

233026

Madat

M. FEL
TAMADAS

OSZK

~~2687~~

440.

MAGYAR FELTÁMADÁS

KÖZGAZDASÁGI ÉS POLITIKAI
ELMEFUTTATÁSOK

ÍRTA

Dr MADAI GYULA

NEMZETGYŰLÉSI KÉPVISELŐ

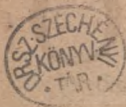
*Dr Lázár Bélának,
a nagymérvű orosz-heti Riport
szerkesztésével*

L. Madai Gyula

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

1926

A szerző kiadása.

~~2684~~

233026

~~811513~~

~~Z.A.~~

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

210
K 1965

TÁJÉKOZTATÁS.

Ez a kis könyv nem valami nagyigényű, mogorva szaktanulmány, pedig benne kényes politikai és közgazdasági kérdések húrját pengetem. A cikkek tartalmát legpontosabban ezzel a két bizarr kapcsolatú szóval jellemezhetem: politikai melódiák. Nem programmértekezés, de nem is költészet. Nem a felelős ész kínosan óvatos vallo-mása, inkább a felelőtlen szív csapongása a rajongás és a fájdalom szent magyar pólusainak végletei között. Olyan ez az írás, mint mikor az ember fájdalma önkívületében vagy álmában beszélget. S ki veheti el tőlünk a fájdalom fenségét és az álmokat?

A fejezetek egy részét a kommün vigasztalan napjaiban írtam önvigasztalásul. A vörös és véres romokon nem láttam más zöld lobogót, csak a földét, a mezőgazdaságét. Ettől vártam s várom ma is az igazi magyar feltámadást!

Gyakorlati tanácsaim s ítéletmondásaim, mi-
ket a mezőgazdasági cikkek tartalmaznak, kiváló
szakemberek megállapításai. Övök a felelősség ter-
hének fele érettük s enyém a másik fele, aki eze-
ket a jóknak, helyeseknek érzett tételeket és esz-

méket megragadtam s új hangszerelésben visszahangozom.

Fanyar, szalmalángmagyarok máris zsörtölődnek: hagyjunk már fel a többtermelés és a dán példa hánytorgatásával! Többet termelni csonka hazánkban úgy sem érdemes, mert nincs felvevő piaca termelvényeinknek!

Erre az ázsiai, henye érvelésre ez a válaszom. A folyton szaporodó emberiség éhsége s így az élelmiszertermelés konjunkturája örök! De többet kell termelni azért is, hogy fokozhassuk a bel-fogyasztást s így levakarjunk e nemzet arcáról egy szociális penészt, a hiányos és rossz táplálkozás nemzetbetegítő és nemzetrútító stigmáját. És végezetre törhetetlen befurakodással, verhetetlen, jóminőségű áruval és jó vámpolitikával piacot kell hódítani a magyar szorgalom gyümölcsének. Kell és punktum!

Ezer évig csodák tartották fenn ezt a nemzetet. A konok akaraterő csodatételein nyugszik a jövődönk is!

FUTAM A JÖVŐ HANGSZERÉN.

Eszmevilágok, trónok összeomolhatnak, de egy örök : a nép. Formát válthat az állam szerkezete, de áll az ősföld, az örök fundamentum.

Nekünk most gyászunk van. Sírunk. De a föld kacag, mert a föld a ráhullatott könnytől és a belé temetett holtak porától is erősebb és termékenyebb.

Csonka-Magyarország képén merengő szemek dermedt kétségbeeséssel merednek a jövő fátyolos arcába : Mi lesz? Mi lesz velünk most, hogy elorozták a bányáinkat, erdeinket és gyógyító forrásaink vizét? Ágrólszakadt, koldus, köszvényes ország lesz a kemény magyarok országa. Én is kétségbe voltam esve, amíg a földdel nem beszéltem. Engem is lesújtott népem gondolatszegénysége, a megkövült közfájdalom tanácstalansága. De mikor fásultan reárogytam a rögökre, miket már nemzetem sírdombjának néztem, az én szívemnek csodás, melengető, teremtő ígéket sugallott a föld. Megkérdeztem a Hajduság homokját, a nagy-kunsági rónát, meg a somogyi humusz lankás tájait s egy választ kaptam valamennyitől.

Hatalmas, komor hangú választ, mely dörgött rendelkező eréllyel, mint földalatti harangok sora : Lépj szövetségre velem! Mert ne feledd, te csudálatos, testvértelen faj, hogy nincs a kerek világon frigyeseid más, csak én, én a független föld. Én a kicsiny, de szabad Magyarország földje, melynek búzavetésébe többé nem gázol bele császári láb.

Hajolj csak le és tedd füledet a barázdákra, magyar! Hallasz ott távoli buzdító zenét. Tudod, mik ezek a hangok? Az a tömör csengés lenn : a barázdák alatt folydogáló aranypénzpatáknak csörgése. Igen ott arany folyik : a pénz, a jólét, az erő aránya. Mind a tied, ha mélyebben s okosabban szántasz, mint eddig ; ha talajkarcolgató, öreg instrumentumok helyett Bippart rögtörő s omlasztó vasával nyitja meg a bőségek forrását talajművelő tudásod. A te kalászkod akkor nem harminc zsugorodott szemet ad, mint eddig, de ad hatvankét kövéret, mint a svéd paraszt kalásza.

Aztán halod a föld mélyében azt a zagyva és durva morajt? Úgy rémlik, elásott állatsereglet bömbölése. Igen ott háziállatok sereglete tombol, amely a te közönyöd folytán még meg sem születetett. Vasléptű bikák serege, tejontó tehenek légioja, ringóhátú sertések, bundás, zömök birkák milliói követelik tőlünk az életet, követelik a dús föld emlőit idefönn a napfényes, füves, magyar hantokon! Békebeli állatlétszámunk háromszorosát el bírja tartani e föld.

De figyeljünk még jobban. Ez a fakó, néma rög másról is álmodik, mint kalászsuttogásról, pacsirtaszólásról. Ezt a földet duzzasztja, túrja

máris egy új, csirába szökkenő akarát. Ez a föld azt akarja, hogy a rónák lomha csöndjét ezután zakatoló gépek dörgése verje fel. Akarja, hogy gyáarak övezzék a magyar mezővárosokat. Gyáarak, miknek tüzes torkába örök bányánk, a róna sík tárnái: a barázdák tömők az ipar nyers anyagát. Igen, a róna maga egy óriás bányatelep. S tudjátok meg, hogy az állati és növényi termékek anyagvilága az ipar számára kiapadhatatlanabb forrás, mint a hegyek mélységeinek vékony érhalózata. Nem vas kerül itt gyártó gépeink alá, de bőr. Nem fa, de tej. Nem kőolaj, de hús. Gyapjú, zsiradék. S a tékozló fiú, ki eddig két kézzel szórta nyers kincsét a kizsákmányoló cseh és osztrák udvarára, most majd kész gyártmányok ládagarmadáival megrakott vonatokat fog a határsorompók felé útbaindítani! S ha így szalámi-, úti-bőrönd-, piskóta-, gyümölcskonzerv-, szalmakalap-exportja után munkájának száz százalékos hasznát látja a termelő és feldolgozó nemzet, ám gyártson tűt, zsebórát, ceruzát, autót a német, számláját mosolyogva, arannyal szaldirozom.

A dédelgetett, fölhízlalt föld csodás felépítménynek lehet így fundamentumává. A paraszt, aki a föld iparosává érlelődött, kultúreberré emelkedik. És én hallani vélem máris annak a száz-ezer zongorának szavát, amely ott van még termőerőnek s lehetőségnek alakjában a barázdák alatt. Hallom a mélyből fölrezegni a szimfóniát, mely egykor idefönt százezer magyar parasztház csöndjét fölveri Mozart ütemével. S hallom a mélység távolából szerencsésebb költők ajkáról földübörögni

az Igét, mely testvérebbé, jobbá, bölcsebbé teszi az itt munkára szövetkezett embersereget!

És hallok már előre nagyszerű trombitaszót. Valami szörnyű erejű, új magyar tudó fújja. Olyan magyarnak tüdeje, aki évi átlagban nem harminc, de hatvan kilogramm hússal táplálkozott. Ez, ez, az új, a jóllakott és okosabb magyar, ha ez megharsantja kürtjét és riadót dobbant lábával... De hagyjuk. Nem fejezem be a mondatot. Fejezze be a történetírás istene.

Hiszen ti, hét szűk esztendő elványolt nemzedéke, úgyis azt mondjátok mindezekre: álom. Teher nektek még a reménység is. Didergő lelkeitek álmodni se tud már. És én mégis álmokra ingerlek; álmokra, miknek útjai a Hit kapuján át a Bizonyosság várába torkollanak. Fölidézem Menenius Agrippa meséjét, melyet most Trianon urai akarnak kipróbálni rajtunk. Füleik, szemek, lábak, kezek leszakadtak rólunk. Magára maradt a gyomor: Csonka-Magyarország. Ki bírja tovább a dacot? A végtagok talán, miket megfosztottak az életerők dús, központi kohójától?... Menenius Agrippa meséje minket bátorít. Lázadó testrészek és a telt gyomor harcában csak ez az utóbbi lehet diadalmas.

ÁRPÁD ÉS CLEMENCEAU.

A papír kibírja, ha egymás mellé írom ezt a két nevet. Magyar ajk és arc nem bírja ki: fájdalmas, lenéző dacra, keserű nevetésre torzul!

Azt az országot, melyet a nagy honszerző éles, geográfusszemmel egy feltörő nemzet elhelyezkedési területéül kijelölt; azt a gyönyörű ország-idomot, mely vastermő hegláncaival s búza-kenyeres rónáival nyilvánvalóan egyetlenegy, összefüggő gazdasági test, a kis frank hentes egy olyan késsel, melyet huszonnyolc ország köszö-rült élesre ellenünk, irgalmatlanul összedarabolta.

De micsoda különbség van a két munka között.

Árpád egy vad nomád népet állított meg itt, hogy letelepedvén, tűzhelyhez és műhelyhez kötötte a kultúrfajok számát eggyel szaporítsa.

Clemenceau hadat üzent egy tízévszázados, bevált kultúrának és hadat üzent a Természetnek!

Árpád kardjának határmegvonó útját igazolta egy ezredév!

Clemenceau körzójének kalandos vonalaira már rácáfolt egy féldecennium! Mert:

Árpád Magyarországa az európai erőviszonyok

természetes képződménye, Európa gazdasági s néprajzi dynamikájának tartozéka volt!

Clemenceau Magyarországá egy időleges vis maior alantas ösztönöktől megszabott figurációja.

Mi volt a vis maior? Óh tudjuk! Büszkén tartjuk észben! Ötödfél világrész táborbaszállása, ránk-röffenése volt az a britt uszító démoni fütty-szavára!

Csak a német oroszán, meg a magyar, bolgár és ozmán oroszánkölyök félelmes erkölcsi túlereje értetheti meg az angol és francia kétségbeesést, mely négy esztendőn át segítséget esengő és zsaroló jajszavával telibömbölte az egész földtekét! Micsoda törpe gnómnak érezhette magát a mi ideg-, izom- és lelkierőink magassága mellett az a nép, amely szorongattatásában a föld minden harangját félreverte és a tengerek minden vész-kürtjét megfúvatta!

Micsoda apokalyptikus rémület szállhatta meg a föld legnagyobb élősdijét, hogy bőre mentésére fellármázta a négy világtáj minden vadát és dzsungelét, föl a tigrist és föl a vadmacskát, föl a majmot, medvét és sakált, föl az elefántot és föl a csörgőkígyót, skorpiót, farkast és dögkeselyűt!

S micsoda hiába csaholt, sziszegett, tépett, szakgatott bennünket négy hosszú esztendőn keresztül ez a Nőé bárkájabeli néphabarék! Véres orrával, üveges szemével micsoda reményvesztetten tántorgott már valamennyi a porondon, amikor fölneszelt és ránk bődült az Oceánon túlról egy hullótestű, óriás Bölény! Amerika! A pihent, bő-

vérű Leviathán, amely szarvával aztán váratlanul és álnokul üres gyomrunkba döfött!

És most beterettek bennünket Clemenceau ketrecébe. Mi itt belülről rágjuk a vasat. Ők tort ülnek odakint és diadalmi dáridókat csapnak.

S csodálatosképpen még nincsen látásuk, nincsen látomásuk, mert hogyha volna, orcájuk bőrén már ott vonaglana egy szörnyű sejtelem jegye.

Mi lesz, ha egyszer Amerika fölött beborul az ég? Mi lesz, ha egyszer a japán hiúz belekarmol a dölyfös yenki szemevilágába? Mi lesz, ha egyszer Albion szörnyetegtestét előnti a forradalmak epidémiája? Mi lesz, ha egyszer ebben a sötétségben a frank Arianna négyszemközt leli magát a germán óriással? És látnia kell, hogy maga van. Egymaga. Vagy másodmaga. Talán harmadmaga. De nem huszonnyolcadmaga! Nem huszonnyolcadmaga!

Pedig ebből a győzelmes menaszériából egy állat ki ne maradjon többé, Arianna! Ehhez a diadalmas birokhoz pontosan huszonnyolc ragadozó kellett. Ide huszonhét kevés! Jegyezd meg jól: ide huszonhét kevés! . . .

És ti apró szerencsevadász nemzetek! Te cseh, ki végigházaltad hatalmat kolduló szóval a nagyhatalmak minden külügyminiszterét, mit gondolsz: piszkos szolgálatok sápjaként kapott birodalmadnak van-e vajjon egyetlenegy épszegeletköve? Nem érzed-e, hogy sokkal többet kaptál, mint amennyi téged az erkölcsi jogrend és a néperők egyensúlyának vastörvénye szerint megilletett?! Nem érzed hogy országod rutének, tótok, cipcerek, morvák

lengyelek, németek s magyarok Babilonja? Egy új Ausztria! Angolkóros test, melynek nincs egy szilárdan összeforrt izülete! Négymilliónyi vakmerő nép kilencmilliós népuszályt akar fölfelé vonszolni a jövő rejtélyes meredekén. Hát nem látátok a nehéz magyar sorsot, az örök magyar harcot a nemzetiségi földlökések ellen? Pedig mi fokusza voltunk egy gyönyörű államellypsisnek. Míg ti magatok is jómessze kint ültök quodlibet országatok karimáján. Hát nem látjátok új mappátonkon fent a germán sarok, lent a magyar ököl árnyát, lenn az üllőt és fenn a kalapácsot, amely nyúlánk kis birodalmatokat egy jól kiszámított pillanatban játszva roppantja ketté?!

Mint, ahogy mellbe lódított benneteket minapában már is a vörös puskatus. Hogy megtorpantatok, hogy elloholtatok Kassa harangja alól, pedig ott nem az osztatlan magyarság markolta a szuronyt, csak egy fegyverbe korbácsolt proletárcsapat rongy ármádiája! S hogy futottatok mégis előle párisi nénikéitek, a kegyes lady patronage-ok szoknyája mögé, ti selmák, habsburg lakájok, antantudvaroncok, gyáva gyászvitézek . . . .

Hát a román lelkiismeretnek lesz-e vajjon egy nyugodt éjszakája? Persze nem most, amikor még a préda friss, édes vérszaga zsongítja el az eszméletet! De majd a mámor tisztulásakor! Majd, amikor megjelennek Bukarest utcáin a magyar kísértetek. Ha majd harminc vagy negyven magyar képviselő tűzvészés lelkének fáklyái kezdik pörkölni a román parlamentet!

Mi tudjuk, mi a kisebbségi fajok lánccsörgetésének muzsikája. Mi tudjuk, mi az, mikor bele-süvöltenek és belekáromkodnak az államalkotó faj himnuszának ünnepi kórusába. — Pedig itt még csak morgott-dörmögött az erdélyi havasok medvéje. Két lábra állni s harapni nem mert. Ahhoz még nagyon is állat volt szegény.

De a magyar — román urak — írástudó és úrnak termett fajta, kinek arcizmain és szeméjében ott ragyog a fölényes, a fölibetek hágó értelem és öntudat jegye. Ez a nép ki fog siklani kopasztó karmaitok közül. Ez a nép szöveget ver trónotokba! Tövissel béleli babérleveles párnátok s piros izzásba hozza királyi koronátok!

Ha csak Hunyadot, Krassó-Szörényt és Fogarast, Besztercét, Szolnok-Dobokát raboltattátok volna el pártfogóitok hadával, ezek a rólunk lehántott országdarabok talán hosszú időre odaforrtak volna testetekhez. De nektek Szatmár kellett és Kolozsvár. Arany bölcsője. Petőfi sírja. A vértanuknak baljóslatú csontja!

Baj lesz ebből, urak. Baj, párbaj, mihelyt ott a katonai diktatura pántja meglazul. A piros-kéksárga sorompót fölvonhattátok Nagy-Károly alatt, de jegyeztétek meg, hogy túl a fákon és túl a határőr szuronyán marad egy és marad oszthatatlan mind ama nagy ítéletnapig a magyar velő véredény- és idegrendszere.

Leollózhatjátok a telefon- és távíró-vezetéket, de tudjátok meg, hogy túl és innen egy-egy éber Marconi-állomás minden magyar agy! Innen kábelelek és aknafuratok rengetege fut új földetekbe

át és túl a felhőkön, túl gépmadaraitok égi ország-
útján a hazajáró szellemek légi postája örökös!

Románok! Mi megvetéssel nézzük hiénajelle-
metek olcsó diadalmát! Mikor a tigris foga még
szikrákat vetett, habozva, gyáván évekig a füg-
gönyök mögött lapultatok. De mikor a tigris bőrén
rúgni s rajta osztozkodni kellett, bezzeg fürgén
katonabandásan, habozás nélkül itt termettetek.
Több könny- és véradót fizettetek ugyan a koncert,
mint rókább cseh cimboráitok s még sincs egy hős-
lendületű hadi tettetek, nincs egy komoly, győ-
zelmes csatátok, melyet a román hadtörténelem
példátlan országrablástok igazolásául a maga vé-
res, de fénytelen lapjaira följegyezni tudna!

És mi mégis komolyan veszünk benneteket.

Komolyan, mert Kolozsvárra román falvakon
és román szíveken keresztül vezet az út. Két faj
visszás földrajzi elhelyezkedése folytán üldöz ben-
nünket egy történelmi balsors, amely titeket szá-
zadok óta uszít ellenünk s amely mostantól fogva
fölesküdt ellenségekké, mindenre kész rossz-
akarótokká őrjíti a magyart!

Oh jöjj, te világerő, mely a kevertnyelvű or-
szágok véres vitáit megoldod a fajközi egyenlő-
ség s függetlenség eszményének varázsvesszejé-
vel! Te szent erő, siess, mert látod égre sárgállik
már is Erdély fölött a földi gyűlölet reflexe! Siess
és végezd dolgodat, ha azt nem akarod, hogy szá-
zadokon át patakokban ömöljön a magyar-román
sorstragédia vandál vérzuhataga . . . Hallod? Bo-
tozott kultúránk zokog. Nyelvünk utcai harcok-
ban kapott tüdőlövéssel menekül családi fészkek

csöpp váraiba, üldöztetés és sorvadás barlanglakásába. Minden nap jégverés és magyar szíromhullás . . .

Most a félúton kiáltunk át egy utolsó mementóval : Quo vadis, Nero nemzetsége!?

OSZK

FÜGGETLENSÉG.

Ezen a földön honfibanattal terheltén jött a világra századok óta minden jó magyar. Az öntudatra eszmélés első percétől kezdve úgy érezte, hogy rajta térdel egy láthatatlan végzet, amely megváltoztathatatlan, mint a teremtés ércszerkezete. Ilyen végzetként ült rajtunk vagy tizenöt nemzedéken az osztrák uralom. Ennek az öröklött lidércnyomásnak ballasztjával élte át minden magyar a maga arasznyi emberéletét. Ezért volt örömünk — sírva vígadás. Modorunkba ez vitte be szögletességét a dacnak. Friss eszmék kicsattant bimbójára ez öntött mindig ólmos esőt. Ez tett bennünket ügyefogyottakká a népek piacán.

Folyvást tépte a fájdalom miatta lelkeinket! Apákról-fiúkra szálló ítéletnek, sorsnak, végtelennek hittük, mintha egy haragvó Isten örök intézménye lenne.

Pedig, hogy neki zsendültünk jogaruk árnyékában az utóbbi félszáz esztendő alatt! Öröm volt látni a magyar haladás mind távolabbra s tágabbra gyűrűzését! Olykor szárnyra kapott már bennünk az önbizalom s a jogos remény, hogy boldog, szabad jövő vár ránk, de az a szárny az első lendülés után holtbizonyosan belevágódott

mindig egy rettentő kerítésbe, a germán nagyhatalmi érdek bécsi vasfalába!

Ezt a komondorsorsot mindenféle kuruzslószerral próbálták feledtetni a Habsburgok kormányai. Házi használatra készült térképeken kirajzolhattuk tetszésünk szerint az ősmagyar hárt (míg kifelé, a világnak szánt földabroszokon kipontozással is alig jelölhattük). Fővárosunkat engedték világvárossá dagadni, de ugyanakkor gyűjtő medencéjévé tették idegen földekről ide sodort, gyökértelen és fajtalan emberhordaléknak. Volt itt civilizáció, kevély, miként a fáraók pyramisa, csakhogy könnyel, méreggel és vérrel habarták malterét. Volt egy roppant márványkőhalmaz Buda várhegyén, amit szabad volt királyi palotának hívnunk, de mikor föltekintettünk kietlen, holt ablakainak sorára, keserű sóhajjal állapítottuk meg, hogy az csak egy királyi eszménynek, egy királyi nép szuverén álmának sírboltozata!

És volt hegemoniánk! Volt szabad kezünk annak a darázsfészeknek igazgatásában, amelynek Belügy a neve. Így legalább a bécsi recipe szerint ráncbaszedett nemzetiségi darázsrajok nem az ő bőrükbe, hanem a mi kormányozgató kezünk húsába lökték szakadatlanul fulánkjaik mérgét.

Mohács ültette magyar nyeregbe őket. Új Mohács kellett, hogy kiszórattassanak!

Jóbsors a sorsunk. Földbe tettük legjobb fiainkat és martalékká lettek javaink. De gyászunk mély völgyéből fölmagaslik és a magasból ránk lemosolyog egy varázslatosan szép istenasszony arca. Ma még aránk, de holnap hitvesünk. Egy da-

cosan nagyszerűbb, új, magyar világot teremtő anyaság várandósa! Ez az asszony: a Függetlenség!

Hogy az országot féltékenyen körülnyírbálták a szép mátká miatt, mindenesetre szörnyű erővesztés. De meghagyták, mert meg kellett hagyniok a jövő melegágyát, méhét, egy új, független államélet magvát. S Magyarország, ha ma még harmada is a réginek, de van! Van egy kicsiny, de független Magyarország, amely nem tartozik igaz számadással másnak, csak a tulajdon életérdekeinek és az érte elvázott hősök szellemének! Van egy darabka szabad Magyarország, amely bent a maga szigorú mérnöki számvetésének parancsai szerint építheti ki kulturális, gazdasági és honvédelmi erőrendszerét, míg kifelé a világ-sakktábla viszonyait a maga legegységesebb életcéljai szerint aknázzhatja ki!

Az elrablott országdarabok magyarjainak ez a kis magyar államszirt minden reménysége, ez az ő jajszavaik egyetlen föllebezési fóruma. Itt futnak össze mind amaz aknák gyujtózsínórai, miket a környező kis zsarnokhatalmak fellevezérei alá vezet a történelmi igazságszolgáltatás büntető keze! Ez marad továbbra is a darabokra tört Magyarország jegecesedési gócpontja, amihez újra hozzá fognak nőni mindazok a lemetszett tagok, amiket ehhez a gócponthoz utalnak az államok s népek krisztalizálódásának örök törvényei! Ez lesz az a magnetikus főttest, mely állandóan vonzási körében tartja a felrobbantott csillag részeit, az irredenta meteoritok bolygó seregét!

Az önerejéből így újra kinövő s egy természe-

tes újraképződési folyamat eredőjeként kikerekedő, új, független Magyarország lesz majd az örök Magyarország!

Rettegve nézlek, népem, nem etetnek-é meg újra maszlagokkal, a már is fölkínált «uniós» államkapcsolatok mérgezett mézeskalácsával. Te, aki nek vállalát a császári gyámság járomfája századokig törte, rá tudnál te bármiféle politikai hámot szabaddá lett testedre ismét szíjaztatni? Nem! Mi leszünk független rongyháziak és szurtos igavonói a földnek, hogy a hét szűk esztendő lejártával a holt bizonyossággal bekövetkező felvirágzás Magyarországanak is független birtokosai maradjunk!

Nem irigyeltem én sohasem a föld nagy, dölyfös terrorhatalmait, akik népek urává fújták fel magukat. Tudtam, hogy semmi se forgandóbb és mi sem végeesebb, mint a népek fejére hágó világvezérség hiú ragyogása. Az én képzeletem gyönyörködő, sóvár szeretettel mindig csak a szabadság s jólét apró birodalmait, a skandináv föld és Belgium, Hollandia, Svájc és Dánia eleven, boldog tájait rajzolta körül. Mi e népeknél népesebbek, nagyobbak vagyunk! Ezeknek élén szeretném látni ezután hazámat. Ez a mi üdvösségünk útja! Nagyhatalmi póz helyett háborítatlanság. Szabad belső munka. Tömött és boldog munkás-sorok. Öröktűz a kultúra oltárán s óvatos közlekedés a világpolitika tengersizélein!

Így termékenyíti meg e földet négyszáz év vérontása.

Így lesz Isten vasvesszejéből — zászlórúd egy verőfényesebb jövő szirtfokán!

MAGYARORSZÁG ÉS A HABSBURGOK.

A magyar szív az ezerkilencszáztizennyolcadiki nagy összeomláskor mint egy kolosszális Niobe sírta föl fájdalmát az égre. Siratta önnön teremtményét, a darabokra tépett ezeresztendős államot. Siratta kultúrája magas lombjának visszanyírbálását, siratta fiainak idegen államok köteleibe átkapcsolt millióit.

A magyar lélekre ebben az időben szinte a teljes nemzeti pusztulás reménytelensége és kétségbeesése ült. Azonban a nemzeti gyásznak e vastag fátyolán is átderengett félénken valami sajátságos megkönnyebbülésnek érzete. Az emberek erről nem igen beszéltek. A fájdalom tébolyában ezt az egyetlenegy édesízű érzést nem elemezgették, nem magyarázgatták, de mindenki ott hordta titkon lelke legmélyén, mint egy démoni ajándékot, mint egy gyászos elégtételt, mint egy tragikus reménységet! . . .

Ez az egyetlen félénk, magyar öröm Ausztria pusztulása és a Habsburgok bukása volt. A magyar Wattsnak, Petőfinek jóslatát látták beteljesedni, aki ezernyolcszáznegyvennyolcban a magyar nemzet tapsától kísérve énekelte :

Miként elpusztúlt Jeruzsálem,
 El fogsz pusztúlni, Ausztria!
 Földönfutók lesznek császáraid!

*

Mi az oka ennek a mélységes ellenszenvnek az iránt a család iránt, melynek tagjai négyszázadon át hordták fejükön a magyar nemzet legszentebb klenódiumát: Szent István koronáját? Mi az oka annak, hogy a nagy hegyomlás első perceiben a loyális és monarchikus érületű magyarság legkomolyabb rétegei is valósággal fellelékzettek, mikor a nagy háború fináléjaképpen üresnek találták a trónt s azóta is szinte élvezni látszanak a Habsburgok uralkodásában beállott szünetet?!

Erre a kérdésre a rideg történeti adatok adnak feleletet.

A Habsburgok I. Ferdinándtól kezdve, aki ezeröttszázhuszonhatban fél Magyarországnak lett királyává, föl egészen IV. Károlyig, nyelvben, érzésben, politikai jellemükben véges-végig bécsi németek maradtak. Magyarul komolyan nem tanultak, Magyarországon nem laktak, a magyarsággal kulturális kapcsolatot nem kerestek s nemcsak hogy nem kerestek, de voltak olyan Habsburg-uralkodók, akik Magyarország elnémetesítését tekintették legfőbb uralkodói rendeltetésüknek. Magukat ugyan magyar királyokká az egy II. József kivételével mind megkoronáztatták, de a koronázás tényének közjogi konzekvenciáit le nem vonták, Magyarországot nem a saját, írott alkotmánya szerint, független államként, de Auszt-

riának egyik tartományi rangra degradált darabja gyanánt kormányozták. Ez a törekvés a Habsburg-család négyszáz éves országlásának vezérprincipiuma, aminek merevségéből csak a szakadatlan nemzeti ellenhatás kényszere folytán engedtek többet vagy kevesebbet, de a Bécshez, mint centrumhoz kötött, összbirodalmi politikáról, az u. n. Gesamtmonarchie eszméjéről valóban lemondani nem tudtak soha. Ezért a magyarság legutóbbi négyszáz esztendejének története voltaképpen e makacs habsburgi idiosynkrasia ellenében hol activ fegyveres harcbevetés, hol dacos passiv resistentia formájában kifejtett, keserves nemzeti önvédelem története.

Mindazok, akik négyszáz év során az uralkodóház politikájával szembe szálltak, a magyar köztudatban és a magyar történetírás szemében mind nemzeti hősök (Bocskai, Bethlen, Rákóczi, Kosuth). És mindazokat, akik Magyarországon a bécsi politika exponensei voltak, mint Básta, Karaffa, Kollonics és a renegát magyarok, a nemzeti köztudat s közfelháborodás mind a bakók, spiónok, árulók galériájába különíti ki.

Ezt az emberöltőről emberöltőre szálló Habsburg-gyűlöletet a véres kéz politikája tette oly mélyé s engesztelhetetlenné.

Uralkodásuk első százhetven esztendeje a nemzeti fölkelések állandó sorozata a független magyar államiság elismertetése érdekében. Több százezerre tehetjük e szabadságmozgalmak során részint csatateret, részint vesztőhelyek porondján elhullt, legyilkolt magyar életet.

Minden szabadságszerető nép története véres. De a magyarországi Habsburg-kor történetében mégis túlsűrűn szerepelnek a szabadságjogokért megmozduló, magyar honfiak ellen alkalmazott, megtorló eszközök: a pallós, kötél, golyó, börtön és száműzetés. A nemzeti mártírok sorát az a tizenhárom tábornok vértanu zárja be, akiket a negyvennyolcadiki szabadságharc legázolása után Ferenc József lövetett agyon és akasztatott fel. Ezt a sebet, a gyáva bosszúnak e barbár rémtettét, Ferenc József későbbi engesztelékeny magatartása se bírta behegeszteni. Pedig ő volt az első Habsburg, aki az engesztelékenység politikájának ösvényére lépett. De ő se önként, nem jobb belátásból. Ő is csak egy, csaknem két évtizedes, abszolutisztikus kísérletezés után, a veszített olasz és porosz háborúk kemény leckéitől megriasztva nyújtott békejobbot a meggyötört magyarságnak. S bár uralkodásának a koronázást követő szakasza a nemzeti felvirágzás kora, uralkodó és nemzet viszonyát még se lehet zavartalannak mondani. Ferenc József az expansív, magyar erőt mindig fékezni igyekezett. A magyar munkakedvet és becsvágyat a belügyek szűkebb körére lokalizálta. A monarchia politikáját lehetőleg osztrák és német érdekek vágyaira terelte. Vámpolitikája a magyar mezőgazdaság rovására az osztrák gyáripár szempontjainak kedvezett. Vércseéberséggel vigyázott a hadsereg hagyományos, osztrák szellemére. Legmakacsabb védelmezője volt annak az osztrák-militarista politikának, amely a császári jelvények és német szolgálati nyelv erőszakolása mellett ma-

gyar elemeknek a felsőbb hadvezetésből való, teljes kirekesztésében csúcsosodott ki.

Fokozza e lenyűgöző politikai rendszer végzetes hatását a Habsburg-uralkodóknak az az állandó balfogása, hogy a jószándékú magyar közeledést mindig félremagyarázták s kíméletlenül visszakorbácsolták. Zrinyi Péter horvát bán és Nádasdy Ferenc országbíró Montecuccoli császári hadvezér seregében hősként segíti diadalra vinni Szent-Gotthárdnál a török ellen Habsburgi Lipót zászlaját s a császár mégis kevéssel azután valami nemzeti mozgolódás miatt irgalmatlanul fejét véteti. Rákóczi Ferenc és Kossuth Lajos is hódoltak a koronás Habsburg-királyoknak s kezdetben velük egyetértőleg teljes alattvalói hűséggel próbálták megteremteni a nemzeti függetlenség biztosítékait. A brüszk habsburgi politika azonban belőlük is rebelist kovácsol, úgy, hogy később az egyik Ónodon, másik Debrecenben detronizálni lesz kénytelen.

Amint nem voltak lelki kapcsolatok politikai téren uralkodó és nemzet között, épp úgy nem voltak gyökerei kulturális vonatkozásban uralkodó és nemzet egymáshoz való viszonyának. Nincs nyoma annak, hogy négyszáz év alatt valamelyik Habsburg-uralkodó végig olvasott volna egy magyar könyvet. Igaz, hogy nem lett volna kedves olvasmány nekik, mert hiszen négyszáz éven át az egész magyar hazafias költészet és történelmi háttérű belletrisztika szinte kizárólag a habsburgi szorongattatás emlékeiből meríti tárgyát és motívumait.

Megmagyarázhatatlan, hogy a tizenhat Habsburg-uralkodó közül, akik 1526 óta a magyar trónon ültek, véletlenül se találkozzék egy, akit a magyarság szemében valamelyes történelmi népszerűség nimbusza venne körül. Csak a történet lapjai őrzik sötéten emléküket. A nép eltemette őket. Pedig ugyanaz a nép a nemzeti királyok és erdélyi fejedelmek közül többet, Szent Istvánt, Szent Lászlót, Könyves Kálmánt, Mátyást még 6—8—900 év távolából is becéző kegyelettel, élő szeretettel hord szívében és ajkán . . .

*

Vitathatatlan azonban, hogy a Habsburgoknak volt valami világpolitikai küldetésük. Nem is nehéz megfogalmazni rendeltetésük lényegét. A német néptenger keletre törő «Drang»-jának voltak hajóskapitányai, hajójuk árbocán még a nagy német-római birodalom feketesárga zászlajával. Multjuk s német fajuk nagysága tekintélyt kölcsönzött nekik a Dunamedence kevert nyelvű, kiskulturájú néptörzseinek szemében s így bizonyos gazdasági előnyök, meg a népfajok közti egyensúly biztosítása révén meg tudtak teremteni egy Bécsbe központosított birodalmat, melynek azonban nem volt lüktető szíve és nem volt nemzeti ábrázata.

Minket magyarokat azzal kötelezték le, hogy a török megszállás idejét vagy száz esztendővel segítettek megrövidíteni s hogy az ezeréves határon belül nemzetiségeinkkel szemben a magyarság alkotmányos hegemoniáját úgy, ahogy fenn tartották.

Ők azt mondják, hogy nélkülük rég összeomlottunk volna, mert a maroknyi magyarság önálló államként meg nem állhat százmilliós fajok sziklái közé beszorítva.

Mi pedig erre azt feleljük, hogy ha eddig ők, a németiség osztrák expozitívái oltalmazták országunk egységét, most épp ő miattuk tört ez az egység darabokra, mert okmányyszerűleg bebizonyított igazság, hogy nem a mi harckészségünk, nem a mi területéhségünk, hatalmi féltékenykedésünk, hanem a német akarat és német világérdek mozdonyai vonszoltak bennünket akaratunk és kedvünk ellenére a világháború vérpadára. Hiszen a világháború sorsát eldöntő tényezők: Anglia, Amerika, Franciaország, Itália, Japán soha se szálltak volna harcba Magyarország feldarabolása kedvéért. Minket csak, mint a német birodalom legszilárdabb támasztékát, legkatonásabb szövetségesét büntettek oly vandál kiméletlenséggel.

A nemzetiségek fölött gyakorolt hegemoniánk pedig kizárólag a magyar erőtülsúly és erkölcsi fölény teremtménye volt. A Habsburgok ezt a fölényt nem öregbíteni, de lefokozni igyekeztek mindig. A magyar prímhegedüre nemzetiségi sordinót raktak rá úgy, hogy az ellenünk lázított nemzetiségek dühe nem egyszer robbant ki véres pártütés alakjában. Ez az ország az uralkodóház fékező, sőt gáncsvető befolyása nélkül, de legkivált az ő pozitív segítségnyújtásával könnyen válhatott volna századok során homogén magyarrá.

Ezek mind közhelyigazságok. Nem is azért

sorakoztatjuk fel, hogy a sebek fölszaggatásában gyönyörködünk, vagy a nemezis munkáján érzett kárörömmel adjunk vele tápot. A Habsburg-ház sorsa sokkal inkább bele van kapcsolódva a magyar életbe, semhogy egy érdektelen ember mosolyával vagy kézlegyintésével napirendre térhetnénk felette. A dinasztia sorsának problémája magyar probléma is.

Lehet, hogy volt birodalma népeinek érzelmi világában — az új helyzet sok csalódásától is támogatva — gyökerei vannak. Lehet, hogy egy Habsburgi államcsoporthoz a Duna zavaros völgyében gazdasági és politikai szükségesség. Lehet, hogy a történelmi evolúció titkos műhelyében itt egy ilyen állandó, contráhaló erő működik, legalább erre mutat az utódállamok ideges irtózata minden habsburgi moccanással szemben.

Ez esetben nekünk kiáltó érdekünk, hogy ennek a történelmi tendenciának az élén helyezkedvén el: magyar irányt és iramot adjunk a dolgok menetének.

De könnyen elképzelhető az is, hogy a Habsburg-ház, melynek röp pályája már emberöltők óta a fokozatos lefelé hullás irányát mutatja, valóban nem több, mint egy történelmi kadaver, egy ereklyévé erőtlenedett pallos, amely nem tud sujtani, amitől senki komolyan nem fél s az a nép, amely fölveszi szekerére, olyan holtsúllyal terheli meg magát, ami örök nyüge, kerékkötője lesz a népek országútján, kiket az ó-pallos látványa piros kendőként ingerel. Lehet, hogy a történelmi fejlődés végérvényesen szentesíti a fajok politikai életében

a nemzeti gondolat uralmát s a nemzeti elv alapjára helyezkedett népek életérdekeik összeegyeztetésére egészen új államjogi modus vivendi-t teremtenek. Bátran el lehet képzelni a magyar trónra visszaültetett Habsburgok miatt ellenünk egy tartós, keserves gazdasági és politikai blokádot, országsorvasztó, fegyveres bonyodalmakat és évtizedek hosszú sorára szóló szorongattatást.

Nem tudjuk, hogy a mai káosz méhében mi forr? Nekünk ma egy kötelességünk van: forró magyar szívvel s hideg magyar fejjel vigyázni sorsunk esélyeit. A cél, a kérdés egy: hogy varázsolhatjuk vissza Nagy-Magyarországot, Hunyadi Mátyás nemzeti dicsőségét? A Habsburgokkal? Vagy a Habsburgok nélkül? Ez lehet a hazafias töprengés vitáinak tárgya. Csak az nem vitás, hogy a nemzet élni akar e tragikus történeti alkalom azon egyetlen előnyével, hogy garanciát szerezzen magának a borzalmas habsburgi tradíciók visszacsempészése ellen. A magyar zöm nem fogja túrni többé, hogy a magyar trón bársonyán osztrák összbirodalmi és germán viláгурalmi ábrándok kakuktozását melengessék.

A döntés szörnyű és nehéz! Hiszen a magyar talajba sokszorosán begyökerezett, négyszáz esztendőös dinasztia, mint trónkövetelő, a határokon kívülről is rengésben tudja tartani alattunk a földet. De a vázolt történeti tények alapján az is bizonyos, hogy nekik a nemzeti bizalom, szeretet és érdemek jogán ebben az országban kevés keresni valójuk van.

De ha sorsukat mindennek dacára hozzá akar-

ják a magyar sorshoz kötni s a nemzet többsége ezt a nemzeti jövő érdekében állónak látja és vállalja : nekik Phœnixként föl kell maguk mögött égetniök mindent! Névben és vérben újjá kell születniök! Elől kell kezdeniök a hódítást, de nem idegen országok, hanem a százszor megbántott magyar szívek meghódításának, meggyógyításának hatalmas, kiengesztelő munkáját!

OSZK

A TRÓNKÉRDÉS.

Egy sirály szálldos a magyar levegőben. Átátsuhan kalászos hantok és gyárkémények felett. Nyugtalanít és borzongat. Nem hagy befelejtkezni a jelenbe. Pedig mi — hat-hét évvel az istenítélet után — magunkra erőszakoltuk a legszörnyűbb önuralmat. Szeretnénk nyugodni és nőni. Nőni csendben, észrevétlenül, mint a fű, mint a fa tüskéje, mint a gyenge test, mint a tigrisköröm.

De a sirály, a vészmadár sikolt s mi meg-megrázkódunk, mikor lekiált a magasból és ránk hullatja egy rejtelmes kérdés sikolyát :

— Ki lesz a király?

*

Az bizonyos, hogy a magyar nép rojalista. Helyénvalónak érzi Trianon után is a királyság folytatását. Nem azért, mintha a köztársasági államformára nem tudná elég érettnek magát. Elvégre, ha Kína, San Marino és Cseh-Szlovákia lehet respublika, miért ne lehetne az a «jogásznemzet», amely ezer év alkotmányos tornáján edzette modern állammá magát.

A magyar royalizmusnak érzelmi indítékai vannak. Mindenek fölött a korona. A kilencszáz éves fogalom. A szent aranyidom, amit megszoktunk és amit oly jó néznünk, mint édesanyánk arcát. Ettől nem tudnánk mi válni. Ezt nem tudnánk mi soha semmiféle múzeum üvegbúrája alá rejteni. Mi ezt a drága ékszert eleven ékességül föl-kent királyi fejen akarjuk ragyogtatni. Az Árpád-ház kihalt. De ez a korona még az Árpádoké! Az Árpádoké, akik Nagy-Magyarországnál is nagyobb országnak voltak urai.

Nem tudunk megválni a királyságtól, mert nem tudunk megválni nagy királyok emlékezetének varázsától. Úgy érezzük, hogy ha ezt a koronát eldobnánk, eldobnánk magunktól Istvánt, a szentet és Mátyást, az igazságost, akiknek fején oly dicsőségesen tündökölt. Eldobnánk magunktól kilencszáz év magyar történetének aranyabroncsát, amely soha széthullni nem hagyta, sőt mindig kévébe ölelte a széthúzó magyart.

*

A nép királykívánása — mondom — érzelmeken, sőt így is mondhatnám: illúzión épül. Fejében forog Ferenc József kora. Persze, hogy nem a daliás osztrák császár véres absolutizmusának évei! Arra fátyolt vetett. És szívébe fogadta a királyt, akit nem ismert, de szánta, mert szenvedő, bús, öreg embernek tudta, kinek hét családtagját ragadta el erőszakos halál, köztük a magyarral érző Rudolfot és az angyali Erzsébetet. És a szép, királyi aggastyán képét szobája falán

odaakasztotta Kossuth képe mellé! Hálás volt neki a félszázesztendőös háborútalan korszakért, amely Magyarországot (és Európát és az egész polgáriasult világot!) egy soha nem álmodott virágzás paradicsomi magasságába emelte! Ferenc Józsefnek tulajdonította a békét és annak áldásait!

Pedig a trianoni tragédia kezdőbetűjét a Ferenc József keze írta le, mikor az első mozgósítási parancsot kiadta! És a magyar nép ezt a vádat se olvassa rá az ősz király fejére. Úgy okoskodik, hogy a háború egy nagy természeti szerencsétlenség, amit nem ember hozott, hanem csak úgy jött. Láthatlan erők hatalma gördítette a világra, mint a ciklont!

Megbocsátó lelke és alkotmányos érzülete a királyt nem teszi semmiért felelőssé . . .

Sőt! Tündérmeséken nevelt képzelete hiszi, hogy ha a holt király, vagy akár miféle király ott ülne a trónon : egy csapásra ide varázsolná tyúk-jával, kalácsával, őshatáraival a régi boldog időt, boldog birodalmat!

Hiszen a király rettentő nagy úr! Csak az tudja megzabolázni az ellenséget! Az tud rendet teremteni a népek közt! Csak a király tud igazán parancsolni. Csak az ő szavára hajlik meg a sok gögös úri nyak! A nép, a járomhoz szokott, hűséges nép, titkon szinte visszasóhajtja e zűrzavaros kor habverései közt a régi jó közös armádia konok, császári, sőt káplári fegyelmét! . . .

Pedig sírok százezrei figyelmeztetik, hogy : Gondolkozz! Mankók ezrei írnak gyászbetűket

a levegőbe : Okulj! Egy egész országcsontk véres körvonalának pirossága égeti szemébe a mementót : Vigyázz!

*

Az üres magyar trón nyugtalanítja a világot. Bársonyára átkacsintgat az oláh király. Personáluniót szeretne velünk. A nagy szláv árvíznek, amely előtéssel fenyegeti a Dunamedencét, ez lenne egyedüli természetes gátja. És a gát közepén ott lengene a független Erdély lobogója.

Eszélyes ábránd, de nem lesz belőle soha koronázás, nem engedi ezt az agyak vérbősége, a revanche körforgásának törvénye, nem engedi egy véres reménység örökédes íze a bosszúszomjas nemzetek szájában.

Jugoszláviával a volt függetlenségi politikusoknak egy merész kis csapatja akart bennünket összeboronálni. Jugoszláv-magyar unió—magyar Fiumével! Értjük! Az eszmét szép fülbemászó hangon az Adriai tenger szirénája súgta. De a népek frigyessülésének is meg vannak a maga vegytani feltételei. Ez a keveredési elgondolás fantom, mert nagyrabecsüljük ugyan a legbátrabb ellenfelet, de a magyar civilizáció sohase fog mesaliance-ra lépni — a Balkánnal.

Nagyobb tervek hálóját is szövögeti a francia pók, az ideges gall fantázia. Szeretné Münchentől Varsóig a katolikus országok hosszú sorát egy füzérbe fonni. Szeretné Habsburg-jogar alatt megalkotni a bajor-osztrák-magyar-cseh-horvát-lengyel államtömböt. Ez a terv a vallás pásztor-

botjával akarja kettétörni a roppant német sziklát. — De Bismarck után ez nem fog sikerülni. Útját állja a német egység gondolat centripetális ereje, amely nemcsak hogy nem hajlandó egész országokat kibocsátani vonzása köréből, ellenkezőleg: Ausztriát és a többi szétszórt germán törzshöz, mint mágnespatkó a vasreszeléket! Idő s erő kérdése csak, hogy a kikülönített osztrák németiség világgá dörgő örömujjongással visszaolvadjon az ős germán közösségbe!

Különben ezt a kétségtelenül nagyvonalú és tetszetős államcsoportosítási eszmét valószínűleg már embrióban és végérvényesen eltaposta a negyven millió szlávval így megerősödő Habsburgok kísértetjárásának még árnyékától is rettegő Itália!

*

A mondottak folyományaképpen önként adódik a végkövetkeztetés. Mi tíz évbe összesűrítve átéltünk minden fajtájú csapást, amiről egyáltalában tud a történelmi népek krónikája. Túlsókat csalódtunk, túlsókat szenvedtünk. Ítéletünket a balsors kaszaélessé köszörülte. Jogot nyertünk egész történelmi életünk, multunk s célkitűzéseink átfogó, nagy revíziójára! Jogot nyertünk, mert szuverén magunkban álltuk a csapást. Lángtengerből kimentett életünk fölött ki rendelkezhetne más?!

Szörnyűséges történelmi helyzet. Ránk a háború nemzedékére most ráadásul a honalapítók

felelőssége súlyosul! Egy új pusztaszeri szent elhívás! Az ész világossága itt gyöngé fény, ide sugallat kell, isteni sugallat, mi históriánk legvégzetesebb útkeresztkezésénél eligazítja árva nemzetünket!

Az államforma kérdésében a nemzeti közvélemény már döntött. Döntése : önálló, öncélú nemzeti királyság! Csak a trónkérdés személyi oldala tartja állandó izgalomban és feszültségben a nemzet idegrendszerét. «Csak.» De ez a «csak» a minden. A király személye maga a sors. A földi pokol vagy földi menny. A haldoklás, vagy a diadalmas élet. A «csak» fulánkja ma ott ég a szívek millióiban!

Két párt néz egymással farkasszemet. Egyik a némák pártja, másik a zsidóké.

A némák komoly, borongó magyarok, a Peturbánok és kurucok leszármazottai. Ezek nem várnak rangot és donációt! Ezek titkon, forrón csak egyért sóvárognak : négyszáz év járma után végre boldognak és szabadnak látni a magyart! Mert ki az a vakmerő, aki boldognak és szabadnak meri vallani azt a tizenkét emberöltőt, mely a mohácsi vésztől kezdődőleg egymásután az örök reménytelenség fekete szemfödélével szállott sírjába, megdönthetetlennek tudván azt az erőt, amely Bocskayval, Bethlennel büntetlenül tudott csalfa békét kötni s amely megtiporta Kossuth Lajost és Rákóczi Ferencet.

A némák keveset beszélnek, de annál fájóbban emlékeznek. Látnak négy kardvágást, látnak egy díszes pergamentet, a hitlevelet és hallanak

csengő esküszöveget s látnak nyomában egy négyfelé hullott országot s hallják minden irányból, amerre a kardvágás esett, rabmilliók siralmainak kórusát.

A némák tudják, hogy ami történt, az az egyéni felelősség határain túlmenő tragédia. Küldenek is egy-egy résztvevő sóhajt a madeirai sírbolt ifjú halottja felé, de könnyeik özönével mégis csak az összetört ország tagjait mosogatják. Mert fejedelem, korona, államforma, jogar és minden, minden csak a nemzetért, mint öncélért való requizitum. Ki a valódi szuverén? A halandó király vagy a halhatatlan nemzet? Az, aki dinasztiák sorát túléli: a nemzet. S kiért valók a törvények? És meddig terjed a kodifikált betűsoroknak érvénye? Addig, amíg az a nemzetre áldás és lendítő erő. De mihelyt egy törvény kiélte magát és útjában áll a salus reipublicæ érdekének, akkor azt időszerűbbel, jobbal pótolni a legfőbb szuverén joga. A holt kéz, amely az ó-paragrafust alkotta, nem korlátozhatja az élőt, akit új szükségletek és helyzetek az életformák új szabályozására szorítanak!

Mi most az új, tényleges történelmi helyzet? A királytalanság állapota. Az utolsó koronás főbirodalma összeomlása után Magyarországot is elhagyta, «visszalépett a kormányzás vitelétől», mire az első nemzetgyűlés két sikertelen visszatérési kaland diplomáciai bonyodalmaiktól hajtva a Habsburg-ház uralmát megszüntnek jelentette ki.

Most itt állunk király nélkül, kormányzóval az állam élén. S a kormányzó bevált. Öntudatos,

elmés, faját imádó, vérbeli magyar, aki annyi habsburgi maiestással tölti be tisztét, mintha nemzedékek sorozatán keresztül örökölte volna át az uralkodás művészetét. A régi udvar bennfentesei persze érzik a burgbeli kegy kisugárzásának hiányait, de a nép zöme élete egyéni folyásában az államfőváltozást észre sem veszi. Csak az ideiglenesség háborgatja, mert érzi, hogy ez az állapot még egy áttekinthetetlen nagy krízis vemhével viselős. Ezért szeretné a gazdátlan koronát mielőbb rendeltetése nyughelyén, a király fején látni.

*

De hát kinek fejére tegye föl? Erre felelni — ha a trónkérdést nem érzelmi, hanem nemzeti érdekproblémának fogadjuk el — a diplomácia függönymögötti titkainak ismerete nélkül diletáns vállalkozás. Diplomáciánk azonban hallgat. Kormányunk hallgat. Nyilván ingoványosabbnak és parázsabbnak látja még a talajt, semhogy jobbra vagy balra lépést tenni merne.

De a tájékozatlan nemzet nyugtalan. Hiteles kéz irányítása nélkül csapong a képzelet vetelője s érzelmek édes, gyermeki sugalma szerint szövi-fonja kombinációit.

Négyszázhusz év távolából beleszendülnek fünlünkbe az 1505-iki országgyűlés rezolúciójának hangjai: legyen a király eztán mindig vér szerint magyar! És a magyar szív megdobbán. A magyar szem odaszáll a vér szerint magyar államfő homlokára: mért nem ragyoghat azon Szent István koronája?! Mert hogy született magyarnak itt

nincs tekintélye? Hunyadi Mátyásnak sem volt egynémely nagyurak szemében, de lett. Mindent meghoz a korona varázsa és az államgépezet hatalma, a kard! Hejh, hogyha a vén Verbőczy álma most valósulna meg! Hogyha a balsors az új ezredév fekete hajnalán csillagot vinne föl az égre: egy új nemzeti dinasztia büszke csillagzatát!...

Álom! A hadak ura: sphynx. Az ajk nem szól, hogy: akarom! Csak a tengernagyi jelvények s rendjelek hirdetik egy forró szittyakeblen lemondó hűséggel a fájó végzetet: a magyar nem uralkodónak, a magyar alattvalónak született!

Jó. Lenyeljük ezt a száraz kortyát is a magyar fájdalomnak.

De hol vannak ők, a nagy világtörténelmi család magyar hajtásai, kiket «für alle Fülle» századokkal ezelőtt plántált ide a habsburgi providencia? A «Fall», a birodalomnak elemeire hullása, bekövetkezett! Őket ezen a földön magyarrá sütötte a nap! Ők megtanultak velünk sírni és velünk örvideni. Az ő vérük ritmusában benne lüktet Petőfi költészete. S ami több mindeneknél: a magyar nép őket szereti! S ennyi előjog ellenére a nyelv néma és a kéz mozdulatlan, mintha láthatatlan bilincsben tartaná őket egy láthatatlan fegyelem vasmarka.

*

Vadidegen dinasztia sarja pedig nem kell. Elég volt hallgatnunk századokon át magyar nyelven selypítő királyokat!

*

A némák tehát a detronizációs törvényre támaszkodva, némák. Felül vannak, hát nyugodtak. Annál idegesebbek és kihívóbbak a legitimizmus zsibongói. Nem azokat a legitimistákat értem, akik hazafias jóhiszeműséggel vallják dogmáikat s akiknek érveik vannak a Habsburg-uralom folytatása mellett. Értem a vak és ízetlen személykultusz üvöltő derviseit, akik önző politikai zsarolást akarnak végrehajtani annak a jó magyar népnek a szívéen, amely egy üldözött család sorstragédiáját meleg, emberi részvétellel kíséri! Micsoda alantas furfang és méltatlan játék az, mikor a királyi család állítólagos nyomorának színes propagandájával akarnak könnyet és könnyöradományt kisajtolni szegény, hiszékeny magyarokból akkor, mikor köztudomású, hogy a magyar állam a hatalmas ráckevei uradalom és a tarcali szőlők tiszta jövedelmének milliárdjait a királyi család rendelkezésére bocsátja!

S ott vannak nagymultú, nagyelméjű mágnás politikusaink és ott vannak bolygóik, a napraforgó politikusok és publicisták! Valóban, mint a napraforgó, mely aranytányérjának mind a száz szemével csak a napra néz, ők is minden gondolatukat és szemük minden sugarát csak egy arcra: a trón gyermeki jelöltjének arcára koncentrálják! De urak! Nem nyugtalanítja önöket a háttér s általában a gyanus horizont? A háttér: a nemzet, amely a teljes tájékozatlanság s riasztó emlékek vak homályában borong és borzadozik s a horizont, melyen minduntalan föl-fölcikáznak a szomszédnépek legitimizmusának száraz villámai? Ott van

a szemérmetlen osztrák cézárizmus, mely nyegle őszinteséggel vágja arcunkba ma is, hogy a magyar királyt a jövőben is csak császári szubordináció alatt tudja elképzelni, noha titkon magyar ezredektől várja, hogy Sopronból Bécsbe masirozván, a vörös sas karmaiból kimenti a császár koronáját! S a többiek? A Habsburgok cseh, tót, horvát rajongói? Bizony nem mozognak, hogy elmenjenek a királyért. Tőlünk várják, hogy érte menjünk, hogy királyt adjunk nekik! Tehát minden, minden reménycsolnak újra magyar vérhullámon úszik! Tudjuk, hogy élni akaró népnek mindig készen kell lennie új vérhullatásra! De jegyezzék meg a bizánciak: Több vért soha másért, csak Magyarországért!

Kérem Andrássyt, számoljon be végre a nemzetnek, miféle garanciákkal akarja ő a magyar függetlenséget biztosítani? Miféle intézményes eszközökkel tudná ő a tolakodó és versengő idegen legitimizmus körmei közül kimenteni a dinasztíát? Miképpen tudná ő, akinek jóhiszeműségében nem kételkedünk, a dinasztia őszintesége felől is megnyugtadni a nemzetet? Hiszen mi szörnyű áldozatot várunk ettől a gigantikusan nagymultú családtól! Azt várjuk, hogy német fajisága láncait lerázva tökéletes magyarrá tisztuljon! Azt várjuk, hogy a mi koronánkért koronákat dobjon el fejről! Azt várjuk, hogy sorsát a mi sorsunkhoz kötve, népünk ellenségeit gyűlölni megtanulja s viszont vállalja azoknak minden gyűlöletét a mi szeretetünk és halálos hűségünk fejében!

Ehhez azonban kevés a nemzeti királyság jel-

szavának el-elgügyögése. Kevés egy újabb «nagy levél» is, ahogy arra bennünket untalan oktat a história. Ide a vérnek szankciója kell! Egy kis meleg, ifjú magyar vért kell átömleszteni e túl-idős család véredényrendszerébe! *Magyar leányt a magyar trónra!* Királynői koronánkat ott akarjuk látni egy mediatizált magyar mágnáscsalád leánysarjának fején!

*

A «jogfolytonosság» bajnokai pedig vegyék felülvizsgálat alá harcmodorukat. Hiszen példátlan felelősség nehezedik a vállukra. Mert bármennyire ellágyul is a magyar szív most a védtelenné vált uralkodóház végzetén, a gyász és szolgaság folytonosságát mégse akarja átvinni a magyar jövődőbe s lesz ereje ahhoz, hogy négyszáz esztendő könnytől s vértől nehezült fekete uszályát letépje a király palástjáról! Nem a palástot, az uszályt akarja letépni. Tehát királynak s nemzetnek egyaránt jobb szolgálatot tesznek a hűségesekek, ha most, a nagy döntés évadján kurucok, mintha egy rosszul kötött frigy következményeinek ostorcsapásai alatt később keserednek majd maguk is kurucokká!

NÉPEK JELLEME.

Mindenki érzi, hogy az erkölcsi világtrend mai állapotába valami szerkezeti hiba csúszott be. Gyöngye térdelt rá az erősre, gyáva ejtett el vitézt, intrikus hálózott be hőst; kijátszotta a vaspáncélt a frakk, homéri egyenességet a wilsoni világcsalás.

Nagy, civilizált népek követték el olyan bűnöknek halmazát, mik az elemi iskolai erkölcstan és büntető-törvénykönyv legegyszerűbb paragrafusaiba ütköznek s melyeknek büntetése, ha azokat nem kormányok és népek, hanem közönséges külvárosi latrok követik el: akasztófa, börtön és közmegvetés.

Én megértem azt, hogy Olaszország az osztrák és magyar tengerpart birtokára tört. De becsületes vágányokon mozgó magyar elmémmel soha se fogom megérteni az erkölcsi lazaságnak azt a fokát, melyet Itália tanusított, mikor több évtizedes politikai partnereit és jóbarátait a sacro egoismo nemzetiszín-pántlikás törével brávóként hátbadöfte. Hátbadöfte akkor, mikor a hosszú barátság minden elérhető hasznát letarolta és kiélte. — Olaszország ma nekünk jóbarátunk, jól-

tevőnk és komoly reménységünk s mégse lehet soha teljesen letakarni azt az efiálteszi stigmát, melyet az ő erkölcsi ábrázatára egy isteni világrend kegyetlen törvényszéke süt.

Romániától pedig, amely Plevnán, Bulgárián át egész Trianonig mindig tudatosan kereste s vállalta a dögkeselyű gyászos szerepét, az ép erkölcsi érzék egyenesen elundorodik.

Szerbia, ez a torzonborz, vad balkáni komitácsi — férfi. Mi őt csakugyan fojtogattuk. Joga volt csatornát követelni a tengerhez, hogy zsírja fölöslegét azon át csorgassa ki a világba. Mi vissza-löktük, ő pedig odakapott a handzsárhoz. Rendben van. Ellenségünk, akinek kijárna a tisztelet teljessége, ha trónja nem volna királyvértől szennyes és ha Chotek Zsófia szláv asszonyvére rá nem fröccsent volna lemoshatatlanul a szerbség katonás, mord, fekete arcára!

*

Oktalansággal vádolják a magyart, mert patakokban ontotta véré a Habsburgok veszendő trónjáért. És dicsérgetik a furfangos csehet, ki patkány módjára idejekorán lefutott a sülyedő hajóról.

A magyar fölládozott egy millió életet s a végén kiterítették a boncasztalra. A csehnek talán húszezer emberébe se került a hősi huncutság s most nevető örökösként ül tort a tetszhalott magyar tetemén.

Hallatlan komédiája a történelemnek : győzni fölfelé tartott kezekkel és «megadom magam!» csataordítással.

Opportunus hangok mormolják is egy-egy önfeledt pillanatban: Így kellett volna nekünk is cselekedni! A cseh okos volt. Nem irtatta ki magát. Nem égette föl a hidakat háta mögött. Bebiztosította ügyét kívül és belül. Massarik kiszökött, de bent maradt Stanek! Az egész prágai gyalogezred elillant, de maradt egy rehabilitáló zászlóalj, hogy osztrák győzelem esetén kivédje a császári bosszút. A cseh nem jegyzett hadikölcsönt, de hadseregszállításokért beseperte a milliárdokat. S bár a háború első heteiben kitűnt, hogy a cseh nem való katonának, a front mögött mégis ő tartotta markában az egész hadsereg gazdasági érhálózatát.

Mi ezt a receptet utólagos bölcseségével visszautasítjuk. A magyar katona harcolt, mert fölesküdült a zászlóra. Harcolt, mert tudta, hogy abban a pillanatban, amint a népek viszálya világháborúvá dagadt, országok lettek a játszma tétei. Tét lett az ő hazája is. Pontosán tudta, hogy a Doberdón Fiumét és az Adria magyar hajóit, Macedónia kövein a Bácskát, az ojtozi-szorosban a székely szabadságot, Przemislben pedig a Kárpátokat és Rákóczi sírját védelmezi.

Hűsége nem a butaság hűsége, hanem a kötött szövetségben sorsközösséget vállalt jellem véresen szilárd helytállása volt. Egy katonai tábor volt egész Magyarország. Nem ingadozott és nem taktikázott; álarcot nem öltött és nem mesterkedett azon, hogy mindenáron, tehát szövetséges társainak elárulása, kiszolgáltatása, vagyis önnön gyalázata árán is mentse a maga kockára vetett életét.

Hú volt, igaz volt s ez adja neki azt az ellenségbosszantó, erkölcsi erőt, hogy most, a megaláztatások útján is fölemeli a homlokát. Ezért nézte oly büszke megvetéssel, mikor Wilson pajzsa alatt besompolyogtak hazánk szent földére a többszörösen eldöngetett cseh, rác és oláh martalócok. Tudta, hogy ezek minket meg nem vertek. Minket talán a magunk keze vert meg. Valami nemezis, valami rossz sors, valami kozmikus erőnek lavínája tört meg, de nem ők. S valóban, ha szemük lett volna, ha nemes nép volnának, nem fennhézázón, katonabandával, de halkán, szemlesütve, kalaplevéve közeledtek volna a szent prédához, a megkötözött, magyar oroszlánhoz.

Ne bántsa hát senki szemrehányással a magyar önérzetet, hogy cseh módra kellett volna viselkednie. Bár a cél sokszor szentesíti az eszközöket, bár az államférfiak egyéenként lehetnek a legvadabb machiavellizmus rókái, a nemzetek nagy egészének magatartását s tetteit mindig alapjellemük minéműsége szabja meg.

A letiport, magyar még bukásában se irigyli az olyan honfoglalást, melyet a külföldön előszobázásokkal, besúgásokkal, politikai vigéckedésekkel, befelé alakoskodással, árulással, esküszegéssel, hóhérsegédi munkával érleltek valósággá. Massarik már alakíttatja a cseh-tót brigádokat s itt benn még mindig csehek a Habsburgok lakójai. A cseh újj égremeredten esküszik még a császár zászlójára, miközben a cseh agy már a szökés módjait fontolgatja.

Mennyivel férfiasabban, fenségesebben csinált

valami hasonlót az én népem ezernyolcszáznegyvennyolcban! Mi voltunk forradalmárok, voltunk Kossuth-kutyák, voltunk átkozott rebellisek, de Mefistófelesék és Judás Iskariótok nem voltunk soha!

Golyó s bitó kockáztatása helyett kétségkívül kényelmesebb és olcsóbb volt így bebiztosítva kívárni a világkonjunkturák kedvezőbb szélirányát, de jegyezzék meg a kalandorok, hogy nagy próbák után a népek megméretnek a jellem mérlegén.

Ha nem is utcai oszlopokra, de a szívek redőibe titkon be van írva a népek «minősítési táblázata». A betyárbecsület szolidaritása elkendőzheti ugyan a gondolatot, de ti, boldog prédaosztók, ti nagyon jól tudjátok egymásról: kik vagytok? Új számvetéseknél, új frigykötéseknél a mult megismerései beledöngnek a döntés mérlegébe és lelketek rejtett műhelyében miheztartás végett bizony oda-könyvelitek a titkos záradékot, hogy akivel kötést csináltok: lovag! De azt is, hogy: betyár!

A kémet megfizetem, de nem fogok vele kezecskézni. Aki áruló volt a javamra, szemmel tartom, hogy el ne áruljon engem is. Olaszország panaszkodik, hogy a párisi tárgyalásokon megalázták a vezető hatalmak. Nagy döntésekbe nem vonták bele. Megvonták tőle finoman az egyenrangúság erkölcsi jogosítványát. Az oláhságról pedig a «fajtestvér» D'Annunziótól olvastam olyan jellemrajzot, melynek bőszt, torzító színeihez képest a székelyátok halvány ceruzarajz.

A római közmondást: «Legyen igazság, vagy pusztuljon a világ», — magyarra így írjuk át: az

igazságtalanság világának el kell pusztulnia. Amíg az ember rendezett társadalmat alkot, az erkölcs törvényeit állandóan és büntetlenül megbecstelelni nem lehet. Eljő, mert el kell jönnie a nagy revízió, az új értékelés ítéletnapjának, mikor a világtársadalom kúriája előtt minden nép a maga teljesítményeinek, a maga erkölcsi igazságának és jellembeli súlyának arányában fogja megkapni elégtételét vagy elmarasztaltatását.

A munkás, becsületes, elvázott magyar ezt az ítéletet felemelt fővel várja és követeli!

*

S velünk várja a világ legnagyobb nemzete, a német, a mi mártírsorsunk óriás osztályosa. Ez a könnyelmű, nagy, vak Niebelung, aki szerelmes volt a tulajdon izmaiba, öklébe és vaskoponyájába. Azt hitte: földi Isten s őt nem fogja a törvény, mely szól a Nagyról, akit legyőz a ludak serege.

A nemzetközi jogon Belgium semlegességének megtaposásával ő is ejtett egy mérges karcolást, ami az erkölcsi sérelmen túl azért volt perdöntő hiba, mert jogcímet adott ellenségeinek az erőszak s jogtiprás módszerének sorozatos alkalmazására.

Különben mindig a becsület sínein haladt. Nem sajnálta a német életet szövetségeseinek földjéért. Rendelkezésre bocsátotta iránymutató, értelmi fölénységét, szervezettségének, fegyelmének, kezdeményező lendületének magával ragadó hatalmát. Babonás bizalmat ígezett maga iránt a lel-

künkbe. Ahol megjelent, már láttuk a győzelmet mosolyogni, mert hittünk verhetetlenségének dogmájában.

Ám olykor magunk is meg-megriadtunk robusztus, érdes erejétől. Fölényesen és durván bánt velünk, mint gyámságára szorult kisöccseivel. Bennünket épp úgy lenézett, mint ellenségeit. Fegyvertársaival szemben is az a német maradt, melyet mélységesen tisztel és fél, de szeretni nem tud az emberiség! Nyakas császárjuk ajakáról a magyar nemzethez külön nem csendült fel az egész háború alatt egy elismerő, biztató, megnyugtató szó, a szívnek egy kedves, meleg elszólása, ami a közös sors, közös remény és közös szenvedés osztályosainak oly édes lelki balzsama.

S ma, Versailles után se fordít a baráti kapcsok ápolására gondot. Mint sebzett dúvad a barlangjában, él saját fájdalma önös kultuszának. Mintha soha se lett volna egymáshoz közünk. Nem halljuk szájából a résztvevő érdeklődés jó szavát: hogy vagy, szegény bajtárs? Nem szorítgatja meg titokban se a kezünket, hogy érezzük hűsége és rettenetes hite melegét. Dolgozik megint a jövődönék, nem törődik a világgal!

Pedig a német szívnek meg kell dobbannia! Hivatása világot vezetni, de nem a gőg bántó fényreflektorával, hanem a jóság bűvös lámpásával!

Vezeklő germánok! Engedjétek magatokhoz a népeket! Bánjatok vele gavalléros-okosan, mint a britt! Baráti szívből vonjatok kordont magatoknak, hogy ha majd egyszer a történelem ünnepé-

lyes, rémes gongja üt s pallost ragadtok megbosz-
szulni vérbajos néger bakákkal meggyalázott em-
berméltóságtok szégyenét : ne legyen kéz, mely
sujtó karotok lefogja, de legyen a kéznek légiója,
mely tiszteletetekre tapsban dalolja el az erkölcsi
világrend diadalának himnuszát!

Ám fenn, a győzelmi biga trónján se feledjétek
majd, hogy a hűség mozgó szobrát, a veletek és
érettetek és miattatok elgázolt magyart fölemelni
s diadalmas magatok jobbára ültetni : erkölcsi
kötelességeiteknek a koronája! . . .

OSZK

ÚR ÉS PARASZT.*

A nép szemében «úr» mindenki, aki német nadrágot hord és nyakkendőt visel. Úr a gróf, a püspök, a nagybérlő és bankigazgató; úr a tanító, jegyző, állomásfőnök, orvos, gyógyszerész s a kántor, sőt «úr» a végrehajtó és a községháza napdíjas írnoka is, akinek bablevesébe nem jut szalonnabőr sem akkor, amikor gazdaszomszédjának táljában a kása is libazsír aranyában úszik — nem is szólva a ládafiának aranyairól, miket a szegény úri szomszéd álmában ha lát.

Hogy a város proletárja: a foltozó cipész, a házmester, levélhordó, gyárilány, villanyoskalauz, hordár, utcalocsoló, szenes és szemetes ember elfojtott osztálygyűlölettel nézi a nagyváros pompázó, úri sokadalmát: értem. Lélektanilag megértem azt is, ha a jól öltözött, jól táplált, későn

* A «paraszt» szó értelmezése körül sok vita zajlott már. Országreszenként is másképp értelmezik. — Én megtisztelő értelemben használom. Az én szótáramban ez a szó egyszerűen a földműves embert jelenti, az őszállandóság büszke gyermekét. Ezt a súlyos szót épp oly hátsó gondolat nélkül írom le, mint amily hátsó gondolat nélküli közvetlenséggel nevezi ő «parasztember»-nek önmagát.

fekvő és későn kelő, kényelemben élő s rendszert közhatalmi jogokkal is felruházott úri rend sürgés-forgásának láttán a gyárak és csúszdák kormos munkásainak mellében fölágaskodik az őskaján: miért van annak fehérebb bőre, mint nekem? — Elvégre a város az a bizonyos mértani pont, ahol a végletek, ahol a vagyoni, társadalmi s tehetségbeli ellentétek rádiusai összefutnak és egymást keresztezik.

De a falu úrgyűlölete — rejtelem. Az a tünet ugyanis, hogy még a gazdag földműves polgár is úri koldusként lenézi és kaszakapakerülőnek tekintti a vagyontalan szellemi munkást, a köz szolgálatára rendelt vezetőt, valami nagy kulturális rendellenességnek, valami nagy félreértésnek, valami nagy fogalomzavarnak tünete. Csökevény az, a letűnt jobbágykor itt maradt lelkicsökevénye. Bár a jobbágy és nemes ura között megvolt az erkölcsi összhang tisztelet és tekintély formájában, amit pallos és deres biztosított. De mikor ez a két tekintélybiztosító szerszám elvesztette élet és sujtó erejét s a felszabadult jobbágyra, ki most már független polgárrá emelkedett, az a kötelezettség nehezedett, hogy a fenyítő eszközök nyers erejét erkölcsi és értelmi erőkkkel pótolja, akkor jelentkezett az ür. Hiánya valami műveltségbeli készségnek, ami a föld egyszerű fiát az államélet és jogrend minden tényezőjének megbecsülésére s a társadalmi egymásrautaltság örök elvének átértésére képesíti. Mert hiszen épp a dolgozó kéz és agy munkájának értékeléséből fakadó embermegbecsülés alkotja a modern, demokratikus állam erkölcsi

talapzatát. Ebből virágzik ki minden : a haladás, a társadalmi béke, a hazafiság szent szolidaritása, a szeretet!

E lelki készség kiépítésének folyamata a jobbagyfelszabadítással csak megindult, de ma se fejeződött be. Innen az átmenetnélküli, szörnyű zökkenő!

A magyar iskola ugyan gigászi munkát végzett ötven esztendő alatt! Lelkek százezreit vonta testvérőbb közelségbe!

De a tömeg, a falvak s tanyák népének milliói még egy szűk szemhatárú, lelki szegénység rabjai.

Primitív bölcsességük abban csúcsosodik ki, hogy : kapáljon, kaszáljon mindenki! Ezen az alapon még a fajtájabeli csősz, a finánczá finomodott parasztlegényt, sőt az iparosnépet is mind a munka szökevényeinek tekinti, olyanoknak, akik a nyár heve és a tél zimankója előtt nagy-pulyán fedél alá, kuckóba menekültek. A közhivatali közegeket pedig — nem véve ki a tanítót sem — a nép bosszantására kitalált olyan intézménynek nézi, melynek egyedüli hivatása a szegény nép lábát paragrafushurkokba belecsavargatni s őt szabad mozgásában, élete egyéni folyásában unos-untalan korlátozni.

Világos ebből, hogy ez a réteg önzően, vakon individualista, akinek a szociális munkaközösség áldásairól nincsenek fogalmai. Nem értékeli a kultúrát, amelynek fényéből kevés hullt reá s melynek szükségét a maga igénytelenségében alig érezi.

Élelmét, világítóolaját kitermi földje, tűzfáját a község erdeje, bundáját a birka, fehér-

neműje gyolcsát, ha kell, megszövi az asszony. Nyáron mezítláb jár, télen meleg szobában üldögél s így ruházati igényei se utalják rá feltétlenül az ipari kultúra kegyelmére. Csak a só, pár gazdasági szerszám s egy öreg biblia képviselik házaszúk körében valami távoli kultúrvilágnak üzenetét!

Íme, a pimitív ember! Ahogy nincs neki képzete a gravitációról, a vegytani s fizikai törvények hatásairól, a világegyetemnek, csillagrendszereknek csodás mechanizmusáról, épp úgy nincs fogalma a társadalmi világregd és kultúrbiológia ama törvényszerűségéről, mely az ő sorsát öntudatlanul is egy magasabb közösség sorsába kapcsolja bele.

Mindazt a jót, amit ezek a láthatatlan, felsőbb-séges erők nyujtanak, elfogadja. Jól esik neki a nehézkedés és tapadás törvényét kihasználni — szélben, hogy sarkát a földnek feszítve, pehelyként tova ne repítse egy bolond fuvalom. És elfogadja az államháztartás egyensúlyában megnyilvánuló gondviselést, amely a személy- és vagyonbiztonság sáncain belől szalmazsákja tarka papírdarabjainak, a pénznek szilárd valutáris értéket biztosít.

De mihelyt ennek a magasabb államrendnek, a civilizációnak kőművesei és őrei, a szellemi munkások a maguk emberi valóságában, a maguk német nadrágjában és figaró-kalapjaikban jelentkeznek: a föld együgyű fiának arcára nyomban kiül az ellenszenv, a visszautasítás, a gyűlölet borzasztó jegye . . .

Kora ifjúságomtól fogva, mióta csak az emberek arcát és szavát figyelgetem, ez a tömegjelenség fájt legjobban nekem. Hiszen a nép s a falu intelligenciája vér szerint is egy! Közös törzs hajtásai. Testvérek. Mit keres köztük Kain szelleme? Sokat töprengtem rajta s láttam, hogy ez nem egy szimultán néplélektani adottság. Ez okozat. Nagy történelmi mulasztásoknak, késedelmeknek folyománya.

Mert, hogy a magyar parasztember a szellemi tevékenységet, az idegmunkát, a köznek tett szolgálatot nem tudja fölbecsülni, az egészen természetes következménye kultúrátlanságának és a kultúra bírlalói iránt való bizalmatlanságának!

De kérdem, hogy azon a sötét viskón, amelybe parasztunk beleszületett, vágunk-e mi új meg új ablakot, hogy behatoljon hozzá a világosság s kilátást nyerjen ő is a kultúra változatos, színpompás virányaira!?! Eötvös József vágott. De az ő nagyívű lendülete behorpadt és elgondolása csonka ív maradt.

Csak Trianon csonkító bárdja rázott bennünket annak tudatára, hogy a Nagy-Alföld — Ázsia! S ma már a kormány szervezi országosan az iskolán kívüli népművelés hatalmas hálózatát! Falvak ezreiben gyulnak ki hosszú téli estéken a petroleumlámpák. Pap, jegyző, orvos, tanító, vándortanár hirdetik figyelmes, szomjas csoportoknak a tudás új testamentumát s várják bízó hittel a koldus jelen olajmécse nyomán a szebb magyar holnap villanylángjának világát! . . .

De mindez csak a jövő ígérete. A meghasonlott,

vad, szúrós néplélek, az a töviskes, büntető jelen. Mi két nemzedék kötelességmulasztásáért bűnhődünk. Nyugat már javában sürgött-forgott az új oltár körül s ez a két magyar emberöltő nem figyelt oda. Nem vette észre a kultúra jegyében szervezkedő nacionalizmus és demokrácia világraszóló vitorlabontását!

A nyolc-tíz éves gyermekbe úgy, ahogy beleverte a betűvetés és kétszerkettő szerény tudományát, de ki foglalkozott nálunk a felnőtt parasztok tömegeivel? Ki tartott nekik ismeretterjesztő előadásokat a világirodalom nagy alakjairól, nagy történelmi egyéniségekről, vagy a földrajz, a földtan, a szociológia, a gazdasági vegytan, az alkalmazott fizika meg az etika és mindenekfölött az okszerű gazdálkodás közérdekű, nagy kérdéseiről? Ki tartott neki törvényt magyarázatokat? Ki fejtette ki csak egyetlenegyszer is a közteherviselés, a közkötelezettségek magasabb rendeltetésének erkölcsi és nemzeti motivumait? Ki adott neki szabatos politikai tájékoztatást? Ki vállalta a nép politikai ítélőképessége fejlesztésének, bels külpolitikai szemhatára kitágításának feladatát: a politikai nevelést!?

Felnőttek iskolázásával csak egy politikai tényező foglalkozott addig komolyan: a szociáldemokratapárt, az is csak a gyári munkásság szűkebb rendjére s a marxi tan egyoldalú, gyűlölködő kommentálására szorítkozva. Maga az államgerinc, kenyéradónk és katonánk: a falu, szinte tudatosan ki volt rekesztve a kultúra paradicsomkertjéből. Egy kis vizenyős prédikáció, egy vékonyka

naptár, egy-egy ponyvaregény, vagy krajcáros újságszám volt szellemi tápláléka. Hivatásos szellemi vezetői hivatalszobáik falán kívül szóba sem állottak vele. Az a hivatalos szóbaállás pedig alig volt felebarátibb cirógatás, mintha az embert életlen késsel borotválják.

A falu intelligenciája túlnyomó többségében nem olvasott és nem tanult. Elvégezte a maga mindennapi pennaforogtatását, gépies munkapenzumát, aztán a zsenge ifjúkorban megszerzett oklevél *salvus conductus*-ának oltalma alatt került a könyvet egész életében. Egy-egy egész eszmekört vagy tárgykört felölelő irodalmi alkotás, egy-egy friss aktuális mű át nem jutott soha csöndes könnyviszonyának barrikádján.

Való, hogy nem volt rózsás az ő helyzete sem. Nem kapott felülről indíttatást. Sivár környezete, mint ólomsúly húzta a föld porába egész lelki énjét. Mint a vadindák nyirkos, szorító szövedéke, tekergőzött rá a lassú elparlagiasodás fátuma. Törte a létfenntartás gondja is, mert hiszen az állam szűken porciózta ki kenyerét. Ilyen röghöz nyugözött ember hogy legyen saját lelke lendületéből apostol? Lobogó fáklya -- ingyen, Isten kegyelméből. Regényhős. Úttörő. Történelmi herosz!?

De hogy az értelmiség meddő életének s eltávolodásának mentsége van, nem változtat a paraszt igazságán, aki nem lévén részese a kultúrának, képtelen azt értékelni és védeni; a kultúra képviselőiben pedig nem látván egy félelmes közhatalmi funkcionáriusnál s egy szabad óráiban látszólag könnyen éldegélő, nadrágos embernél,

egyebet, nem tudja benne a kultúrembert külön megtalálni és külön megbecsülni.

Innen az eredmény: a rácson belül a gyűlölt, lenézett úri pásztor, kívül pedig a nyáj, a nyers, rosszmájú, istenkáromló, békétlen paraszt, aki, ha néha nem dalolna és templomba nem járna, bátran hirdethetné az elfogultság, hogy lélektelen öslény.

De a paraszt dalol. Magaköltötte, szellemes szövegekre bájos melódiákat komponál. Érez, mert költő és zenész. És mesemondó bölcs, aki napsugár-ból s önnön képzelete aranyszálaiból szövi a mesék tündérszövetét. Művész. És theozófus, aki szereti a templom monumentalitását, mert oszlopai közt valami világot átfogó szellemiség szféráját sejti és szomjuhozza. Ember. Alakítható és nevelhető ember, akit minden érdekel, ami igazság, ami az emberi lélettel összefügg és amit értelme követni bír.

És a parasztpolgár, ha szeme közé nézünk, hogy egyszerű és okos igék közvetlenségével tanít-suk, igen fogékony tanítvány. Ha nem sejt szándékainkban hátsó gondolatot, de lát használni akaró becsületességet, arcára nyomban kiül az értelem, a tisztelet és hála ragyogása. Öröm látni elméje szárnyalását. Rendszeres lelki gondozás során hamarosan kultúremberré magasodik, olyanná, amilyenek az északi országok boldog és művelt parasztjai. S a parasztkultúra kihatásai föl sem mérhetőek. A kultúrparaszt eredményesebben dolgozik, többet termel és terményeit szervezeten dolgozza föl és hozza forgalomba. Hangya-

munkája az Alföld sivatagán — Kőrmöcbányákat teremt.

Amit ez a nép honmentő harcában nem bírt kivívni karddal, ki fogja vívni majd gőzekék és villanymotorok legióival!

Urak! KözeledjeteK a néphez! Tanuljatok és tanítsatok! EmeljéteK be a föld népét magatok mellé a kultúra sáncaiba! Fehér kenyérrel, zsíros kenyérrel, egy nem is álmodott, szépséges magyar jövendővel fogja meghálálni emberségteket az a goromba kéz!

OSZK

A NÉPVEZÉR.

Én 1917 telén még kint éltem az orosz front árkaiban.

Abban a hadosztályban, melynek kötelékébe legutoljára tartoztam, volt legalább is tízezer fegyveres földművelő ember. Valamennyi keserű és kedvű, ütésre dresszirozott, vasöklű férfi, kinek hátizsákjában golyók magazinja, kezében élesre fent szurony. Otthon külön-külön mind egy-egy kis porta fejedelme, dölyfös ura a kalászingató határnak. Itt ezerfejű sárkány, melynek nyakába istrángot vetettek, hogy elébe fogják az állam győzelmi szekérének.

Ez a kemény, marcona tömeg szisszenés nélkül hallgatja végig tizenötös orosz gránátok ráírányzott ösztüzének dőrejsorozatát, de vibrálni kezd a kötélidegzet benne, mikor a szemléttartó vezna tábornok sarkantyúja megpendül földözékének küszöbén. Föladja énjét; alázatossá merevül, mint egy gépalkatrész s tisztelkedve jelenti behódolását a diadalmas, nagyszerű szervezetnek.

Később, mikor búcsút mondtam a tűzkordon gödreinek, itthon jóideig ingerelte még katonás berendezésű elmémet az emberi társadalom sajátos szerepelosztása.

Itthon ugyanis megütközéssel észlelem, hogy a háborús terhek jótékony nyomása alatt égig nőtt a pálma. Égig nőtt dísznövénye az ember önzésének s önbecsérzetének. Itt minden arcon ott dereng a pótolhatatlanság tudata, ott a fontosság önérzetének bélyege. Nekem legalább úgy tetszik, hogy itt a legutolsó fémmunkás gyerek, ki egy homályos műhely gyalúpadja mellett srapnelhüvelyekbe a srétet töltögeti, meg van győződve arról, hogy az ő tüzérségi beavatkozása döntötte el a tannenbergi csatát.

Ott elől komoly családapák egy káplár kényuralmát szótlán önmegadással viselik. Itt hátul merész, hadmentes gyermekek szerszámaikat sarkokba vágva odasüvöltik a koronás királynak: «Így akarom! . . .»

*

Miután az alázatosak honvédő tömegeit odahagytam, kíváncsivá tett engem a másik szárny, a megvédelmezettek büszke tömege, amely kívül az életveszedelmek méregövén szabadon élhet világformáló, világmegváltó eszmék luxusának.

Úgy tudtam, hogy ezek tigrisek, kiknek egyetlen mordulására sorra behúnyják a főváros ragyogó utcái rollószemeiket s mikor ökleik komor árnyéka megjelenik magos ablakok függönyén, hatalmas kormányzók idegszállai összeborzonganak.

Ki vagy hát Sphynx? . . . Te megdönthetetlen, te megközelíthetetlen? Te álom és jószándék, erő és vadság fajzata? . . . Niagara, ki meg nem túrsz habjaid özönén mást, mint a mi lényeddel

azonos : vizet s mindazt, mi nem az, mi híd, hajó, világítótorony, összetöröd s roncsként dobálod partjaidra ki.

Én látni akarlak. Hiszen katona voltam. Farkasszemem néztem puskák csőtorkolatával, én bele akarok nézni félelmes arcodba s vészjósló fénnel lobogó szemedbe. Még pedig akkor, mikor legjobban haragszol. Most. Most, amikor ráparancsoltál a gépekre és kerekerekre, hogy megálljanak. Most, amikor kioltottad a kohók tüzeit és fölszítottad a lelkek parazsát! . . .

*

Elmentem a strájkoló pesti munkásság nagygyűlésére. Még pedig egyenest odatörtem, ahol a nagy mozgalom lokomotívja zakatol. Oda, ahol a kazánt fűtik. A főgépész közelébe.

Itt százezer ember bűg s torlik egy tömegben. Legalább három hadtest. Egy pillanatra valóban úgy érzem, hogy ez front, a negyedik rend frontja mindazok ellen, akik e rögs földi útra egy kissé szellemibb és emberibb életszínvonalat vívtak ki maguknak.

Mint egy hírszerző járőr a csatatéren, szemügyre veszem nagymohón az emberek ruházatát és arckifejezését. Olvasni akarom a hadüzenetet haragvó orcáikon. De tudja Isten, az első benyomások rendén legalább, nem találok én ott semmiféle démoni olvasnivalót. Ellenkezően, megnyugvással látom, hogy erre a ritka alkalomra minden ember gondosan megnyiratkozott és megborotválkozott s fölvette ünneplő öltözetét, szakasztott

úgy, mint ahogy ennek a nemzedéknek a nagyapja tette hajdanában, mikor a Tisza mentén valahol egy kis falusi harang hívó szavára Isten házába sietett.

Később ébredező részvétellel nézem, hogy itt a piros ábrázat kevés s hogy a legtöbb arcon ott látni a tűzszemű, ércöklű óriásnak, a testi munkának durva újjlenyomatát. Kétségtelen, hogy ezek az emberek megdolgoznak az élet kenyeréért. Ezek az emberek: sorsosaim, sőt annál is többek: véreim. Ez a százezer ember, ha ellenségem, ha barátom: többségében magyar. Csak, hogy az ő lelkük most nem igen hallgat magyar vezényszóra . . .

Fegyelme ellenben gyönyörű. Lelke, mint május elseje, derűs. Izgatottságnak hírmondója sincsen. Sőt, mikor egy fúvós zenekar a Marseilles hangjai mellett megérkezik, a lelkes jókedv még boldogabb lángot vet a primitív szemekben.

Mert boldogok, örvendezők és megelégedettek. Hiába is tagadnák, nem tudják palástolni.

Örvendenek mindenkifölött az édes szent heverdelpnapnak, minthogy a pöröly fölött hajladozó testnek jól esik egy kissé fölegyenesedni és egyet nyújtózkodni. És boldogok, hogy akárhova néznek, testvérarcot látnak! Hiányzanak a zord cégfőnökök, a komoly mérnökök és üzletvezetők, szóval hiányzik a tulajdonjog és vezető értelem rendjének képviselője.

Aztán kiviláglik minden szemből élesen a politikai önérzet. A tömegező éreztetésének kárörvendő gőgje. Gőgje a porszemnek, melyet ha

milliomával fölkap a vihar, betemeti velük a régi utakat. Vézna mesterlegények, íme, programot írnak a kormányok és királyok könyvébe.

*

Mikor a Vezér a dobogóra lép, az eleddig türelmesen álldogáló sereg minthogyha hirtelen valami óriási mágnes vonzási körébe lökődött volna bele, megindul. Tüzes ígéretekre szomjasan, a forró, buzogni kezdő víz lágy morajával tolong és nyomakodik a kedvelt pártvezér felé mindaddig, míg föl nem csendül a szó. Aztán beáll a csönd, a rendelkezésreállítás állapota. A lélek mind háptákba merevül. S én már látom, hogy az a beszélő férfi nem pusztán igehirdető. Én már érzem, hogy ez a hallgatóság itt — haditábor. S az a beszélő ember valójában — vezénylő tábornoka a tömegakarathoz.

Mindenki fölágaskodik, hogy lássa. A hátsóbb sorok apróbb emberkéi bosszankodnak, hogy a kalaperdőtől nem látják az embert, kinek ajkáról már röpködnek szanaszét a tüzes, harsány mondatok. Egy dühös, kis munkás rá is csördít az elébe magasló égi meszelőkre :

— Minek nőttek meg annyira?

Derűtség követi a közbeszólást s egy futó mosollyal át is siklanak felette. Nem érezték meg, hogy itt, ebben a környezetben, különös éle volt a szónak : «Minek nőttek meg annyira?» Hogy ezt a kérdést voltaképpen nem azokhoz a bakarasszal följebb elhelyezkedett fejekhez kellett volna címezni, hanem azoknál sokkal magasabbra. Ahhoz,

aki nemcsak a talentumokat, de még az ember porhüvelyének méreteit is olyan antiszociálisan szabta ki.

De még ez csak hagyján, ha mindannyian az első sorokba állhatnánk s közvetlen közletről élvezhetnénk a szónok zengő szavát, melegedhetnénk haragban égő szemének lángjánál s gyönyörködhetnénk megrázott feje zilált hajfürteinek táncában s két gyakorlott karjának szilaj kilengéseiben. De hiába, mi, a hátrább szorultak, sokkal többen voltunk, mint a szónoki emelvény közelében elhelyezkedett szerencsések vagy ügyesek, majdnem azt mondtam: «kiváltságosok». S mi, «alsó parlament», egész gyűlés alatt valami kifejezhetetlen, enyhe irígységgel, magunkba fojtott proletárdühvel néztük kilátásunkat elzáró tarkóikat és ide-odahimbált kalapjuk karimáját.

De szerencsére a Vezérnek messzececsengő, tiszta, zengzetes hangja van. Családias közvetlenséggel jártatja végig tekintetét híveinek hatalmas, szorongó táborán. Beszédét is úgy kezdte:

— Gyönyörködöm bennetek, hogy ilyen sokan vagytok!

Mindjárt meg is okolja a gyönyörködéshez való jogát. Huszonöt éve beszél már népgyűléseken. Akkor még üldözték, bezárták őt.

— Hejh, hogyha már akkor mind ideseregeltetek volna! Győztünk volna tán tíz évvel ezelőtt s ma nem volna háború! — teszi meg mennyei naivsággal vagy huncutsággal ezt a gigászi ki nyilatkoztatást.

A tömeg fölriad: Éljen a Béke! Éljen a világ-

béke! Mire a vezér kirobbantja hamarosan a három varázsigt : Békét! Jogot! és Kenyeret!

Ő és serege szinte élvezzi a vad háborgás kését! Mert jó és kedves dolog valamit kapni, de mennyivel érdekesebb, vérforralóbb és káprázatosan drámaibb valamit földrázó daccal : követelni!

Az a benyomásom, hogy nem készült beszédére. Bízta magát a pillanat sugalmára. Mint labdát kapja el a közbeszólásokat s dobja vissza annak, aki hozzáépítette.

— Mi van a német elvtársakkal? — dörghi felé egy érdes torok.

— Azok sovíniszták! Rablók! — durrognak a vádló közbekiáltások, miknek élet a szónok játszva tompítja le :

— Mit tudom én. Söpörjön kiki a maga háza előtt!

— És mi van a vidékkel? — süvölt a másik nyíl a felelős pártvezér felé, ami kényes és fájó kérdés lehet, mert az így megtámadott kormányos valóságos szónoki szaltomortálét csinál, mikor a közbeszólónak szemébe nevet s újjával rámutatva vigyori bonhomiával így intézi el :

— Maga szeretné tudni, én meg nem mondom meg.

Ekkora biztonságban csak a tanítómester érezheti magát tanítványai körében. Ki is vágja büszkén, merészen, hogy az a szószék, amelyről ő huszonöt esztendeje hirdeti az ígét, voltaképpen — tanszék. Onnan nevelte ő a súlytalan magyar munkásságot — politikai tényezővé.

— Miért nem mer a Gróf idejönni? Miért

búvik a parlament kőköckái mögé, ha annyira érzi igazát?

Persze a Gróf nevének említésére kitör az abcugorkán. Jó, kiadós, szívből fakadó abcugriadal. Én az embereket nézem. Talán minden tizedik abcugol. Igen sokan hallgatnak. Sokan mosolyognak. Sokan meg csak nézegetik, hogy abcugol a többi.

Mikor aztán a retorika művésze és a tömeglélek meteorológusa úgy érezte, hogy elég volt a pongyola játszóság tónusából, változatosságnak okáért elkezdi ismét cikáztatni a harcossocialista eszmék villámait :

— Az uralkodó osztályok százados küzdelem árán építették fel kiváltságaiknak várait. Munkástársaim! Nekünk is szakadatlan harcra van szükségünk, hogy e várakat leromboljuk!

— Akkor mi leszünk az urak! — szólja el magát valami ifjú, őszinte száj, nyíltan elárulván, hogy e békétlen szívek redőiben nem annyira az egyenlőség meg a jog, mint inkább az uraság derék ideálja rejtőzködik.

— Ti már egyszer megmozdultatok s akkor elsöpörtétek az egész minisztériumot. Most megmutatjuk ennek a kormánynak is, hogy a nép nem hagyja megcsalni magát.

Szilaj közberikoltások egész skálája követi a szót, amiknek végén váratlanul, mint vörös rakéta fekete éjfélnben, kilobban valamelyik munkásmellből a legvakmerőbb ige :

— Éljen a forradalom!

A főgépész most jónak látja egy szelep meg-

nyitását. Jónak látja, hogy vizet permetezzen az égő zsarátnokra. Azt mondja : Nem! Neki nem kellene föld alatt dolgozó hatalmak, titkos bizottságok! Ő csak egy fórumot ismer el : a népet, melynek szava, mint Isten szava, csalhatatlan és megföllebbezhetetlen. Ő minden szent ügyet odátár a tömeggyűlés nagy nyilvánossága elé, adja tudtul az egyszerű kézfölemeléssel a maga felséges akaratát.

S mikor fölolvassa három pontba zárt határozati javaslatát, ezer meg ezer kar valóban oly egyöntetűen röppen a levegőbe, mint amily látványosan egyöntetűek kint a gyakorlótéren egy jól vezényelt katonacsapat mozdulatai.

— A nép a kormány válaszától teszi függővé további elhatározását — mondják ki a nagy plebiscitumot a felemelt öklök tízezrei.

A népvezér pedig oly természetes gördülékenységgel, mintha a fentiek után ez volna a legkövetkezetesebb dolog a világon, népe döntéséhez hozzácsapja mindjárt a maga felségzáradékát, mely szerint :

— A kormány válaszát délután tárgyalás alá veszik az egyes szakmák bizalmiférffiai, akik okos emberek. Este ugyane tárgyban tanácsot ülnek a főbizalmiférffiak, akik nyilván még okosabb emberek. E tanácskozások eredményeképpen aztán a pártvezetőség megállapítja a további teendőket, amit miheztartás végett röplapokon fognak a sztrájkoló tömegeknek tudomására hozni!

Én meg csak hallgatom és mormolom a szót : Bizalmiférffiak . . . főbizalmiférffiak . . . pártvezető-

ség. Ó nép! Hiszen ez az intézkedő szerveknek egész hierarchiája! És sárkánytojás csak a te akaratod, amit mások költenek ki vagy hagynak bezápnulni, ahogy tetszésük önkénye akarja!

Mindegy. A tömeg helyesel. Bizalma határtalan. S mint aki jól végezte dolgát, megnyugodva, ünnepi kedvben hagyja el a forró szavak hideg csarnokát.

*

Én pedig magamra hagyottan látomásokba merülök. Borzongva várom, hogy megnyílik a föld. Várom, hogy iszonyú kapuján kitoppan a nyugvó csontoknak követe, egy borzalmas óriás kovács, kinek jobbában kalapács és baljában roppant tüzes abroncs lángol. Várom, hogy míg mellét a tömeg mellének feszíti, zord ajkán megdördül a szózat:

— Megálljatok! Széthulló magyarok! Látjátok ezt a lángoló abroncsot? Ezt feszítem ki hazátok határán! Aki ezt átlépi hűtlen gondolatlanul, hogy ott kinn más oltárt, más Istent keressen, égesse meg a tűz és legyen elátkozott!

Rátok pedig, ti bentmaradók, ezt a szent abroncsot letéphetetlenül rátok kalapálom, hogy végre valahára akarjátok már egy kévében azt, amit az Isten akar s amit a csontok követelnek: magyar lélekkel vezetett, magyar célok ormaira törő magyarok országát.

A FÖLD.

Angolé a tenger, Schweitzé az Alpések, olaszé a művészetek kép s szoborvilága. Miénk a föld. Ez itt tápláló tőgye, veleje mindeneknek. Ez itt a döntőleges sors és jellemformáló ősanyag.

Mikor a földnek jókedve van s barátságban áll a légkör szeszélyes hatalmaival, akkor ide-lenn mézet izzad a virágkehely, piros szemek terhétől hajlik meg a kalász, feszül a bőr a gerezd szőlőszemén s derús, kielégült férfiak csókjától bimbózni kezd buján a boldog asszonyi szív.

A föld lelke lengi be mindenfelé az élet műhelyét. Lángtisztjének ősenergiája nemcsak a paraszttal markoltatja meg a bika szarvát, de ez feszül a gyárak gépszíjainak s gépészeinek téphetetlen izomrostjaiban is. A tudós agyában ez hevíti lángra rejtelmes kémiájával a gondolatot s ez táplálja ércel a zengő torok dalát operák büszke csillárja alatt.

Ötéves háború vasvesszője kellett hozzá, hogy a Felszín meghódoljon a mélységnek, a Kultúra a Földnek, Márványtorony a Sárviskónak. Hadisten leckéje kellett hozzá, hogy Budapest népe fölnézzen az égre s figyelje a fellegek színét : mit

jelent? Esőt, jeget, vagy zivatart, aszályt? Meny-
nyi papírember, irodák, szalonok bús elátkozottja,
nyujtotta ki a háború éveiben sovány, fehér kezét
a rögtörő, nemes szerszám, a kapa után, hogy egy
kis borsót, kelt és tyukjainak némi kis szemet
érdemeljen ki személyes dologtevéssel a kemény
anyaföldtől. Az, aki eddig az állatvilágból csak az
ölebet és a versenyparipát vette tudomásul s a
földnek minden más szelíd állatát csúnya, ke-
rültnivaló féregként kezelte, az most megalázott-
ságában érdeklődéssel, érzéssel kezdett közeledni
azokhoz a kedves jószágokhoz. Városi paloták
erkélyén kotlót ültetgettek s rájöttek, hogy a
csibe és malac nem jön a világra kész pecsenye-
ként s hogy az az ízes, tápláló szelet bizony hosz-
szas, okszerű, küzdelmes nevelőmunka eredmé-
nye. Kell ahhoz egy csipetnyi só is : tudomány,
kell egy csipetnyi cukor : szeretet, mert csak e két
erény munkáját koronázza a szigorú természet ízes
libacombbal és apró, lelki örömök végtelen sorával!

Örömökkel? A gyomor örömén túl még lelki
örömökkel is, kérdezed tán szatirmosollyal te, kész
falatnak s falaknak embere. Nos hát végy egy
tyúkot, egy szerény, lenézett tyúkocskát, amely
gondviselésedet naponta egy-egy tojással hono-
rálja. Ha megfigyeled magad, ez után a tojás után
egészen más érzéssel nyúlsz, mint az után, amit
a piacon ismeretlen üzér pénzért olvas a kosa-
radba. S te, aki hűséges szárnyasod alól hónapok-
kon át gépiesen dúdolva hordtad be a tojást, egy
szép napon majd zavarodottan fogod észrevenni,
hogy a fészek fehér gyümölcse kimaradt. Tyú-

kocskád felborzolja tollát, kotyog, kutat, nyög, forgolódik és teregeti szárnyát, éjjel és nappal, éhen és szomjan, szenvedve szemmelláthatólag sóvárog valami új életszerep, valami ösztönsugallta új élethivatás után. Te pedig kellemes megütközéssel konstatálod, hogy beteg madaradat az anyai vágyak áldott láza gyötri. Azután szalmából fészket kerekítesz és a beléje hordott tojáshalomnak mindjárt nekiereszted boldog tyúkodat. Azt a meghatott, bamba állatot azután is sokat fogod még lopva figyelgetni. Elnézed tetszhalott mozdulatlanságát, mellyel testének életrehívó kalóriáját a fészek öbléhez mind, mind odakötni, mind mind fölfogni törekszik. Megcsodálod érzékeny tapintatát, mely nyomban észrevéteti vele, ha egy tojás hegye az anyai tolladunna alól kikandikál. Talán el is érzékenyülsz gyöngédségének látván, mikor takaratlan, kihülő tojását kotorja vékony kis állával buzgón maga alá, reá a forró tojásgarmadára.

Ez a tyúk maga a feltétel és maradék nélküli, szülői boldog odaadás. Mintha csak nem is pilantana, mintha csak nem is lélekzene. A harmónia közte és e között a bolond nagy mindenség között tökéletes. Nem háborítja gond, inger, életizgalom. Ha látod, ha nézed, egy percre magad is elfelejted, elhantolod lelkedben a körüled zsongó, berregő világ ördögmotolláját. Lebilincsel és fölűdít a semmiséges dolgok ártatlan mikrokozmosza. Pedig nemcsak örömöd, de hasznod is van benne. Rajtad a siker örömének melege bizsereg át, mikor huszonegy nap múltán tyúkanyó alól először

hallasz üde csibehangokat kicsengeni. Csipp. Csöpp. Csipp. Megjöttek. Itt vannak. Milyen bájosak s bohók. Pihéjük, mint a flórenci selyem. Színük aranyfénylését nehezen lelnéd meg a festő palettáján. Megtörténik a népszámlálás. Szórod nekik, szórod a kásaszemet s ők pillanatig csak bámulják butácskán; egy szemre rácsapnak hatan, bár lábuk egész szemcsomón tapos, de egy anyai, biztató kottyantásra munkába fog a sok apró, tömpe csőr. Az első etetés ez. Kedves, bohó szenzációja a napnak. Az anyai szárnyak alól kinőtt seregnek pedig te magad leszel egyedül körülrajongott tutora. Téged vigyáznak szüntelen. Ismerik jól lépteid nesztét és hangodat. Csak neked állnak meg, hogy megcirógasd őket. És ha álmodni tudnak, akkor is a te jótékony, magyszóró kezdről álmodnak.

Im az állatnevelés lélekmozgató hatalma a mindennapi kezdetlegesség fokán. Feltétlenül érdekesebb és értékesebb kiélése az időnek, mint az életunalomban s emberrágásban eltöltött társas időlopás és magtalan szófecsérlés. A nagyobb haszonállatok okszerű tenyésztése pedig egyenesen magasabbrendű, intellektuális munkateljesítmény. A faj megválasztása, az állat egészségügyi gondozása, tervszerű táplálása, párosítása, keresztezése, általában a fajnemesítés, az állat felfelé s lefelé menő nemzedékrendjének nyilvántartása, törzskönyvezése, az állat fő- és melléktermékeinek lehető legkorszerűbb feldolgozása és értékesítése: az állatélettani tudásnak, nemkülönben a gazdasági anyag és munkamegosztás bölcsességének olyan mértékét feltételezi, amely határozottan fölötte áll

a szellemi foglalkozások gépiesebb menetű fajtáinak. Egyéni munka ez, melyet a lelki élmények szférájába emelnek föl a hozzákapcsolódó felelősségérzet és anyagi kockázat idegizgalmai.

Viszont van-e emberibb öröm, mint a helyes gazdasági számítás diadalma az ólak és aklok világában. Dagadhat-e méltóbb önérzettől kebel, mint a nevelő gazda keble kifejlett, bevált állatseregének láttán. Azok az aranyos nézésű, buta malackák kedvesek, de a három-négy mázsás lincolnshiri sertéselefántok látványa a téres akol téglapadozatán — vetekszik a győzelmes hadvezér seregszemléjével. Kiadós, édes büszkeség.

Címeres magyar ökrök, fekete-fehér hollandi és vörhenyeges siementháli tehének arcvonala levegős istállók betonjászla és villanyfénye mellett; sokkal többet nyújt az egyéni önzés jogos és boldog érzésénél, ebbe ez érzésbe már belejátszik a köznek tett szolgálat önérzete s annak a letagadhatatlan ténynek tudata, hogy az a kövér, dús-tőgyű állatsor ott egyúttal a nemzet nagy gazdasági frontjának darabja.

S beszéljünk külön a lóról? Hiszen az már ősidőktől fogva több a magyar mezőgazda szívének, mint az «élő leltár»-nak egy puszta tétele. Itt sokkal mélyebb kapcsolatok vannak: a magyar jellemnek és a ló nemes tiszta, daliás lényének rokonvonásai. Magyar vérmérséklet gyönyörködve csüng a paripavér szilaj lendületességén. Lóhátonjárás neki egy a táncnak mámorával. És a jól abrakolt állat szőrének tükrözése neki kedvesebb fény a sárarany fényénél. Becézi is, akár a gyermekét. Kí-

méli, talán jobban mint önmagát. Mert retteg attól, hogy lovát korcsnak, gebének, komája lovánál hitványabbnak lássák, mert ez orcapirító lemaradás, mert ez nagy bajok előjele, mert ez már a család romlásának, bukásának kiabáló szégyenbélyege.

Végtelen mező az állattenyésztés művészete. Csodákat művelhet itt a leleményesség és a kísérletező türelem. A magyar teremtő hajlamot eddig Edison glóriájának fénye ingerelte. Magyar koponyák kormányozható léghajók, egysínű vasutak s hasonló műszaki miraculumok tervrajzainak özönével árasztották el a szabadalmi hivatalokat akkor, amikor még nincs meg az a klimánkhoz igazodott tyúkfaj, amely egyesítené magában a fánháló, magyar parlagi tyúk szívósságát és tojástermelő bőséget a kényes plimut és orpington nagynövésű, húsos termetével. És nincs meg az a sertésfajta, amely összekötné a könnyű mangalica zsírra dolgozó hizékonyságát az angol és dán fajok húsradlózó, nagy behamóttestével. Ide fordítsd elmédnek élet, ambíció! Ne rösteld, ha országszilárdító igyekezetedben egy mezőn, egy szövetségben küzdesz a föld napsütött fiával, aki különben is tenyerén hordozza sorsodat. Hasson át azon megföllebbezhetetlen igazság tudata, hogy ennek az országnak létalapja, lelke a mezőgazdaság. Ez itt az anyateje, veleje mindeneknek. Tudomány, irodalomnak, iparnak, kereskedelemnek, művészetnek, épp úgy, mint a nemzet külpolitikai hatóerejének. Az agrikultúra maga is — kultúra. És a többtermelés elvén nyugvó mezőgazdaság —

bonyodalmas, modern tudomány. A tudósok úgy hívják: agronomia. Röpke szó, de egy egész életmentő, nemzeti programot, egy egész nemzeti jövőndőt zár bele a maga fönséges távlatába.

Dehát van-e a földnek predikátora, aki bened a földáhítat mécsét szitogassa? Hol vannak a földnek könyvei? Egyáltalában vannak ilyenek? Vannak. Tudós rajongók írták a szakmagyarázatok tompa, zengéstelen nyelvén. Könyvtárra rúg a föld irodalma s belőle bölcs és világos meglátások kinyilatkoztatása szól. Ám ezek a könyvek közkönyvtárak polcain porosodnak. Ezeket a könyveket fölvágtatlanul hagyta a magyar értelmiség. Ezek a könyvek nem jutottak el a parasztház asztaláig. A dán gazdának gazdasági szakkönyvgyűjteménye és könyvtárszobája van. A magyar gazda éhes, agyaras, fogékony elméje pedig ócska álmoskönyvek, Rinaldó-regények, kalendáriumok és krajcáros újságok szellemi bogáncsán tengődik.

És a városnak, a kövi embereknek népe? Ez meg egyenest odadobta minden idegszálát az irodalmi ópiumszívás ragályának. Érzékcsiklandó magyar könyvek példányszáma talán milliárd. Ilyennel gyujt ma Budapesten tüzet reggelenként minden szolgálóleány. És azok a lapok mind kiolvasottan, kiélvezetten égnek el akkor, amikor a szenny elmetorzító, fertőző munkáját bevégezte.

Pedig milyen korlátolt, kicsinyes, nyomorék világ, mit felölel a most, reméljük örökre letűnő korszak dicstelen divatirodalma. Micsoda egyoldalúság, micsoda leleményszegénység. Egy árva

téma végig, végig. Egy árva cérnaszál felfűzve rája kisebb és nagyobb sexuális bűntények sok milliónyi kombinációja. S ezekért ontja verítékét sok-sok ezer derék papírgyári munkás!

Van egy belga költő: Verhaeren, kinek műzsája ott érzi jól magát a bűgő, mennydörgő gépek zshivájában. Rajong a gépóriásokért. Képzetele élő, vonagló izmot lát az emelődaruk vaskarjaiban. Mikor ő dalol, akkor a holt anyag él s lendítő kerek, forgó gömbök, dugattyúk világa fölött, mint Isten a mindenség fölött, uralkodik az emberész.

Hol a magyar föld Verhaerenje? Még nincs. De várjuk. Talán már köztünk jár és hangszereli lantját. De mi sok Verhaerent várunk. Várjuk, hogy ebben a roppant epochában, amikor az új országteremtésnek egyetlen kulcsa ott van a barázdák barna fiának kezében, akkor a költők és az írók és a bölcsek és a magyar szellem szárnyas selegei mind lealázkodnak a földhöz, magukat fiává fogadtatják, megmosakodnak szent párázatában és lelkek dús méhét kitarják a rög termékenyítő, újságos ihletének!

Daloljátok meg, költők, a néma, józan, alázatos vetést és daloljátok meg a mámoros, forró, büszke aratást. Lássátok meg a csorda apját, a bikát, a nagy komor vezért, amint falujába az est aranyló porködében háreme élén büszkén bevonul! Írjátok ódát a tejről, a tejsugárról, mely a barna fejőleány vagy a fejőgép masszázsa nyomán habozva csobog a rocska falán s kínálja íráját szép fehér mosollyal beteg tüdőknél, virrasztó anyáknak, halvány gyermekeknek.

Drámaíró, te írd a falusi plébános harcát tulajdon népe maradi sarkvetése ellen. Írj drámát a hitszónokról, akit a templom szószerén istenítve hallgat megbűvölt gyülekezete. De kint, a templom falán túl, félve kikerül, mert ott ez a fiatal, földművelő pap már nem pap, hanem a modern haladó gazdálkodás rettegett szavú agitátora, harci harsonája, aki maga modernül gazdálkodván, ötös vetésforgóját, talajtömörítő vasát, műtrágyás talajgondozását háromszoros hozammal nyugtázta a föld s aki dörmögő híveinek, kik e bőséget egy pappal szemben Isten különös kedvességének magyarázzák, maga kénytelen hirdetni apostoli tüsszel: Nem az Isten, atyámfiai, vagy legalább is nemcsak ő, de az én okszerű munkám, szakértelmem áldotta meg huszonháromszoros maggal az én — félvad földetekbe ékelt, kicsiny parcellámat.

Én a Múcsarnok téli tárlatát is úgy képzelem el, hogy beléptemkor mindjárt megcsapjon a rónák levegője. Várom, hogy egy agrárország fővárosában magyar művészek alkotásai a termelő nép és termő határ mozgalmas, üde életét fogják elem vetíteni. Azt az örökös, drámai küzdelmet, melyet a rög gyermekei kenyérünkért, húsunkért, borunkért folytatnak a durva természettel. Szeretnék látni gőzekét kormos gépészével, aki fölött a pacsirta csak úgy énekel, mint a faekés szántóvető fölött. Szeretnék látni istállót, melynek padlására emelőgéppel emeli föl rakott szénás szeke-rét az új idők parasztja. Szeretném látni magyar kerttermelte fajgyümölcsök s gerezdek csendele-

tét, minek láttára még a műélvezet ajkáról is elröppen a kérdés : ki természetette ezt az Isten remekét? Avagy, ha tetszik, lássunk jégverést, májusi fagy és márhavész reménytiprásait, lássuk az égő asztagot s piros árnyképét égő akolba bennszorult paripáknak s lássuk üszkők fölött a törhetetlen szittyá jóbhitét. Bármit, amit e föld kínál, ami erre az életre emlékeztet, de csak azt, ami erre s nem hollandi partok, svéd öblök, norderney-i dűnék idegen egére, idegen világára!

Vergilius megírt egy Georgikát. Bársony István divatba hozta az erdőt, mint vadászterületet. Maeterlinck megleste s föltárta a méhek életét, megbámultatta a virágok intelligenciáját. Ezen a csapáson magyar tollaktól követelem a folytatást.

Akkor majd földimádat láza vibrál a magyar szalonokban. Bűntanyák homályából napfényre száll a magyar képzelet. Mintagazdaság Eldorádójáról álmodik az ifjú. S pl. Székács Elemér koszorúját, aki nemesített, új búzafajtái révén több millió mázsával emelte a magyar föld évi hozadékát, egyenrangúvá fogja majd becsülni a Bleriot-k, Marconik, Edisonok s egyéb technikai találmánykirályok gőgös koronáival!

TÖBBTERMELEÉS.

Kormány és közönség! Ti, kik sejtetek valamit, de gondolataitok a Nagy Csapás önkívületében még iránytalanul gomolyognak, vegyétek tudomásul, hogy lejárt a hangulatkeltés, a félnk rábeszélni és boldogítani akarás kora!

Ebben a hazában egy borzalmas diktátor ütötte fel sátrát, csontváz, akinek kezében vas-korbács zörög. Ez már nem tanácsot, ez már drákói parancsot oszt. Csontvázdiktátorunk a Kényszerűség. Ez rendeli mai napi parancsában mindenkinek, valakik e föld gyolcsruhás, kék-zubbonyos vagy kaputos munkásai vagyunk:

Többet kell termelnetek!

Többet kell termelnünk, hogy a hadisarcos háború szörnyű adósságlevelét és az összes ütőerünkbe kapcsolt vérszivattyút széjjelszakíthassuk! Többet kell termelnünk, hogy a Csontváz csontjain újra megnőjön a hús. Nőjön, sőt dagadjon, vére meginduljon, szemfénye megjőjön, szíve földobogjon, dala megcsendüljön! Hogy a csontmuszály átigazuljon ismét felsőbbbéges, rugalmas szabad akarattá.

Voltak itt próféták, akik könyörögtek a nem-

zetnek : Vissza a földhöz ! De a nemzet nem értette meg. Franciául hangzottak fülének a legértelme-
sebben megírott magyar könyvek lángoló érv-
sorozatai. A falu népe vállat rándított egyes bá-
tortalan, haladásra nógató hangokra. A város
úszott egy szennyes papírtenger árján. Sülyedő
hajó tetején hintaszékén pulyán elnyúlva szívott
magába valami fertőzetes, vizenyős málnaszörp-
irodalmat. A mult kormányai egy végzetes kény-
szerképzettől csalatva fából vaskarikát akartak
kovácsolni : Magyarországból Britanniát, azaz
gépkivitelre dolgozó iparállamot Anglia szén- és
vasbányái nélkül (aminek hajh, most isszuk a
levét, amikor az államalkotta gyárvállalatok
többsége elfoglalt országrészekben rekedt s az
őstermelő rónán maradt a fajmagyar paraszt ma-
gára egy szál kapájával, egy szál kaszájával,
csorba ekéjével, rosszabbik lovával, két pusztá
karjával s nekibúsult, akaratos, csalódott lel-
kével . . .).

Szocialistáinknak is csak lábuk járt e földön,
csak kenyerüket követelték a tiprott, mellőzött
rögektől és néptől, lelkök a német zsidó Marx
angol mértékre szabott dogmáinak betűörvényein
kerengett. •

Csak a nagyérdekelttség érezte meg a több-
termelési programm halálos veszedelmét, amely
felszökő munkabéreivel s parasztkultúrájának em-
beribb igényeivel versenyképtelenné teszi s las-
sacsakán darabokra törí a mammut-birtokot, hogy
minden önálló parcelláján, amelyen eddig csak az
ég madarai lézengtek, ezután vidám, tevékeny,

civilizált embercsaládok nyüzsögjenek. A nagy-érdekelttség tudta, hogy ez az agrárdemokrácia akkor, amikor a faj soraiban hatalmas létszám-emelést, a nemzetvagyon gyarapodásában pedig beláthatatlan távlatot jelent, ugyanakkor a nagybirtok irdatlan, behamót testében meg fogja állítani a vérkeringést. Tehát elhallgatta, közönybe temette s még nyakasabban markolta meg a hatalom fogantyúját, hogy a kormánypolitika valahogy kiscgazdabarát sínekre át ne zökkenhessen! . . .

Mondom, rajongó írások kérlelték a magyar közvéleményt éveken keresztül, hogy a kimerülő földet s tanulatlan népet lássa meg s talajjavítás és népoktatás útján lásson hozzá egy nagyszabású népgazdasági reneszansz teremtő munkájához. Hiába! Kovácsy Béla húsz pompás szakírója hiába vitte bele egy vaskos kötetbe tudása minden modern kincsét, azt a kötetet jószágkormányzók, bankbölcsek s az OMGE szűk érdekeltségén túl nem forgatta senki. Löherer Andor lelkes műveinek is hasonló a sorsa. Alvinczy Mihály félezeroldalas, okos könyve se fordult meg ötszáz kiscgazda kérges tenyerén, holott én ezt a sokoldalú, népiesen írott többtermelési ábécét népiskolai tankönyvvé s minden magyar földműves kötelező olvasmányává szeretném avattatni. Mint ahogy kusza, tengelytelen ismerethalmaznak tekintek ezen a földön minden műveltséget, amely még nem kapcsolódott bele Vadnay Tibor «Magyar Jövő»-jének eszmevilágába. Ezt a könyvet akarom én látni villamoskocsikon diákfiúk és diák-

leányok kezében! Ennek igazságaira oktassák gyermekeiket bús apák. És zord férfiak vívják ennek a könyvnek fáklyafénye mellett nemzetmegváltó gondolatesatáikat . . .

De nem! Nem lesz itt szükség több unszolásra már! Ahol eddig unszó tudósok zümmögtek, ott most a Szükség orkánja bög és szitkozódik: Dolgozz, különben fölfordulsz s tanulj, különben világnak barma lesz belőled!

Te úr, ne csinálj úri politikát, mert az éhes föld kitérja száját és elnyel mindenestül! Állam, vigyázz, mert tagló alá jut rossz gebéd, ha nem varázsolsz elő több abrakot! Paraszt, ne pöffeszkedj, mert dobra juttat az államsarc s a barbár köznyomor! S te, magyar nép, lezüllesz végkép olyan népfajták kutyafoгатává, amelyek nem méltók arra, hogy a csizmádat lekefélted velök.

Bevárnád te, hogy az inség rugdosson eszméletre?

Nos hát, nem fogod bevárni! Nem, mert mi tüzes tüvel szurkáljuk a tested. Beüvöltünk a lelked ablakán, mint vésztmegérző eb fölönít portádon a holdra! Itt népnek s kormánynak nem lesz békessége, amíg ki nem szántja a földből az Istennek minden odarejtett kincsét: több búzát, több húst, több embert, több észt, több kacajt s mindezt körülbástyázni több szervezett és retteget hatalmat!

NEM BÚZÁT: ÁLLATOT!

Borong a gazda sovány, kizsarolt földjén, mely a lezajlott háborús-forradalmas esztendőkhöz alatt a maga trágyaporcióját még hadiadagolásban se kapta meg. Borong a félüres istállók, aklok és száraz vályúk előtt, ahonnan szépséges teheneit, lovait, sertéseit és juhait kiritkázta, kiirtotta részint a feketesárga, részint a vörös katonakéz s amit meghagytak ezek, azt megharmadolták Hohenzollern Ferdinánd bocskoros banditái. Borongva nézi megkopott ekéit, kicsorbult kaszáit, rozsdás lókapáját, tört szecs kavágó gépét, fogatlan boronáját, hogy csináljon ő ezekkel «reneszansz»-ot, hogy termeljen többet, mint amit termelt ragyogó, éles ekevassal s telivér paripák négyesfogatával?!

Valóságos drámai hősként áll előttünk ez a borongó paraszt. Tudja, hogy ezt az országot nem a bankárok bölcsessége, nem is a politikusok légtornászata, hanem egyedül az ő termelő akarata és ereje menti meg. Tudja, hogy a föld csökkenő hozadékképességének törvénye soha még úgy emberre rá nem nehezedett, mint ahogy most a magyar gazdára ránehezedik, tudja, hogy a vesz-

tes háború számlájaként olyan adóteher niagara-
rája fog hosszú időre ennek a népnek nyakába
szakadni, «amilyet még nem látott a világtörté-
nelem».

Hogy fogja ő most hegyé emelni a völgyet,
hogy facsar tejet a homokból, rohadt, szomorú
mocsáron hogy fog füstölgő, vidám tűzhelyet te-
remteni? Van erre mód és egyáltalában van re-
mény? El lehet gondolni ennek a tragikus lejtőn-
lefelé zuhanásnak ismét fölfelé vezető fordulatát?

Tagadhatatlan, hogy az utóbbi pár, nyugal-
mas esztendő alatt pótolta, sokat pótolta a gazda-
szorgalom. De nekünk többé nem a békebeli szín-
vonal a demarkációnk. Nekünk túl kell halad-
nunk azon, messzi és magasra, föl a nyugati föld-
kultúra szintájának magasságaiba. S meg van
vajjon a lehetőség erre?

Óh igen! De nem úgy, ahogy te, gazda kép-
zeled! Nem úgy, hogy szimpla, kicsorbádzott
ekédet nagybúsan utána akasztod két vézna te-
henednek s talán még az eddiginél is sekélyebben
karcolgatod föl az engedetlen, cserepes talajt.
Nem úgy, hogy a darabos rögbe kézzel szórod
szét az elfajzott vetőmagot még pedig földed há-
romnegyed részén s minden reményedet egy jó
esős májusba helyezvén aratsz majd júliusban
nyomorult hatmázsás átlagot. Így előbb vagy
utóbb, de a mezőgazdasági termelés mai konjunk-
turájának megszűntével egész bizonyosan a hely-
beli uzsorás horgára kerülsz és éhezni fogsz s mi
együtt éhezünk veled. A kis bankvámpírok révén
betelepszik bugyellárisodba az idegen, tényleg

magáévá teszi földedet, amely névleg a tied marad addig, míg kézbe nem vetted a vándorbotot. Igenis, ha apáid ósdi szemtermelő gazdálkodás-módját tovább folytatod, a magyar Kánaánból hamarosan Irország haldokló sivataga lesz. Akkor el fogjuk veszíteni a játszmát végérvényesen az európai fajok harcában is és a magyar ugaron egy kormegértőbb, szívósabb népfaj csinálhat magának igen kényelmesen egy nagy vértelen honfoglalást!

Nekünk sürgősen meg kell változtatni gazdálkodási rendszerünket. Föl kell rúgnunk egy sóhajlás nélkül az ezeréves gabonatermelő módszer hagyományát s át kell térnünk haladéktalanul az állattenyésztő gazdálkodás modernebb rendszerére.

Tudom, hogy mi a válaszotok erre! Nincs állat. Nincs mit tenyészteni! Nincs mivel lerakni az új módszer alapjait. Magyarország baromállománya a háború első tizenhat hónapjában 21%-kal csökkent. S bár a későbbi időkről nincs pontos statisztika, bizonyos, hogy az apadás aránya megmaradt s hazánk a békekötésig elvesztette állatállományának 80%-át. A későbbi pótlás, bármily szembeszökő és örvendetes, csak mennyiségi s nem minőségi pótlás az ósdi keretek között!

Nos, magyarok, ha a helyzet ilyen átkozott, még dacosabb hittel, Jób hitével neki a helyrehozatal és továbbfejlesztés korszakos munkájának!

Mindenekelőtt rendbehozni, kibővíteni az istállókat, aklokat, sertésólakat, baromfiketrece-

ket! Ne legyen az istálló többé húzatos, nyirkos, sötét dűledék, ne legyen a sertésól fenéke feneketlen fertőző mocsár. Legyenek azok egészséges, tágas, lepadlózott, világos szállásai annak az állatfalkának, amely embrióként még ott szunnyad a mi akaratunk méhében! Akinek vannak, maradtak állatai, az nyujtsa kétszeresére akla, ólja, istállója hosszát, hogy egy hitvány sárfal az állatszaporításnak gátja ne legyen. Akinek nincs, vagy olyan rozoga, törpe kis kosurnyó, hogy haladottabb ország parasztja kutyaháznak se tűrné udvarán, építsen újat, korszerűt, nagyot vérverejtékes, dacos áldozattal.

Nehogy rácsos kaput és zsalut igazgassatok most emberek! Fejeteiket nehogy nádasházatok palatetőre vételén törjétek! Most az állat első, második az ember, mert sorsunk sertések és baromok vérében kering. Ember, te várj! S azok az állatok, melyeknek te most az aklot ácsolod, egykét évtized multán palotát fognak sárházad helyén kivirágoztatni.

Nem kívánom én, hogy mindjárt elérd a mecklenburgi, svéd és dán méreteket. Nem kívánom, hogy szénásszekered rakományát svéd minta szerint mindjárt emelőgép vonja fel csűröd padlására. Ezzel még várunk húsz esztendeig! De tágasabb és igényesebb férőhelyeket már most követelek. Akarom, hogy üres, kihalt istálló, aklot küszöbén rád ásítson, nem, rád ordítson az üresség. Akarom, hogy néptelen jászlak látványa ingereljen, hajtson két állatod mellé új kettőt, négy állatod mellé új négyet, húsz állatodhoz

még huszat állítani be s így népesíteni be aklodat falai befogadóképességének végső határáig. S így azok a falak majd egyszer, mint a birnámi erdő, megindulnak, tágulnak, kitolódnak, tárházakká nőnek, az állattenyésztő magyar kultúra nyugati arányú, kincses tárházaivá!

A gazda dolga itt a cselekvés konok akarata. Az állam dolga: elszánt vezetés. Iránymutatás. Útegyengetés. Biztosítása tenger építő anyagnak. Deszkát, cölöpfát, cserepet, téglát, dróthálót, szegget özönével minden faluba! Ez legyen most legszentebb gondja az ipar miniszterének! Lobogjanak téглаégető kemencék, csattogjanak a bárdok. Gyaluk és fúrók a forgácsot ontsák minden kis tanyán. Szegény is készüljön, gazdag is készüljön egy minden eddiginél kiterjedtebb s magasabbrendű állatnevelő munkára! Készüljön. Mert, aki Istent akarja dicsérni, az templomot emel. Ki a tudomány igéit akarja hirdetni, épít iskolát. Aki halászni akar, hálót köt. Aki vízre akar szállni, ácsol magának csolnakot. Ti, magyarok, kik tejjel-mézzel folyó Kánaánt akartok, ti istállót építsetek, mert az új Magyarország, mint a bethlehemi jászolbölcső csecsemője, istállók jászla mellől fog népeket ámulatba ejtő, rögös útjára indulni.

S míg az istálló készül, állam, te nézz sürgősen körül. Nézz szét a nagy világon. Zörgess nyugatnak kapuján. Zörgess, hogy megnyitassék s azon a megnyitott kapun keresztül tereld millió magyar gazdaság tárt portája felé szemenszedett, fajtiszta tenyészállatok csordáját! Tehenet, kocát, tyúkot

és bürgét vérmes apaállatok friss kíséretével! Vedd úgy, ahogy adják. Ne sajnáld értök a drága pénzt! Mert pénzed lesz. Hitelt a világ tőkései versengve nyujtanak annak az államnak, amely a földre szegezvén tekintetét egy korszakos többterme-
lési program szolgálatába állít millió parasztot! Még az Oceánon át is meg fogja érezni a tőke finom orra, hogy a világgazdasági erők mai viszonylatában nincs a föld hitelénél biztosabb tőkeelhelyezési lehetőség. A világ még sokáig éhes fog maradni. Viszont a jóllakott emberiség szaporább: több hús kell mindig s több kenyér neki. Az agrikultúra jövője határtalan. Annyi, amennyi a földön mozgó embertársadalom élettartama! Zsebóragyárra itt nem fog a tőzsér egy centet kölcsönözni. De tízezer svájci tehén és tízezer angol sertés árát bizvást perdíti asztalunkra bármely pénzcsoport.

Tette föl tehát, Miniszter Úr! Robogjanak vonatok a magyar síkságon keresztül s röpítsék fiatal tenyészállatok ezreit a tanyák világába. De nemcsak állatot! Vigyen az a vonat az istálló küszöbére könyvet. Vigye a vendégállat természetrajzi bemutatkozását. Vigyen tehén- és sertéskatekizmust, állatnevelést! S mert sok drága pénzt kockáztat így a gazda, meg fogja becsülni messze országok szépséges, kényes jövevényét. Tudakozni fogja felőle az írást. Hajlamossá lesz az okulásra. Leveti kérges kevélységét. Hallgat a próbáltabb idegen szavára. Agyába ágyazódik a gondolkozásnak fegyelme, az értő ész leleménye és csüggedetlensége. S azt a betű-

gyűlölő parasztot, ki a tudomány villanyfényénél nevel állatot, szakműveltséggel vértezett nagyvállalkozóvá, kultúremberré neveli ily módon — az állat.

S csak azt ne mondjátok, hogy minden jó törekvés megfeneklik a magyar közönyön. Hogy az állattartó magyar ember fajt nem változtat, mert húzódozik ismeretlen, idegen állattípusoktól. Tudok olyan biharmegyei csöpp falut, ahol a mezőhegyesi yorkshyri tenyészsértésszállítmányt háromszorosan túljegyezték, készpénzzel fizették s az érkező transzportnak kendőt lobogtattak. Induljanak csak azok a vonatok mennél hamarabb. A mi böles, százszor megcsalt népünk érti az idők kiáltását! S ha majd e mozdulatban jó szándékot, becsületet észlel, azokat a mozdonyokat föl fogja virágozni!

Néma határainkon pedig megkondul a kolomp. Utainkat sűrű körömnymok rajzolják teli egy viruló tenyészet arabeszkeivel. S mi húst eszünk! Erő duzzasztja inainkat. Éberebb és szomjasabb lesz elménk. S ezer év véres barázdái felett győzelmesen ötlik égnek egy fej : a felsőbbrendű, gazdagabb és boldogabb magyar!

TAKARMÁNY ÉS KENYÉR.

Gazdabarátom, én homlokod komoly redői között látom a megértés derűjét és látom egy kegyetlen kérdőjelnek árnyát. Arcod sugárzó vonalai azt mondják : igen, ismered az állattenyésztés gyors, vagyonszaporító természetét! Tudod, hogy a zab és tengeri drágább kincs, mihelyt négy lábon szaladgál, mintha tele zsák holt terhe gyanánt az üzér kamráiban fonnyad. A nyers árpaszem értékét a gyomor kis vegyi konyhája az állati testben második hatványra emeli. Tudod.

De állattenyésztő terjeszkedésed elé korlátot szab a föld. Hiába vannak szapora állataid. Hiába fog téged a yorkshiri koca évenként huszonnégy malaccal megörvendeztetni, hiába köszöntöd boldogan nóniuszlovad és frieslandi tehened gyönyörű szülöttét, túl kell rajta adnod, mert nincs legelőd és nincsen takarmányod.

Persze, a te szemed előtt még mindig a Hortobágy és a szemhatár ködébe vesző, nagy községi legelők délibábos, kopott szőnyege lebeg. Nomád őseink ázsiai legeltetésmódja. Az ősi, kényelmes, pásztorkodó állatsétáltatás napi járóföldek gyér-

füves térségein ábrándos furulyaszó halk zene-kisérete mellett.

Nos, hát ezek fölött a lemaradt, idilli hagyományok fölött az új gazdaságtudományi vívmányok más országokban már megkongatták a halálharangot. Mi pedig most kongatjuk okulva úttörő népek nagyszerű példamutatásán. Mert amit mi csinálunk, az már nem kockázatos újság, nem vabanque! Nem botor s nem hősi próbatétel. Ez kész rendszerátvétel! Egy talpraesett nép hatalmas történelmi s gazdasági fölkanyarodásának nyomon követése.

Modellünk egy gazdag, izmos, merész kis ország: Dánia. Bár vannak dán nyomon járó államok még többen, miknek gazdasági berendezkedését lemásolnunk főnyeremény lenne. Mint amilyen a német, svéd, holland, belga, angol, amerikai mezőgazdaság magasralendült élete. Mi mégis emide igazodunk. Van valami csöndes rokonszenv, ami ideköt. Talán kisország volta vonz. Talán talajának a mienkkel rokon természete: érctelen, széntelen, bányátlan területe, mint amilyené hazánkat lombtalanította most a sors. De mindennek fölött a hidegvérű önvédelemnek az a bravúros birokfogása gyönyörködtet minket, mellyel e parányi kis nép nagy bivalynemzeteknek, angolnak, amerikaiinak, németnek agyonnyomó s elnyelő törekvéseit kivédte.

Valamikor a nyolcvanas évek elején ugyanis a dán gazda azt a nyomasztó észleletet tette, hogy amerikai farmerek a koldusbotot faragják számára. Nagy oceánjáró bárkák gyomra csak úgy

önti dán földre az olcsó gabonát. A szemtermelésből élő dán paraszt egyszerre csak versenyképtelenül kezd vergődni a rászakadt tengerentúli gabonaáradattal szemben.

A mi gazdaságunkat a dánnal egyidőben érte a beözönlő bőségnek csapása. Mi hamarosan gátat emeltünk ellene kint a fiumei parton. Ez a gát magas védővámok brutális torlasza volt. Vissza is hőkölteken innen az argentinai bárkák, de a torlaszon innen megdrágult a kenyér és a drága kenyérnek lökésére megdrágult az élet minden vonalon. A drága életnek könnye pedig nem a búzát, hanem mérges növények gyökerét hízta. És a mérges növény mérges gyümölcsét eszeveszetten rágta nyomorgó milliók dühe. A megmérgezett nép aztán egy pokoli vállalkozásban lökte ki a világba tébolyát. Kommunista deliriumba rogyva meggyúlt lelkében a szesz s háborodottan rúgott vissza évtizedes politikai önzés büntetéseképpen a vezető osztályok arcába.

A megtámogatott dán paraszt bezzeg nem csinált védővámos, nagybirtokdédelgető politikát. A dán lélekjelenlét nyugodtan végiggondolta a dolgot és azt mondta: Jövel csak, kedves, olcsó gabona. Hiszen te szívesen látott vendég lehetsz Dániában, ha minden ősszel pontosan beérkezel, mert nekünk akkor nem kell búzát természetünk többé. Akkor mi vetésforgónkat takarmánytermesztésre igazítjuk át. Akkor mi zabot, árpát, bükkönyt, krumplit és répát plántálhatunk a búzabarázdákba és a dán földnek minden szem hozadékát állatnyájakkal, csordákkal fogjuk föletetni.

Így indul meg a dán állattenyésztő gazdálkodás buja fölvirágozása. S mikor a megdőbbsent Németország és Anglia irigy félelme tilalomfát állít a dán eredetű élő állat bevitelének útjába, ez az állattenyésztő politika nemhogy csődbe jutna, de még magasabb fejlődési fok szintájára szökteti föl azt a csüggedetlen parasztötletesség! Mozgásba jönnek a köpülőgépek kerekei. Az élő tehén és sertés Dániában marad ugyan, de bezzeg könnyen átcsúszik a szigorú vámőrök kezén a szép sárga dán vaj, tojás és füstölt oldalas! Nyersanyag helyett gyártmány! Állat helyett annak kikészített, osztályozott, értékesebbé avatott terméke. A dán tehén és sertés előtt bezárult az angol sorompó. A dán vaj s bacon előtt kitárult tisztelettel. S azok a kövér, gyöngyöző vajtáblák büszke mosollyal kívánnak azóta minden nap a nyomukban útnak induló aranypénzpataknak szerencsés utat Dániába!

Öröm a dán gazdasági fölvirágzás történetét és statisztikáját vizsgálni Miklós Ödön, Jeszenszky Pál s más röntgenszemű, lelkes, magyar utasok akaratsarkaló írásaiban.

Mi tehát kitaposott úton indulhatunk! Állítsa be minden gazda már most erre a gondolatra minden számvetését! Ne legyen többé vita tárgya a nagy, parancsoló törvény, hogy gazdasági reneszánszunk az állattenyésztésen, állattenyésztésünk pedig csakis a takarmánynövénytermelés kiterjesztésével megalapozott istállógazdálkodás rendszerén épülhet fel. Nem kell a jószágot okvetlenül egyetlen csordába, egyetlen közös, kiégett

legelőre csapni. Legyen egy kis csorda minden paraszttanyán. Ezer kis konda, ezer kis csorda nyüzsögjön minden falu és város határában. Minden parasztmajorság legyen egy külön tehenészet, legyen egy önálló sertésstenyésztő-telep és hízlalda.

De, hogy azzá válhasson, több takarmányt kell termelnie. Búzaasztagok helyett szerte az országban takarmánybogyák tömbjei barnuljanak bele a kékködös határba! Bükköny, lóhere, zab, árpa, mohar, baltacim, csalamádékazlak! Kamráitok, vermeitek, górétok hasát töltsétek meg krumpli, tengeri, répa friss, hatalmas garmadáit! Földünket ezután az ólak s ne gabonakufárok javára dolgoztassuk.

Mi magyarok 1913-ban nyolcmillió mázsányi állateleséget dobtunk külföldi piacokra, amely takarmánymennyiség egymaga elegendő lett volna félmillió nagy haszonállat fölhízlalására. Ezzel szemben Dániának 1909-ben hetvenmillió koronás külföldi takarmánybevitele volt. Tehát ez az élelmes kis ország még külföldről is vásárol takarmányt, hogy az állati szervezet kis gyárai útján a nyers takarmányt hússá változtassák s megtöbbszörözötten hasznosítsák a bátor befektetést!

Nálunk híres gazda az, akinek 6—8 tehene kérődzik a jászlon. Tizenyolc-húsz sertés hízlalásába csak merész parasztkapitalisták mernek bele vágni. Szembeállításul a mi állattenyésztő berendezkedésünk félénk arányaival ide írom három különböző kategóriájú északnyugati gazdaság állat-

állományát.* Érdeemes elgondolkodni minden tételén.

A P. Bondesson-féle svalöfi svéd gazdaság kb. 250 kat. hold. Minden alföldi mezővárosban találkoznak számosan ekkora birtoktesttel rendelkező parasztnábobok. Nos, ennek a magyar viszonyok szerint egyáltalában nem ritka közép-birtokocskának 1910. évi állatállománya volt: 16 db igásló, 10 db tenyészló, 52 tehén, 51 üsző, 12 bivalyborjú, 4 tenyészbika, 1400 db hízósertés, 100 db tenyészkoca és kan.

Tudom, gazdatestvér, hogy szörnyűködve rázod fejed e számok hallatára. Bizony födelet, jó férős hajlékot kíván mindenekelőtt ekkora állatsokadalom. És takarmányt. Embert. És mindenekelőtt akaratot, olyat, amilyen ezt a svéd gazdaságot megteremtette és fenntartja.

A dán Moltesen S. stenswangaardi gazdasága valami 85 magyar holdas birtok. A mi tehetősebb kiscgazdáink birtoktípusa. Vajjon ezen a csinos birtokocskán mi lehet az állatállomány? Magyar fogalmak szerint, mondjuk, lesz vagy 4 ló, 4 ökör, 5 tehén, 2 koca és 6 hízómangalica. Ugy-e bár ennyit képzelünk bele mi egy hasonló méretű magyar gazdaság keretébe. Nos, hát a dán ezen a földön tart: 8 db lovat, 24 db tehenet, 18 növendékmarhát, 36 db sertést, 6 juhot. Moltesen úr bizonyára nem adhat el egy dekagramm gabonát sem, legalább erre következtethetünk vetés-

* Jeszenszky Pál: Magyarok északon c. könyve nyomán.

forgójából, mely a következő: 1. zab, 2. répa (turnips), 3. rozs, 4. tarlórépa, 5. árpa, 6. zab lóherével, 7. füves here, 8. és 9. ugyanaz. De mit törődik ő pár vagonnyi gabonavásár néhány ezresével, mikor évente százezer kilogramm tejet szállít be szövetkezete vajgyárába, melynek 36 db sertés hizlalásánál felhasznált savója maga meghaladja pár vagon gabona pénzbeli értékét.

Leírom végül egy egészen kis liliputi gazdaság adatait. Tulajdonosa Konrád Nilsen dán törpebirtokos, aki hat magyar holdnyi gazdaságának minden munkáját tulajdon két kezével teljesíti ki. Nálunk az ilyen törpebirtokosok állandóan napszámhajáró, nyomorgó zselléremberek. Ez a Konrad Nilsen csöpp kis fundusán megél a maga emberségéből. Tart egy lovat, egy sertést, egy üszőt, négy tehenet, csakhogy ez a négy tehenévi átlagban 17,000 liternyi tejjel viszonzozza Nilsen gazda bő takarmányozásban, tiszta kezelésben megnyilvánuló, hű gondviselését.

A magyar állattenyésztő gazdálkodás eddig egy rettentő Procrustes-ágyban feküdt. Nem nőhetett túl az ősapákmegszabta rámák korlátain. Hogyha az apának három számos marhára volt istállója, a fiú természetes kötelezettségnek tartotta, hogy szintén három darab számos marha tartására rendezze be az életét. És ha a fiút most öntudatra nem rázza egy hatalmas gazdasági mozgalom zivatarja, még az ükunokája is három tehénnel fogja keresztülvergődni e tünedékeny, földi életet! Ki nem lökődne belőle soha egy olyan forradalmi elhatározás, hogy apja szűk, sárfalú

istállóját, aklát, pl. 15 db állat számára tágítassa ki.

Csakhogy itt most bömbölni fog a zivatar. Bömbölni fog az életösztön és életakarát viharja, mely tétovázó, álmos lelkeket útszélre hány, mint gyatra hulladékot. Minden magyarnak többnek kell lennie annál, ami az apja volt. Többnek kell lenni, többet kell tudnia és tenni! Kisméreték szűk karimájából ki kell szabadítani a magyar tetterőt! Nagy célkitűzések, nagy arányok, nagy elgondolások váltsák fel az ósdi kimért pórázon ke-rengő malomtaposást. Le a gyermekruhát. S az új történelmi feladatok terheihez is egész bizonyosan hozzá fog nőni minden sorsváltozások közt okosan haladó fajunk! . . .

ÁLLATFAJOK.

Mondottam, hogy pár évtized multán egy zord közgazdasági munkacsodatétel eredményeképpen a magyar tanyák ígretföldén dalra fakad a boldogság.

Ez álom ugyan ma még, de a matematikusnak álma.

S tudjátok mi lesz nyitánya a nemzeti jövő zenéjének? Malacsivítás, barátaim, mindenekelőtt, többmilliónyi fajtiszta, falánk süldő sivalkodása magyar házak százezreinek udvarán. Mert a forradalmi időkben csaknem a leégés állapotába jutott állatgazdaságunk számára hathatós első segélyt csakis ez a gyorsan kifejlődő, nagyszaporaságú háziállat nyujthat, mint ahogy már nyujtott eddig is. Ettől várhatjuk a húsinség további enyhülését. Ezzel indítjuk meg a gazdasági erőgyűjtés hangyamunkájának korszakos folyamatát. Ezzel veszünk friss ütemet az elülről kezdett vagyonszűkülés csigalassúságú, komor menetébe! Németország ötmilliónyi sertésállományát 30 év alatt 22 millióra szőktette fel s összes húsfogyasztásának 61.3%-át a sertés szolgáltatta. Mi, ingyencsírkedvelő nép, eddig nem annyira húsáért, mint

zsírjáért tenyésztettük. Sertéshúsfogyasztásunk évi átlagban nem is több 9 kilogrammnál, míg a német fogyasztási átlag 30 kilogramm fejenként. A nép-erő fölfokozásának, a magyarság fizikai teljesítő-képességének érdeke is azt trombitálja, hogy a magyar többet termeljen, de többet is egyék, mint eddig evett. Egyen annyit, mint amennyit eszik a nagy német dromedár. Egyen sok, nagytapértékű sertéshúst, hogy ne csak izmai legyenek szíjasab-bak, ne csak termete teltebb, csontosabb, nagyobb, de minden szerve legyen egy-egy bástya, melynek tömör sejtfalán alattomos miazmahadak, tüdő-vészcsirák nem vehetnek könnyű diadalmat!

Ámde csodát, amit a történelmi idők fekete angyala tőlünk követel, régi, kedves megszokott háziállatunkkal: a mangalicával, nem tehetünk. Nem pedig ennek a rokonszenves sertésfajnak kü-lönleges arisztokrata sajátsága miatt. Először is kényes és eledelekben válogató. Nem kap akármilyen konyhahulladékon. Kását szeretne enni folyton és tejet inni rá. Ami nem baj. De bármily jól takar-mányozzam is, két métermázsa élő súlynál többre nem igen viszi. Igaz, hogy annak fele zsír, de mit ér nekem az az egy mázsa zsír, ha csak egy mázsa lesz belőle a húsnyereségem is, míg a nyugati fa-jok négymázsa példányai egy mázsa zsíron túl három mázsa jó hússal jutalmazták a gazda fá-radságát.

Aztán nagy baja sertésünknek az egykerend-szer. Rettentő nagy baj ez. Az ő egyke tempója ugyanis abban áll, hogy évenként csak egyszer hajlandó malacot hozni a világra. Akkor is csak

négyet-ötöt. Sőt a statisztika zord vallomása szerint a magyar mangalica évi szaporodási átlaga nem több 3·3 dbnál, míg vele szemben a német szaporodási átlag 12·47 db. Igen, nyugat tenyész-kocája, legyen az yorkshiri, lincolnshiri, bergshiri, dán, vagy német javított sertés, nem röstelli évenként kétszer kihordani négyhónapos terhét s egyszerre rendszerint 10—12 db falánk újszülöttel örvendezteti meg gazdáját.

Bármennyire fáj is tehát a szó, a mangalica-fajra, eredeti fajtisztaságban legalább, ki kell mondanunk a halálos ítéletet. Minden újító változástól húzodozó népünknek meg kell barátkoznia nyugat idegenszerű sertéstípusával. Ha nem is a pucér, mopszorrú, yorkshirival, de a göndör szőrzetű, egyenesfejű lincolnshireivel, illetve annak mangalicakeresztezésével, a lincolicával föltétlenül! Ahogy átvettük nyugat szellemi kultúráját, éppúgy nyugat kultúrsertéseit is át kell plántálnunk ide. S én ezt kultúrsertésnek nem éppen a szavak játékos színkeverésének kedvéért nevezem. Nekem a magyar ólak förtelmes fertőinek s iszapcafatos csürhéinek ősállata : disznó. Nyugat parasztjainak sertésaklaiban viszont villanykörte ég s az a villanykörte felsöpört téglapadozaton, tisztára mosott, carneolbőrű sertések patyolathátára veti sugarát! Ez az állat már nem disznó. Ez az állat : sertés, melynek okszerű etetése, higiénikus ápolása, párosítása, nemesítése, törzskönyvezése igenis kultúrtevékenység!

S gazdák ne, ragaszkodjatok ti oly mereven a csürhetartás kényelmes, de veszélyes rendszeré-

hez sem! Kopár legelőink sivatagára kicsapott kondáink sorsa : morzsán-nyámmogás. Legelőnk : üres tálak nagy, szemfényvesztő terítéke, amely csak a gazda lelkiismeretének elaltatására jó. Bizony, éhesen bűgva, kuncogva horpaszon fut onnan hazafelé vékony vacsorájáért a napestig koplaltatott állat. S éhségén, dühén felül magával visz még valamit : a vész bacillusát. A csürhe egy egész község zagyva sertéscsőcseléke, mindenféle ragály kitenyésztő fészke, továbbplántáló telepe. Hagyjatok fel hát a sertéstenyésztésnek ezzel a könnyű, de barbár módszerével. Legyen a sertés valóban háziállat. Pihenjen rajta szakadatlanul a gazdaszem. Dédelgessétek úgy, mint a bolgár veteményes kertje növényeit s mint a kereskedelmi kertész nemes oltványát dédelgeti. Ekként fog meghízni általa erszényetek. S így fogjátok megérteni a dán gazdát, aki dolgozószobájának falát nem csupán családi fotografiákkal, de kiváló magkocáknak s rinoceroszá dagadt mintahízóinak fényképfelvételeivel aggatja büszkén telisdestele! . . .

Fürge malacraj s méltóságos hízők serege a talpra szökni készülő magyar gazdasági akaratnak még csak egyik lába. Másik lábát ez a felbőszült, elszánt akarat — szarvasmarhaistállóknál küszöbén fogja megfeszíteni! Magyar gazdáinknak a tejgazdaság mestereivé kell válniok. Bár a tehén fejlődési tempója háromszorta lassúbb, mint a sertésé, de hasznavehetősége, kihasználásának iránya szintén háromszoros. Tűri a jármot, csurgatja tejét s testében a sertésénél jóval hatalmasabb hústömeget halmoz. Minket a jarmolás

most alig érdekel. A szarvasmarha erejének nem ez a szegényes kihasználása teszi ezt a merengő állatot gazdasági fölemelkedésünk emeltyűjévé. Nem, hanem a tej- és hústermelésnek az az amerikai mérete, melyre nekünk ez a talpig aranyállat ösztönzést és lehetőséget ad.

Népünk a tejet eddig csak csemegének nézte. Saját falatjának megízesítése kedvéért tartott rendszerint egy-két tehenet. Csuszáját, töltött káposztáját szereti a magyar ember tejföl tavában fürdetni. Termelt is annyit, hogy családjának, sőt kutyájának, macskájának, malacának is jutott bőven a nagy tejáldás öröméből. De arra, hogy ő a tej nagytermelőjévé s gyárosává civilizálódjék, kellő vezetés és szervező befolyás hiányában nem törekedett. Pedig a tej nemcsak az egészség varázsitala, nemcsak a családtáplálás szent nedűje, melynek harmatától rózsza fakad a magyar gyermek arcán. Ó, nemcsak ez! A tej iparcikké, gyártmánnyá lesz, ha akarod. Igen, az istálló tejbánya lesz a szövetkezett gazdának kezén, aki gazdasági tevékenységének derekává teszi a tejtermelés és tejtermékgyártás üzemét.

Ó, gazdák, ne csak piaci köcsögök, vasúti kannák primitív képe lebegjen most már a ti szemetek előtt. Ne csak a város fogyasztóit igyekezzetek ti kiszolgálni nyerstejszállítmányaitokkal! Fejlesszétek ki tehenészeteitek arányait úgy, hogy tejtermeléstek fölöslege vaj, túró, sajt, tejpor, tejkonzerv alakjában kiáradjon a külföldi élelmiszerpiac soha ki nem elégíthető, soha túl nem halmozható pultjaira is. Egy gazda ehhez a teremtető gon-

dolathoz : porszem. De százezer gazda : olyan hatalom, melynek szavára köpülőgépek ezreinek dörgő kerekei fogják fölrázni ezeréves álmából a tunya magyar rónát!

Gazdák, teremtsétek meg mindenütt a nagy tejgyűjtőmedencét : a tejszövetkezetet! S ezek a tejpatakok akkor meg fogják keresni maguknak a medret minden majorságból ezekhez a központi ciszternákhoz, mint ahogy a folyóvizek medret ásnak a tengerek felé! Ha megalkottátok a tejmozgósításnak ezt a központba futó csatornahálózatát, ha így leegyszerűsítettétek a tejértékesítés gondját : meglássátok, kedvet kaptok a tejpgazdálkodás nagyobbszabású kifejlesztéséhez is. Nem két tehénnel fogtok vesződni, de tízzel és annak már tudósai, érdekeltjei, rajongói lesztek. Ha a tehenészet ugyanis gazdaságtoknak, vagyoni érdekeltségeiteknek jelentős tényezőjévé vált, majd meg fogjátok válogatni azt a szarvasmarhafajt, melyet méltónak ítélték arra, hogy modern istállóitok teli jászlaihoz odaengedjétek. Aligha fogtok bibelődni soká törpe testalkatú riska vagy mokánymagyar tehenekkel, amelyeknek tejelőképessége s tejének zsírtartalma oly mélyen alatta áll nyugat nagyszerű tejkútfőinek, a berni, simmentháli, pinzgau, hollandi fajoknak s ezek pompás magyar leszármazottjának : a bonyhádi tájfajtának. Minden bizonnyal ezek a termékeny, zsíros vajtőgyűfajok fogják ellepni lassanként a Tisza-Duna táját is, mint ahogy a Dunántúl lankáin már évtizedek óta rázzák mélaszavú kolompjaikat. Persze, hogy ezeket a dússzervezetű, impozáns állatokat nem

fogod csutkaizékkal kielégíteni. Nem fogod, mert nem is akarod. Kedves gondod lesz ugyanis majd neked az, hogy fajtehened megkapja pontosan az ő napi tizennyolc kilogramm száraz takarmány-illetékét s két-három kilogrammnyi erőtakarmány-abrakát, mert belátod, hogy a bő etetést ez a gavalléros tehénfajta busás tejeléssel, évi ötezer literes tejhozadékkal viszonzza. És ha látod, hogy a tejszövetkezet vajmestere kis üvegekészülékével, a Gerber-féle zsiradékvizsgálóval állandóan nyilvántartja beszállított tejed zsiradékmennyiségét s szövetkezeted az 5%-ost jelentékenyen jobban fizeti a 4%-os szállítmánynál: bizony keresni fogod te a tej zsírosabbá tételének titkát, illetve hogyha csökkenést tapasztalsz, keresni fogod okát a hanyatlásnak talán a takarmányozás hibás összeállításában, talán az állat egészségének, erőállapotának megrendülésében: ebben vagy abban az irányban, de kutatni, vizsgáldni fogsz örökösen, s így érlelődöl fokozatosan a jól kihasznált személyes tapasztalat s tudás magaslatára lendült szakemberré. Ha, pl. úgy látod, hogy egyik-másik csekélytejű tehened tejereinek termelékenysége semmiképpen sem fokozható, vagy ha rajta előrehaladott tuberkulózisnak észleled tüneteit, amelyen már a tuberkulinoltás sem fog segíteni: ki fogod selejtezni a hitványt spártai szigorral, irgalmatlanul! Nem fogod túrni, hogy beteg vagy apályos emlőjű tehén önnön bajával terhelt ivadékot plántáljon istállódba! A korcs embert Spárta fiai ledobták a Taigetos hegyéről. Te korcs állatot nem szívelsz jászlodon, hanem küldöd valamennyit

szentimentálizmus nélkül egymásután a vágóhíd-szövetkezetek vérpadára. Legyen belőle beafsteak, konzerv és foteil húzata! Így fogod állományodat az állateugenika lajtorjáján mind följebb emelni. Van-e kánaánibb gazdaöröm a világon, mint fajtisztta, bőtejű, makkegészséges tehénsereg hálás, szénázó szakasza rakott jászlak hosszú vonalán? Az így összeválogatott egyedek adatait aztán bezzeg szívesen jegyezgeted fel törzskönyved lapjaira. Sőt a párosítás lefolytatásáról is törzskönyves alaposággal gondoskodik. Telivér és telitejtehénkédet nem fogod odadobni akármifele jöttment senkifia bika szerelmi prédájává. Nem bizony, hanem kutatni fogod szorgosan különösen anyai le származását a boldog vőlegénynek, akit fajnemesítő bölcsességed apaállati méltóságra hajlandó emelni. Mert a tehéntársadalom világában a mi közismert mondásunk így módosul: Nézd meg a bika anyját, úgy vedd meg a lányát! Tudományosan is beigazolt gazdatapasztalat ugyanis az, hogy bőtejű anyától származott bika: anyja bőven tejelő természetét átörökíti a maga nemzettségére is. Ezért nem elegendő a haladottabb nyugati népek vásárain a pusztá rédia. Oda el kell vinni az Ellenőrző Egyesületek (a Kontrollvereinek) igazolványait is az állat családfájáról, tejszolgáltatóképeségéről s teje zsiradéktartalmáról. Ott kóbor kupecsek és szakállas kalmárok csalfa garázdálkodásának nincs lehetősége, nincsen levegője. Ott a fajtisztaság és nemesített vér megronthatatlanságának roppant nemzetgazdasági érdekére az egyetemes gazdalelkiismeret saskarma és sasszeme vigyáz.

Im a nagyvonalú, intenzív gazdálkodás mily szépen, micsoda élettani természetességgel virágoztatja ki az akarat és munka televényéből a törtető embervilág három földi üdvét : a gazdagságot, a kultúrát és az üzleti tisztesség erkölcsét.

S amikor engem néha a magyar üdvösség eme szentháromságának álma és hite gyönyörű látomásokba mámorít, rendszerint Feszty Árpád körképe lebben lelkem elé : a honfoglalás, a beözönlő magyar karaván, amelynek színpompás gomolygában majdnem több az állat, mint az ember! Azon a képen — Árpád lovas alakja mellett — a hatökrös fogatok fehér foltjai dominálnak. Ökrök és jármos tehének. Ezek vontatják még a fejedelmő batárját is végig a vereckei szoros sikátorán befelé a sóvárgott, állandó hazába! Minket most új honfoglalásra kerget a történelem, mert valahogy nem jól csináltuk dolgunkat : Árpád Magyarországá megszükkült lábunk alatt. Egy szűk vereckei kapu áll most is előttünk : a Jövő! Ide kell újra diadalmasan berobognunk. Tudom én, hogy ehhez a bevonuláshoz is kellenek lovas vitézek és dárdák. Kellenek rakott szekerek, asszonyok és kiváltképpen kell magyar gyermekek csillagsokasága. De én ezt a nagy nemzeti átvándorlást most is csak úgy látom egy új ezredév ígéretföldjére vezető mozdulatnak, ha történelmi menetünk élén — világító és melengető fehér fénysáv gyanánt — tehének sora húz. Sok, sok tehén, annyi, amennyit még nem hordott hátán ez a föld. Igen, tehén, tehén és nem ökör, mert a magyar szarvasmarhaállománynak eddig a tehén csak egyharmad része

volt! Az új, a történelmi parancsra megnőtt szarvasmarha-seregletben az állomány kétharmada fajtehén fog lenni, mint ahogy kétharmados aranyszámban rázza kolompját Hollandia, Svájc és Dánia csordáiban! Így fogja elérni a tehenészet nálunk is azt a nagyvonalú, történelmi és nemzetgazdasági jelentőséget, amit ezekben a tejben és vajban dúskáló, úttörő államokban immáron elért.

Sertés és tehén! Ez a két, feje búbjától kiskörme hegyéig használható két állatfaj lesz tehát jövőben a magyar többtermelő gazdálkodás becézett médiuma. A háziállatok világának ez a két területe az, ahol elmaradottságunk legszembe-
szökőbb s ahol viszont az evolúciónak fölmérhetetlen távlatát vár a magyar akaratra.

De új buzgóságokat, gazdákat, nehogy aláengedje zuhanni a magyar lótenyésztés mai világcsudálta színvonalát! El ne törpüljön és el ne nehezdedjék az új gondban délceg és szilaj, keleti lófajotok! Legyetek, mint eddig, a csikónevelés mesterei. Mert, hogy lóállományunk megőrizte a nemes vér tisztaságát, az a fajménhágatást intézményesítő állam érdeme. De hogy a nemes apa véréből fogant sarjadék öröklött jelleme a kifejlett ló egész egyéniségén, tartásán, tüzén, erején oly duzzadó teljességgel kipompázhatott, ez, gazdákat, a ti szerelmes gondviseléstek érdeme. Nem könyvek tanácsainak fonálán, hanem egy szép vak angyalnak, egy évezredes, öröklött sugallatnak útmutatása nyomán haladt a ti lónevelő művészetetek. Szerettétek a lovat, hát gyöngédek voltatok hozzá. Ha fázott, betakartátok. Ha el-

fáradt, megpihentettétek. Túl nem terheltétek. Abrakját megadtátok, megkefélgettétek, patája sarát kimostátok, szemét, orrát, fogát megtörölgettétek, sörényét befontátok, farkát megnyírtátok, arra kapattátok, hogy ütlegek helyett legyen elég biztatás neki egy ostorsuhintás és sarkantyúnyomás. Így történt, hogy mi láttunk el lóval most a világháborúban négy ármádiát! Sőt élénk bosszúságunkra már a Pestre bevonult román lovasok alatt is Tiszamenti mének fickándoztak. Igen, az avatatlan pesti szem is nyomban észrevette, hogy Juon a nagy bolond szerencse örömeire ugyancsak neki öltözködött: testén francia mondúr, lábán amerikai csizma, fején Mackensen-sisak, alatta magyar paripa. Valami ellenállhatatlan nevetőinger pajkoskodott az emberrel mindig, valahányszor deli magyar mén hátán bocskoros, görnyedt és mégis merev ülésű oláh pakulárt pillantottunk meg. Ezeknek a kis mokány gebékhez szokott legényeknek a mi nagy, büszke, csontos alföldi csikónk valóban «magas». Ennek a hátára az Isten a huszárt teremtette rá, aki oly délcegen, oly ringó nyugalommal tud ülni a táncoló, nyihogó mén nyergén, mint a sirály a háborgó Duna hullámain. És én meg vagyok győződve, hogy az a lőtömeg, mellyel a körmös szomszéd most az alföldi gazdák istállóiból magát felboldogította: ennek a tunya, lócsiszár nemzetnek a kezén el fog koresosodni. Degenerált nép maga körül mindent degenerál, mennyivel inkább a gazdaság kényes, érzékeny virágát: a lovat. Viszont nekünk, akiknek most csak a gyomot hagyták, egy-két lóélet-

tartam lejártával, egy-két lónemzedék letűntével meg fog javulni állományunk. Nem azért, mert gazdáinkat erre ösztökélni fogjuk. Itt nincs szükség egy hang agitációra, csupán jó állami fedező mének biztosítására. A magyar gazda egyszerűen nem tűri kötőféken soká a mismásfajtájú, színű, termetű, vérmérsékletű lóegyedeket; addig fog mesterkedni, amíg ismét összehangolja, összenemesíti oláhzilálta, zagyva állományát. S akkor a magyar ló mint egyedüli élő exportállatunk, gyorsan visszanyeri, sőt fokozni tudja előbbi súlyát az európai állatpiacok mérlegén.

Bízom tehát lótenyésztésünk önlendületű láburaállításában. Mégis van egy dolog, amiben kormánykezdeményezést óhajtanék és ez a nyugati húsos, nehéz, jobb igabíró fajoknak, mint a muraközi, pinkafői, stájer, mecklenburgi fajtáknak sűrűbb beiktatása a magyar kispasztor lóállományába. Ezekről a hidegvérű, nehézkes típusoktól az eleven tempót szerető magyar természet idegenkedik. Pedig ereje vas. Minden kifejlett példány egy kis lokomotív. Teherbírása vetekszik az ökör és bivaly erejével, viszont ezeknél frissebb és mozgékonyabb. Bezzeg ez meg tudná bolygatni araszos mélységbe sülyesztett ekével a barázdák ős, fölszakítatlan rétegét! Ezzel lehetne könnyen huszonötcentiméteres mély szántást csinálni! Ez bírná az ekét és a tárcsás porhanyítót! Bírná a vető-, kapáló-, aratógépet, amit, valljuk be, sokszor éppen állatkímélés okából hevertet a gazda a félszer födele alatt s gép helyett vet, kapál és arat felületesen, tökéletlenül a maga izzadtságos,

fáradt két kezével. Bezzeg nem jutna eszébe sajnálni ezt a hatalmas, patás elefántot, melynek lábnyomán dús, tornyos, fekete habbá játszva hasadna a föld! Igenis, a többtermeléshez gépek kellenek. Gép még a kisgazdának is. És a géphez kell igáserő. Jól táplált, ércizmú igásállat! Nehéz igára ez a nyugati lófajta jobb! A jó ügyért, a nagy cél érdekében hozzatok egy kis érzelmi áldozatot. Eresszétek oda melegvérű, hagyományos magyar paripáitok jászlához ezeket a rögtörő, vasgyúró húsmozdonyokat!

Hát négylábuink legigénytelenebb, legszerényebb felekézete, a birkafejű, vajjon jut-e új, erősebb szerephez a nagy mezőgazdasági újjászületés művében? Fognak-e sík hazánk mezőségein tovább dudolgatni majd hús nyári alkonyon méléző juhászfurulyák? Fognak-é csattogni az ollók kacsiás magyar rackák dús, gyapjúfürtös hátán? Fognak-é majd éhes országok piacára bőven zamatos magyar gomolyát görgetni?

Úgyebár lehetetlen nem-mel felelni rá? Lehetetlen az állattenyésztés szélesebb alapjaira helyezkedő új magyar termelés nagy kooperációjában nélkülözni szelid, gyapjas seregünk segedelmét. Vezetni a sertés meg a szarvasmarha fog ugyan az új epochában. A ló hagyományos díszes kísérete lesz. S a juh az új gazdasági reneszansz hálózatába szintén szervesen be fog illeszkedni.

Pedig rossz világ jár évtizedek óta már a magyar udvar emez alázatos hamupipőkéire. Vizegyőző rétek, legelő határai hazánkban összezsugorodtak: búzatermő barázdákká varázsolta azo-

kat a magyar kultúrmérnöki becsvágy és tudás. Juhot pedig a legműveltebb gazda se tart másutt, mint legelők leghitványán, tarlók sivatagján. Ilyen pedig hála haladó magyar kultúránk hatalmának — mind kevesebb van már összeszűkített hazánk területén. A juh sajtjáért se megy nagyon messze gyalog az a magyar gazda, kire a kamra polcán naponta friss vaj s teli tehéntejfeles köcsögök sora mosolyog. A juh húsát pedig ezer év óta se bírta megkedvelni juhtartással foglalkozó fajtánk, mint ahogy nemzeti esemegéje az : angolnak, töröknek, franciának! Birka-húst enni — hacsak nem husvéti bárány — magyarnak szégyen és szegénység! S nem sok kilátás van rá, hogy a gőgös magyar ízlés a juhhúst beiktatja rendszeres napi húsételeinek rendjébe.

Nem is a hús és nem is a tejhaszon fogja itt a juhtenyésztés ösméreteit visszaállítani s új virágzásra lendíteni. Nem ez, hanem a juh harmadik terméke : a gyapjú! Toronnyá kell itt nőni tenyésztő vidékenként a gyapjú tömegének, hogy tömhessük szakadatlanul a Tisza-Duna táján üzembe helyezendő magyar posztógyáarak gyomrát! Ha vasbányánk nincsen, majd lesz gyapjúbányánk, azzá lesznek a sík föld apró aknái : az aklok!

Ausztrália, Afrika, Amerika világgraszoló juhtenyésztő gazdálkodása leszorította ugyan szintén világhírű magyar juhászatunkat a jelentőségnek arról a polcáról, amelyen az a XIX. század első évtizedeiben büszkélkedett, mégis, pl. 1907-ben 81,114 mm volt az évi gyapjúkivitelünk (24 millió korona értékben!). És ugyanabban az esz-

tendőben (csakhogy össze nem roppan kezemben a tollszár!) kereken 132 millió magyar korona gurult külföldre gyapjúszövetért innen, a gyapjúkánaánból! És mit gondoltok? Vajjon az új Magyarország megengedheti magának azt a botokúdfényűzést, hogy nyers kincsét alázatos butasággal dobálja továbbra is így a civilizáltan röhögő Nyugat társzekereire és gyártelepeire, hogy aztán saját anyagát kész gyártmány alakjában oly kegyetlenül megsokszorozott áron váltsa vissza ismét!?! Nem, én kedves fajom! Te posztógyárákat fogsz kikaparni a földből, a semmiből, a lehetetlenség méhéből! Neked posztógyárákat kell teremtened, légyen szóval egy-két esztendő alatt. Hogy hol? Talán Budapesten? Nem! Mezőtúron, barátaim és Gyöngyösön, Enyingen, Hajdunánáson és Nagy-Kanizsán. Osszátok csak tenyésztő-körzetekre az országot s állítsatok kéményt minden olyan terület centrumába, amely terület egy-egy gyárat nyersanyaggal, gyapjúval etetni, ellátni, foglalkoztatni bír . . .

Világ birkái voltunk úgyis ezer esztendőn keresztül. Osztrák, cseh, német, francia ollók megnyírtak s azután a szövetté formált gyapjúba bennünket nagy pénzért ismét visszaöltöztettek. Brünn, Reichenberg, Sedan, Reims gyárosai — s ti magyarok szintén — vegyétek tudomásul, hogy ennek a játéknak vége! Ha nem megy szép szerével, akkor majd keményebb tettek harangját fogjuk megkondítani! S láttok lázadást — posztógyárákért! Láttok magyar utcákon forradalmi lázt, mely a gazdasági szolgaság bilincseit szak-

gatja. Mert nagyon különös ember lesz ám az új magyar. Ez a megcsalt, megbaltázott, bizalmatlan s már jóllátó magyar. Ennek már lesznek ilyen bizarr forradalmi. Néplázadás — posztógyárakért! S ebben az egyben, mint szimbolumban az elv győzelméért, hogy a magyar mezők nyersanyag-halmazát ezután az utolsó grammig magyar kéz, magyar ész varázsolja át ipari terméké! Maradjon magyar szájban az a kenyérdarab, melyet eddig a feldolgozó és közvetítő idegeneknek vetettünk oda királyi naivsággal királyi prédául!

Hogy mi kivitelre, hogy mi versenyfutásra a világ nagy posztópiacán nem gondolhatunk? Nos hát nem gondolunk (ezt fiainkra bízunk), de mi már minden magyart jó magyar posztóba fogunk öltöztetni! S ha exportra nincsen elég merinóknak, nincs elegendő *super electa* gyapjútermelésünk? Hát gyártani fogunk — pokrócot. Gyártunk fehér albán sipkát, piros török fezt és barna darócot a szerb parasztnak, a bolgár katonának!

Ha nem kellünk Nyugatnak, dolgozunk Délnek, dolgozunk Keletnek. De amink van, azt édes véreim, dolgozzuk fel magunk!

Egy ország posztószükséglete olyan hatalmas nemzetgazdasági tényező, hogy a juhtenyésztés mai színvonalának már csak ezért az egyért sem szabad lehanyagolnia. Igenis, kell juhot tenyésztenünk (a többtermelés feszes rendszerébe kapcsoltan is), ha utak mentén, ha árokparton, ha tarlón, ha jászlon, de kell! Egy-egy kis falka, egy-egy nyáj meghúzódik szerényen bármely gazdaság, bármely szögletében.

Nagyobbmértetű birtokok tenyésszenek csak merinót, elektorál-negrettit- és karakuli-fajtát. Termeljék ők a legfinomabb posztók gyapjúanyagát, a perzsiáner, astrachan-prémek különlegességét! Sok jó bankó áramlik ezeknek aklából a gazda tárcájába!

De a kispazda mozduljon meg szintén. Szegényes rackáinak s cigája bürgéinek gyapját próbálja kissé megselymesíteni, ösztövért tőgyét megduzzasztani! Oly egyszerű a nemesítés titka: tessék a paraszti rackaanyát az előkelőbb friezkossal keresztezni s megvan az addigi tejhozam, szaporulat és testsúly kétszerese s megvan a finomabb, rugalmasabb, jobban zsugorodó gyapjúkvalitás!

Fő, hogy szeresd az állatot, szeresd alázatos birkáidat is! Legyen becsvágyad neki jólétet biztosítani. Igen jólétet neki, az állatnak. A jólét: tisztaság és bő élelmezés. Lássunk végre csodát, hogy a magyar gazda legelőnek csúfolt szaharák bőjtje után egy-egy kis szecska-répageveréssel, sőt uram bocsáss', zord, téli hidegek évadján — egy-egy öl szénával is megvendégeli nyáját. És az állat hálás. Amit kap, azt visszaadja mind. Semmit el nem sikkaszt. Tiéd a teje, húsa, gyapja, báránya, trágyája pedig barázdádnak sűríti termőerejét! Ne nézd le a juhot, de hajolj le hozzá és emeld fel! Magadat és hazádat emeled fel vele. Szeretet és szakértelem a hulladékból is tud — kultúrát teremteni! . . .

GAZDASÁGI NÉPOKTATÁS.

— Részlet egyik nemzetgyűlési beszédemből. —

... Én a kultusztárca területén minden létszámcsökkentő túlbuzgóságot elítélek. A katonai leszerelést ránk parancsolta a trianoni béke, de a kulturális leszerelést nem parancsolta, mert nem parancsolhatta ránk.

Mi a Nagymagyarországot visszaadó történelmi igazságszolgáltatást nem a fegyverektől, hanem a kultúra hatalmától várjuk. S valóban, ha a magyar sorsot vizsgáljuk, a magyar fejlődés lehetőségeit fontolóra vesszük, mindenütt beleütközünk a kultúra kérdésébe.

Hirdetjük a többtermelés elvét s rájövünk, hogy csak a művelt nép, a képzett gazda keze nyomán csordít a föld emlője többet.

Megalkottuk a földreformtörvényt s most a végrehajtás során jövünk rá, hogy, ha mi a termelést nem visszafejleszteni, de fokozni akarjuk, akkor már régen meg kellett volna tanítanunk az új törpebirtokosokat először a belterjes gazdálkodás tudományára, másodszor a szövetkezeti eszme és fegyelem értelmére.

A közegészségügy, a gyermekhalandóság, a

tüdővész nagy nemzeti csapásainak kérdése a prophylaxis, a megelőzés kérdése, amelyre csupán a betegség okait és a védekezés módjait felismerő műveltség képesít.

Még a zsidó kérdés is a kultúra kérdése. A zsidó civilizáció háromezeréves tankjai állanak szemben egy fiatal, mai kiépítettségében alig ötven-hatvan esztendősnak mondható magyar népkultúra szerény futó árkaival. Zsidó analfabéta nincs, ellenben a magyar analfabéták száma millió. Már pedig az analfabéta ember meztelen hot-tentotta, míg az írástudó ember talpig vasbapáncélba öltözött lovag vagy orgyilkos, de minden körülmények közt a másiknak ura.

Most, amikor fontos kultúrintézmények sorsa felett döntünk, úgy érzem magam, mint Krózus király néma fia, ki, mikor látta, hogy atyját egy támadó katona keresztül akarja szúrni, váratlanul visszanyerte szavát és rákiáltott a támadóra: Ne bántsd a királyt! Én pedig a magyar tanügy szívének szegezett kard láttára kiáltok fel: Ne bántsátok az iskolákat! Ha van bennetek felelősségérzet a jövő iránt: iskolákat ne romboljatok, hanem építsetek!

Ne mondja senki, hogy koldusszegény állapotunkban, sok milliárdos deficittel dolgozó költségvetésünk keretében az iskolaszervezés lehetetlen. Ma meg kell birkóznunk a lehetetlenség sárkányával is. A halálos veszedelemben, örvény sodrába került embert jellemzi, hogy az utolsó pillanatban egy hősi rúgással partra menti az életét. A magyar nemzetnek most egy ilyen heroi-

kus gesztusra van szüksége. A jövő szegeletkövein kell dolgoznunk. A jelent nem szabad lemondó sóhajokban és jóbsíralmakban kiélnünk!

Sajnálattal kell megállapítanunk, mint kor és kórtünetet, hogy ma az egész nemzeti közleket, a magyar psychét, a magyar közgazdasági politikát, a magyar társadalmat valami sajátságos betegség ülte meg: a morbus non possumus. Mert ma alkotni nehéz, mert ma építeni a türelmet próbára tevő, vesződéses munka, kimondjuk tehát a sententiát, fogván a dolog kényelmesebb végét, hogy: lehetetlen! A morbus non possumus népszerű jelszava pedig semmi egyéb, mint beismerése a gondolatszegénységnek, beismerése annak, hogy a trianoni béke fáradt, magyar nemzedékének nincs jövőbe néző koncepciója, nincs kezdeményező ereje. Pedig, ha valaha, úgy most kell születniök nemzetfeltámasztó gondolatoknak és tetteknek!

Ha ez a nemzetgyűlés a maga történelmi rendeltetésének magaslatára akar fölemelkedni, akkor két nagy korszakos kihatású kezdeményezést kell végrehajtani. Egyik népoktatásügyünk gazdasági irányban való gyors átszervezése. Másik pedig egy céltudatosan kifejlesztett, hatalmas agráripar!

*

Szólok először a népoktatásról.

Arra nem is vesztegetek szót, hogy Magyarországon analfabéta magyart megtérni nem lehet. Én az írás-olvasás tudományát további fej-

tegetésem során minden magyarról feltételezem, mint praemissát. Igaz ugyan, hogy a legutóbbi kimutatás szerint Csonka-Magyarországon az analfabéták száma 1.115,000, tehát a mai lakosságnak körülbelül egyhetede. Én azonban ezért vád alá helyezném az utolsó huszonöt év minden kultuszminiszterét. És ha az 1921. évi XXX. t.-c. életbeléptetése után hat esztendő múlva még mindig lesz írástudatlan gyermek ebben az országban, ennek a hat évnek felelős faktorait szintén a vádlottak padjára ültetném. Szóval én most a népoktatásüggyel nem mint egyszerű iskoláztatási kérdéssel, hanem a népiskolai oktatás gazdasági irányban való továbbfejlesztésével foglalkozom.

*

Ma Európaszerte a gazdasági eszmeáramlatok fókuszában a többtermelés gondolata áll. Ettől várunk mindent: a több kenyeret, több húst, több pénzt, több embert, több kultúrát, az agrár-ipart, sőt ettől várjuk a magyar faji suprematia kérdésének megoldását is.

A többtermelés kérdése azonban kizárólag a kultúra kérdése. Csak a szakértelem mer haladni a korrallal. Csak a szakértelem mer évszázados gazdálkodási módokon okszerű változtatásokat végrehajtani. Sajnos, a magyar nép gazdálkodási rendszere szinte középkori állapotokat mutat. A magyar ember közismert jelszava, hogy: ha jó volt így a nagyapámnak, miért ne lenne jó nekem?

Ha a magyar nép ennek dacára vagyoniilag mégis ott áll, ahol áll, ezt én kizárólag az áldott magyar talaj kimeríthetetlen őseréjének tulajdonítom. De ne feledjük, hogy 1913-ban egy statisztikai kimutatás szerint körülbelől 15,000 kisbirtok került dobra. És eljöhethet — esetleg nagyon hamar — az az idő, mikor az orosz búza áttöri az európai sorompókat, amikor a régi gazdasági viszonylatok helyreállnak. És eljöhethet az az idő, mikor a kiszarolt, kiélt, sovány magyar barázdák kezdik megtagadni a szolgáltatást. Nem szabad megengedni, hogy a magyar nép ezt a borzalmas történelmi fordulatot készületlenül várja be! Mert ha népünket Európa gazdasági iramával szemben már most versenyképessé nem neveljük, akkor jóéjszakát mondhatunk kultúrfölénynek, Nagy-Magyarországnak és mindennek, mert akkor valóban egy szegény, életképtelen, kis parasztszággá fog nyomorodni a mi büszke hazánk, ez az «Isten kalapjára tűzött bokréta!»

Különös, hogy amíg az ipari foglalkozásokat tanoncidó kitöltéséhez kötik, a soffórt fel nem eresztik az autóra megfelelő vizsga nélkül, sőt még az utolsó erdőkerülőtől is szakvizsgát követelnek, addig a mindannyiunk létalapját képező földre minden néven nevezendő előtanulmány nélkül rászabadítják az embereket. Részben azért, mert az tartják, hogy akinek az Isten földet adott, annak észt is adott a megműveléséhez. Másodszor pedig a gazdálkodást a köztudat szerint olyan egyszerű, olyan közönséges, magától értetődő, maga magát magyarázó gyakorlati foglalkozásnak tekintik,

amelynek tudományát egyszerűen el lehet lesni, sőt a magyar ember egyenesen a bölcsőből hozza magával.

Ezt a végzetes balvéleményt gyökerestől ki kell irtani a magyar köztudatból. A föld művelésének tana, a gazdálkodás mestersége, az agronomia, nehéz, bonyodalmas, de kiforrott, szépséges tudomány, melynek alapismereteibe be kell vezetni a gazdát földművest és gyermekeit, mielőtt a barázdák szent rögére engedjük őket.

Dehát, hogy ismerjék meg azokat az alapismereteket? Talán azokból a népies füzetkékből, amiket időnként a földművelésügyi minisztérium ad ki és terjeszt a nép között? Könyvből tanulni még iskolázott embernek is nehéz, hát még a nép pallérozatlan gyermekének? Vagy azokból az előadásokból, tanfolyamokból, amiket vándortanítók téli esték csendes óráiban a falvakban tartanak, amelyek azonban nem valók másra, mint az érdeklődés felkeltésére, de csak annak a negyvenötven embernek a számára, akik nem restelnek felballagni egy-egy ilyen előadás meghallgatására.

Hivatalos híradás szerint a kultuszminiszter úr iskolánkívüli népművelési programja keretében dán rendszerű népfőiskolák megalakítását tervezi. Szép és bátor gondolat, de nem hallgathatók el két megjegyzést. — Egyik, hogy az elemi iskolák és e között a népfőiskola között észrevehetően tátong valami űr, amit valami átmeneti középfokú gazdasági tanintézménnyel feltétlenül át kell majd hidalni. — A másik, hogy ennek a népfőiskolának tanítási tervezetében már megint fő-

libe hágnak a humaniorák a gyakorlati gazdaság tárgyainak.

Már pedig a magyar gazdának s gyermekének a leggyakorlatiasabb oktatásra van szüksége. Tudnia kell, hogy miért permetezi a szőlőt, miért kapál, miért csávázza a búzát, mirevaló a tarlóbuktatás, a mélyszántás, a talajtömörítés, a trágyázás? Mik a nemesített vetőmagvaknak, a helyes vetésforgónak, a gazdasági gépeknek előnyei? — Tudnia kell, hogy miben áll a must erjedése, ismernie kell a talaj geológiai összetételét; tudnia kell, hogy egyes kultúrnövények milyen tápanyagot vonnak el a talajból, hogy megtudja a műtrágya használatának értelmét. Tudnia kell, mondjuk, az egyes takarmányfajtáknak és a tejzsiradéktartalmának egymáshoz való viszonyát. — Az állattenyésztés terén meg kell őt ismertetnünk a legkülömbözőbb állatfajokkal, meg kell vele szerettetni a legjobbat, a legnemesebbet; rá kell szoktatnunk a törzskönyvezésre, hogy később majd tenyészállatai vértisztaságának védelmére ő is Kontrollvérein-okat alakítson, mint a porosz és dán gazdák.

Szóval e téren csak a legteljesebb gyakorlatiaság vezet célra. S én, mint pedagógus is vallom, hogy ezeknek a gazdasági tanulmányoknak a gyermek agyműködésére is megvan az a nevelő és képző hatásuk, mint a szellemi tudományoknak, a latin grammatikának. — Különben is népünknek éppen maradi természete folytán előbb gyakorlati eredményeket kell látnia, hogy kedvet kapjon a továbbhaladásra. Látnia kell a dupla ter-

méshozamot, hogy azután a kézzelfogható, a zsebrevágható haszon alapján tudja értékelni a gazdasági szaktudás előnyeit és áldását.

Fejtegetésem végkövetkeztetése tehát az, hogy a kultusztárca keretében mi a létszámot ne csökkentsük, de szaporítsuk. Szaporítsuk a gazdasági szaktanítóknak százaival. Át kell szervezni má-ról-holnapra egész népoktatásügyi rendszerünket. Ki kell építenünk a magyar népiskolának egy magasabb, egy kiegészítő gazdasági tagozatát, amely arra lenne hivatva, hogy a jövő gazdáját nevelje. Tehát nem olyan földművesiskolákra gondolok, amelyenek ma is működnek az országban, s amelyek csak botos ispánokat nevelnek népünk-ből, de melyet a környékbeli kisgazdatársadalom következetesen elkerül, hanem gondolok olyan népies, gazdasági szakiskolára, amit például az 50 holdon felüli gazdálkodók gyermekeire nézve akár kötelezővé is tehetnénk úgy, hogy ezek a gyermekek, mikor az iskolapadokból kikerülnek ne vándorbot után nézzenek, hogy állást keres-senek, hanem térjenek vissza az eke szarvához, hogy a maguk földjén, a maguk hasznára értéke-sítsék azokat az ismereteket, amelyeket az is-kolában sajátítottak el. — Talán ma még bizarr ötletnek látszik, de megérhetjük, hogy a gazdál-kodást képesítéshez, gazdaviszsgálóhoz fogják kötni!

Gróf Apponyi Albertnek van egy törvényter-vezete a gazdasági népiskoláról. Kérem a kul-tuszminiszter urat, méltóztassék ezt kiemelni a minisztérium irathalmazából s annak a törvény-javaslatnak alapulvételével méltóztassék haladék-

talánul megindítani a magyar népoktatás gazdasági irányú átszervezésének történelmi jelentőségű munkáját!

A földművelésügyi miniszter urat pedig erre kérem, hasson oda, hogy a földreform során azok a területek, amiket a törvény gazdasági oktatási célokra szánt, erre a célra tényleg ki is hasíttassanak. Az eredményes oktatás alapfeltétele, hogy a gyakorlati ismereteket mintagazdaságoknak, Demonstrationsfeldeknek keretében tanítsuk. Azonfelül ezek a mintagazdaságok üzemi jövedelmeik révén az iskolafenntartás jelentékeny terhét is leemelnék az állam válláról.

Történelmi időket élünk! A nemzet történelmi tetteket vár képviselőitől és minisztereitől. Már pedig a magyar népoktatásügy gazdasági irányú kiépítése történelmi cselekedet lenne, méltó akár milyen nagy államférfiúi becsvágyhoz! Hiszen a jövőben nem a közjogászok, nem a hadvezérek, hanem a jó diplomáták és jó kultúrpolitikusok lesznek ennek a nemzetnek igazi Mózesei! . . .

A FÖLD IPARA.

— Nemzetgyűlési beszédeimből. —

Említettem, hogy a magyar léleknek ma egy sajátságos betegsége van : a morbus non possumus. Bezzeg az üzleti szellem, az ipari nagytőke megmutatta, hogy ha akarjuk, itt Csonka-Magyarországon sincsen non possumus. Weiss Manfrédék és társai már régen átalakították lőszergyáraikat, hadianyaggyártó telepeiket textil, conserv és mezőgazdasági gépgyárakká.

De az ipari nagytőkének ez az ügyes alkalmazkodóképessége nem az, amit én egyetemes, nemzeti érdekből oly sorsdöntő jelentőségűnek képzelek. Az a gyáripár, amely Budapestre központosítva a legutóbbi évtizedekben itt kivirágzott, a spekulációs szellemnek valami sajátságos, önkényes alkotása, valami különös nemzetközi produktum, melynek nagy közgazdasági súlyát vitatni nem lehet, de melynek a magyar néperővel, a magyar faji és szociális érdekekkel, a magyar föld termelő életével elevenbe vágó kapcsolata nincs.

Sok publicista megállapította már, hogy az a gyáripár ebben az országban csak elhelyezkedést

keresett, számára ez a föld csupán telephely. Ennek a gyáriparnak a magyar őstermeléssel, a magyar mezőgazdasággal, a magyar őstermelő, színmagyar tömegekkel szerves összefüggése nincs. Ez a gyáripár legnagyobbbrészt importanyagok: fa, fém, petroleum, pamut feldolgozására rendezkedett be. Üzleti haszna Budapesten a gyárosok zsebében marad, hogy új ráépítésekkel csak önmagát fejlessze, önmagát tolja minél magasabbra, fel a felhőkarcolók magasságába. Profitjának milliárdjaiból élelmiszerekért fizetett összegeken túl úgyszólván semmit be nem visz a Budapesten kívüli Magyarországnak vérkeringésébe és kultúrájába.

Ennek a beteg állapotnak egy orvossága van. Egy új ipari reneszansz! Egy egészen új gyökérezetű, magyar talajunkból kisarjadzó, mezőgazdaságunkkal édes egytestvér, nagy agráripari hálózat kiépítése!

A magyar népnek, ha jövőjét meg akarja menteni, a föld iparosává kell emelkednie. Mert szégyen és mérhetetlen nemzetgazdasági kár, hogy nyersanyagtermelvényeinket még mindig csehek, franciák, osztrákok, németek hurcolják ki az országból. Mért ne maradhatna ezeknek a készítményeknek haszna magyar gyárosok és magyar munkások zsebében.

A kormány eltiltotta a búza kivitelét, hogy malomiparunkat védelmezze a külföldi malomipar versenyével szemben. Helyes. De kérdem, nem lehetne-e a magyar lisztnek egy tekintélyes mennyiségét tarhonya, piskóta, keményítő, keksz,

mézeskalács alakjában is kiszállítanunk? Miért visszük mi ki a nyersbőrt, amikor nyersbőr helyett készárúként szandált, gépszíjat, pénztárcát, retikült, bőrbútort is exportálhatunk? Minden előfeltétele megvan annak, hogy itt egy hatalmas tej- és húsfeldolgozó ipart teremtsünk s hatalmas konkurenciát csináljunk a Liebig-féle húskivonatnak, a Maggi-húslevesízesítőnek, a külföldi sajtoknak, a prágai sonkának, a kondenzált tejeknek; minden feltétele megvan annak, hogy európai méretűvé fejlesszük szalámi-, kolbász-, húskonzerv-, baromfikonzerv-, pástétomexportunkat, míg a húsipar melléktermékei, a zsiradékok egy rendkívül magasra fejleszthető iparágnak, a szappan- és gyertyagyártásnak képeznek az alapját. A szesz-, cukor-, dohányipar, különösen a különlegességek irányában szintén nem érte még el a kiterjeszhetőség legfelső határát.

Bizony, jobb volna, hogyha a magyar feltaláló zsenialitás apró-cseprő mechanikai kísérletezések fényűző játéka helyett új pácolási, konzerválási, kandirozási, sajt kikészítési, húskivonatolási módok kigondolásával próbálná legyűrni Liebiget, Maggit, Prágát és Emmenthalt! A magyar vegyészek egész waterlooi diadalokat arathatnának így a világpiacokon a magyar közgazdaság és közjólét javára, a magyar teremtő géniusz becsületére.

Én a meglevő magyar ipart utolsó szegéig minden erőmmel megvédeni kívánom s annak mindennemű visszafejlesztése ellen tiltakozom. Ha azonban minket külkereskedelmi szerződések tár-

gyalásain a viszonyok arra szorítanak, hogy azokat az iparágakat, melyeknek nyersanyagbeli forrásai nincsenek itt az országban, ne fejlesszük mesterségesen tovább, hanem mezőgazdaságunk ipari továbbfejlesztésére törekedjünk, ez semmi több, mint környezetünkhöz való egészséges és üdvös alkalmazkodás. Mert az csak nem lehet érdekünk, hogy Ausztriával és Csehországgal szemben folytonosan erőszakoljunk egy olyan konkurrenciát, amely bennünket nemcsak most, a trianoni békeparancs óta, hanem azelőtt is és a jövőben is a földrajzi adottságnál fogva a szakadatlan gazdasági háború állapotában tart. Okos alkalmazkodás mellett nem fogunk találkozni Ausztria és Csehország féltékenységével és bosszújával, aminek, sajnos, máris keservesen issza levét a magyar szőlőgazdaság, mely mai nyomorát néhány mesterségesen idetenyészett gyári üzem dédelgetésének köszönheti.

Annak idején Sztéryniék iparpártolási politikájuk során a nemzetiségi vidékeket és Budapestet halmozták el gépadományaikkal és pénzszubvenciókkal. Én Budapestre több gyárat nem engedélyeznék. Minden ezután alapítandó gyáripari vállalatot az ország területén egyenletesen elosztva, vidéki városokba telepítenék, hogy ott, egy-egy termelési körzet centrumában, minden ipari feldolgozásra alkalmas nyersanyagot felszívjanak magukba.

Ezeknek a gyáraknak munkásserege nem jöttment vándorlegényekből toborzódnék, hanem a romlatlan vérű, hazafiasan, magyarul gondolkozó

helybeli nép fiaiból. Ennek a munkásságnak szocializmusa nem nyegle marxizmus, hanem becsületes, egészséges magyar nemzeti Labour party lenne. Ez a munkásság nemcsak számszerű kiegészítő része, hanem húsból, vérből, izomrostból álló eleven darabja lenne a nemzeti társadalomnak, mint Anglia munkássága.

Ezeknek a magyar talajból kisarjadzó új vállalatoknak pedig szellemi munkásokra, vezetőkre is lenne szüksége s jobb anyagot erre a célra, mint az elbocsátott tisztviselői tábor, Diogenes lámpájával se lehetne találni. Ezek az emberek az állástvesztett ember keserű erőfeszítésével vennének részt a szervezés munkájában s ekként ezt a hatalmas értelmi tőkét, a lerongyolódott országnak e szörnyű, fekete uszályát, mint hasznothajtó tényezőt állítanánk a nemzeti termelés szolgálatába.

Kérem a kormányt, vegye kezébe a mezőgazdasági ipar nagy kérdését drákói eréllyel. Szorítson rá valami módon minden ezer holdon felüli birtokost önálló mezőgazdasági ipari üzem berendezésére, a kisebbeket pedig ilyen ipari üzemhez való társulásra.

Az úttörő munkára feltétlenül a nagybirtok van hivatva és erkölcsileg elkötelezve. Kívánatos, hogy az első, iránymutató vállalatok egy-egy uradalom szférájában verjenek gyökeret. Azt szeretném, ha a föld gyárosai, a mezőgazdaság nagyiparosai a magyar történelmi osztályok fiai, a nagybirtokosok, mágnások lennének. Szeretném, ha az Odescalchi Zuárdok, Keglevichek, Csákyak,

Esterházyak, Telekiek nyomdokain járva, ők lennének hazánk aranymilliárdosai!

Kérem is őket, értsék meg az idők szavát, térjenek át kényelmes, önző, extenzív gazdálkodási rendszerükről az intenzív gazdálkodás és a gyáripari tevékenység mezejére. Ha az angol lordok másod-, harmadszülött fiai tudnak iparosokká és kereskedőkké válni, mért ne válhatnának a mi mágnásaink másod-harmadszülött fiai szintén nagykereskedőkké és nagyiparosokká? Az első fiú termelje a kenyeret és a nyersanyagot, a második dolgozza fel ipari áruvá, a harmadik hozza forgalomba s helyezze el a világpiacon. Ha a nemzet vezető osztálya példát ad erre az egészséges differenciálódásra, akkor a jövőben a magyar társadalom se fogja lenézni az ipari és kereskedelmi pályát s így egyszersmindenkorra meggyógyítjuk a magyar úrhatnámság és agrárgóg ezerosztendős rákfenéjét.

A nagybirtok csak így tudja magát könnyen és fényesen kárpótolni a vagyonváltság és föld-reform kényszere folytán elvesztett területekért! De a legelemibb, önző érdeke is azt parancsolja, hogy a vidék földéhes, de földdel soha ki nem elégíthető munkástömegeinek ipari foglalkoztatásával tegye lehetővé önmaga számára a birtok-rendezés befejeztével kezén maradó földvagyon zavartalan birtoklását.

Azok közé tartozom, akik ezt a nagy kezdeményezést nem a felelőtlen társadalom, hanem a felelős kormány feladatának tekintem. A magyar maradiságnak, sajnos, még mindig szüksége van

a kormány tekintélybeli és hatalmi eszközeire, hogy megmozdítottassék. Ez a munka nem a jelennek szól, hanem a jövőnek, hiszen eredményei a maguk kincses teljességében csak évtizedek múlva fognak kibontakozni. De a nemzet vezéreinek, kormányának már most látnia kell, hogy mit csináljon, merre induljon, milyen magot vessen, hogy majd a mi gyermekeink, a holnap Magyarországnak talán nálunk boldogabb fiai helyettünk is arathassanak.

OSZK

SZÖVETKEZETI HATALOM.

Az osztrák császári hatalmat eltemettük, de az a jelszó, amivel létének igazolást adott, egy halhatatlan igazság törvényét tartalmazza.

«Viribus unitis!» Egyesült erővel!

A legnagyobb népek is keresik az aliance-ot, a támasztékot, aminek a hátukat nekivethetik. Az elszigeteltség — kihívás szemben a világgal, amely nem tűri a gőgös egyedülvalóságot. «Aki nincs velem, az ellenem van» elve benn rezeg az emberiség idegrendszerében; aki semleges — gyanús. Ezért sorakoznak még a hatalmasok is baráti egységekbe s a nyertes az, amelyik a legokosabban tudja magát tényezőül beleiktatni a népek hatalmi koncertjébe! . . .

Vannak népek, melyeknek a vallás ad valami tudatalatti egységet, mint amilyenek Mohamed és Mózes népének elszórt rajai. S vannak államok, miknek egységét a természet kincses tárnáinak ingyen buzogó bősége, röviden a húsos fazék vonzása adja meg. Ilyen Amerika. A britt léleknek a világvezérség, franciának a gloire, olasznak a történelmi mult, szlávoknak a számbeli tömérdekség halhatatlanságának önérzete ad va-

lami egyetemes, egységes hőfokot és feszítő erőt! Germánnak az utóbbi három együtt.

Nekünk magyaroknak az a legnagyobb büszkeségünk, hogy élünk. Államként élünk ezer év óta idegenfajú népóriások polypkarjai közé beágyazva! Ez a tény maga joggal áraszt belénk büszke nemzeti önérzetet, olyat, ami kifogyhatatlan hevítő, hajtó és fenntartó erő történelmi pályafutásunk végtelen ösvényein.

Ám ez nem elég! A faj pszichéje hiába egységes, magyar természet az egyénenkénti önmagánakélés, a dölyfös zárkózottság, mely az erők összetételének előnyeit egyszerűen eldobja magától. Különösen a mezőgazdasági népességben fejlődött ki századok során valami durcás húzódozás mindenféle szervezett tömörülés eszméjével szemben. A földműves ember, aki a termelés durva testi munkája közben érzi a teljes magárahagyottságot, a földtúrás munkájának zord társtalanságát, idegesen félti munkájának eredményeit is, valósággal ráfekszik önnön termelvényeire, mintha azt mondaná: ha nem osztogatok velem a faramakban, hát a munkám hasznában se osztokodjék senki! Pedig a közterhek nyomása meg az élet ezer szükséglete így is, úgy is kicsalja hombárjából a javakat, akkor aztán szórja ki a világba dühösen, időszerűtlenül és védtelenül, az üzér-szellem csapdáinak kiszolgáltatottan!

Bizony, kiált a kor, a gazdasági versenyfutásnak százada, hogy a hagyományos magyar lazaságot váltsa fel egy céltudatos és sokágú beszervezettség állapota! A magyart, az önálló sejtéletet

élő úrmagyart, mint egy aranyszálat, be kell fűzni végre a magyar gazdasági élet összefüggő, élő szövetébe! Így lesz ez a nemzet olyan tömör és szívós matéria, melyet ellenséges kardok és olló-éles elmék ravaszsága nem darabolhat többé atomokra.

*

Termelő- és értékesítő-szövetkezetekre gondolkodunk elsősorban. Ezeknek van a magyar faj gazdasági életében történelmi küldetésük. Fajtánk egyediben nincs kereskedelmi szellem vagy ha van, kicsirázatlanul szunnyadozik. A tömörülés mechanizmusa azonban nagy hajtó erő, az már kiváltja, kikényszeríti az üzleti mozgékonyt és a termelést szerves kölcsönhatásban tartja a piaccal. Megteremti a többtermelés lehetőségét és serkenti a vállalkozó kedvet.

Az egyéni kereskedelem nem törődik a termeléssel. Összeszedi a készletet és viszi. A szövetkezeti értékesítés viszont irányítja azt. Ahol, pl. a tejszövetkezet tejgyűjtő-járatokat létesített, ott egész bizonyosan kibővülnek az istállók!

Azért szervezik az értékesítést, hogy föllendüljön a termelés! Mennyi drága érték kallódik el az értékesítés lehetőségének hiánya miatt! S mennyi ki nem termelt érték marad vissza kiaknázatlanul s az emberre nézve gyümölcsözetlenül a természet roppant kincstárában! Kecskemét Szaharáját a megszervezett gyümölcsértékesítés varázsolta paradicsomkertté. S viszont hány Kecskemétet lep hazánkban szerteszéjjel vigasztalan és lelketlen homok!

Egyiptom porából királyi halottakat ás ki az ember vasa, a magyar homokból mi királyi életet hozhatunk napvilágra!

Ott az olasz példa! Az ezeréves szent kövek hazája öntötte Amerika felé a lazaronik emberáradatát. Cæsar népe koldult, mint száraz kenyérdarabon a penészgomba, úgy ült Itália gyönyörű arcán a szegénység! S egyszer csak végig harsant az országon a megváltó eszme kúrtszava: Risorgimento agriculturo! Föltámadás a föld ereje által! És a gazdasági ébredés szövetkezeti formába öltözött. Mezőgazdasági, ipari, kereskedelmi szövetkezeteknek egész serege virágzott ki a semmiből. Megszendült a tetszhalott olasz élet, a kék ég fasorszegélyes, dúsan termő mezőkre mosolygott s a gyarapodó, szorgos Olaszország ma a szövetkezeti mozgalom klasszikus hazája!

A lengyel nemzeti élet, mikor még a porosz, osztrák és orosz zsandáruralom szorongatta, szövetkezetekbe menekült és abban élte ki magát. Hitelszövetkezetei révén fölgyámolította a kisgazdát, a kisiparost és kiskereskedőt és megszilárdította a lengyel földet a lengyel láb alatt!

Ugyanezt tette a finn szövetkezeti központ, a Pellervo pompás hálózata. Amíg a nép politikai és kulturális szolgaság rabláncán nyögött, böles kezek megalkották szövetkezetek által a gazdasági összetartozandóság széttéphetetlen szövetségét!

Rabmagyarok ti, északon, délen, keleten! Menjetek a lengyel s finn szövetkezetek iskolájába megtanulni a nemzeti életmentés zajtalan és győzelmes tudományát!

Európának úgyszólván valamennyi népe behódolt már a szövetkezeti eszmének. Élen az angol jár rochdale-i takácsaival. De megmozdult már a Balkán is és magasra lendült Galicia! A szervezők leleményessége kifogyhatatlan szövetkezeti keretek kidolgozásában. Leggyakoribbak a tej, hitel, gabonaraktár, pince, fogyasztási, nyersanyagbeszerző, lakásépítő, iparcikktermelő, állattenyésztő és közös géphasználatra alakult szövetkezetek, de az egyes országok sajátos viszonyaihoz mérten a szövetkezeteknek egész klaviatúrája teremődött meg. Izlandban halászati és jégverem, Svájcban az Alpok víztelen szikláin ivóvízszállító szövetkezetek létesültek. Alakult már szövetkezet a kártékony rovarok irtására, trágyavásárlásra, sajt- és vajgyártásra, de találhatók fuvaros és villamos erőt szolgáltató-, ércipari-, grafikai-, divatárúműhely-, kenyérsütő- és vágóhidyszövetkezetek is Európa szövetkezeteinek gazdag lajstromában!

Ám a szövetkezetek láncolatából Himalájaként magaslik ki Japán harmadfél százéves szövetkezeti multja. Ős selyemszövetkezetei ma is virágoznak. S ami legszebb érték bennük: mind az erkölcs szegeletkövén nyugszanak. «Aki ócsárolja a Gondviselést s aki a közérdek szolgálatának leple alatt önző célokat hajszol, nem részesülhet a szövetkezeti tagság tisztességében» — mondja az ó-japán szabály évszázadokon át dübörgő hangon.

S itt jutottunk el a szövetkezeti intézmény értelmének és jogosultságának súlyos vitakérdéséhez. Mi a szövetkezeti szervezkedés célja? Letaglózni a kereskedelmet? Nem! Csak az üzleti

tisztesség és kereskedelmi erkölcs vágányaira rászorítani. A «kalmárszellem» silány árújával, rossz mérlegével, csalásaival világszerte kompromittálta még a tisztességes kereskedelmet is. Rájött az emberiség, hogy a közvetítőhad kapzsi kíméletlenséggel drágítja meg azt a tekervényes utat, amit az árú a termelő barázdáitól a fogyasztó asztaláig megtesz. Nem csoda hát, ha ezt a utat a szövetkezeti önvédelem megrövidíteni s kiegyenesíteni igyekszik.

Különösen nálunk tombol minden önuralom nélkül a gyors meggazdagodás szenvedélye s gázol patkós sarokkal, vakon keresztül-kasul a kereskedelmi morál finom szempontjain. Külföldről hazatérő magyar érzi különösen azt a csípős és maró levegőváltozást, ami ebben a tejjel-mézszel folyó Kanaánban úgy megszigorítja az életet.

A szövetkezés az életnek ezt a kalmárönzés-teremtette kietlenségét akarja megenyhíteni s be akarja kényszeríteni a gazdasági életbe az üzleti szerénység uralmát. Az egész kereskedelmet soha se fogja kezébe ragadni, de mint versenytárs, a maga jótékony árszabályozó hatásával mind könnyebbé és tisztábbá fogja tenni a szociális igazságosságra lassan berendezkedő emberi társadalom életét!

ERŐ ÉS AKARAT.

Osztályokra tagozódik a társadalom.

A tribün alsó fokán a felsőbb tízezer áll, közel az anyaföld buja kebeléhez, hol a virágok után csak ki kell nyujtania kezét az embernek, letépheti s szívhatja illatát. A virág : kultúra, jólét és az osztálygőg kéje. A második polcon a nagyzebű burzsoá ül, aki a föld virágaiból szaggathat szintén tetszése szerint, de már csak egy kis izommunka, egy kis nyujtózkodás árán. Még a harmadik rend kispolgár népéhez is fölhajt a szellő egy kis illatfelhőfoszlányt, de az ő legnagyobb öröme mégis csak az, hogy — nem a negyedik polcon ül, ahol már hivatlan, hideg fuvallatok járnak, ahonnan az életkert színpompája pusztá látványosság, hasonlatosan a szakácművészeti és kertészeti kiállítások üvegcsarnokaihoz, miknek falán egy tiltó feliratú tábla morog hangtalanul a szemlélőre : Mindent a szemnek! Semmit a kéznek! Semmit a szájnak!

A szociálpolitikus ám tekintse adottságnak a polcok viszonylatait, keressen visszásságokat, bűnököt, természetellenességeket az elhelyezkedésben, dobálja bár az első polc népét az utolsóba,

az utolsóét az elsőbe a nagy forradalmi revízióknak évadján : a lélekbúvárt ez ne zavarja. A lélekbúvár csak vizsgálja bátran az ember lelkeségének amaz örök törvényeit, miknek a társadalmi tagozódás pusztán jelentkezési formája, egyszerű eredménye.

Én azt hiszem, hogy a társadalom jegecesedési törvényeivel is úgy vagyunk, mint a sóval, kénnel s általában az ásványok kristálytanával: a sójegec szabályos négyszögét összetörhetem, kalapácsommal porrá zúzhatom s beleszórhatom a vízbe, de ha az én forradalmi kristálytördelésem nyomán beáll a nyugalmi állapot, az a sókristály ismét a szabályos négyszög formájában fog ragyogni. Szakasztott így vagyunk az ember lelki alkatával. Törvényszerűség van annak életében, mely a rokonminőségű elemek összetapadását, elkülönülését, jellegzetes emberkategóriák kialakulását eredményezi.

Az emberiség folyvást hullámozó tömegében én is négy tábor összefolyó határvonalát vélem felismerni.

Kezdem a negyedik renden, melynek vonalán belül a *tehetetlenek*, gyöngék milliói élnek. Ide sorolom a terhelteket, satnyákat, korlátoltakat, a rontó szenvedélyek rabjait, az akaratra képtelen tunyákat és a gyógyíthatatlan betegeket. Ennek a rendnek joga van a társadalom minden védelmére, de egyébként a haladó emberrétegek szekere kélhetetlenül tovadübbörög felette.

Harmadik rend a *töprengőké*, kiket a bölcsélet pesszimistáknak, szkeptikusoknak hív. Ezek a

habozók, gyávák, csüggedezők, lemondók, rosszkedélyűek, akik nem értik, nem szeretik s folyvást csak fékezni próbálják a melegvérű tettek lendületét. Fanyar gyümölcs e rend az emberiség fáján, rohadt gyümölcsnek közel rokona.

Azután jönnek a *helytállók*, a nyárspolgárok, az öröklött javak csöndes pásztorai, kiknek van erejük megvédeni a várat, de tartózkodnak a kirohanásoktól, mert szeretik és élvezni tudják a tűzhely örömét. Ezek az egyensúly, rend- és jogfolytonosság őrei, a kötelességteljesítésnek ingái, miknek kilengési pályája balra és jobbra örökösen egy, a két kilengési végpont határvonalát soha túl nem haladó.

Hol az erő, mely a rúgókat megfeszíti, amely az óramű nehezékét fölemeli a magasba, hogy az érckörte, mely odalent holt súly, tunya massa-ként függ láncán, fönt eleven hajtóerők forrásává legyen?

Ez az erő ott van az első rend, az *úttörők* seregében. A hatvanszor annyi talentumoknak népe ez. Letéteményesei a tehetségnek, melynek eloszlása, kimérésének titka egyenesen a fogantatás, a teremtés misztériuma! Élén a lángelmék járnak és az apostolok, de seregestől vannak ott olyanok, akikkel naponta kezet fogunk, mert ide tartozik minden meghúzott izom, minden nekifeszített idegszál és minden csillogó szem, melyben határozott célok s álmatlan éjszakák során kiformált tervek páasztortüzei lobognak. Itt foglal helyet az egészség, amely kibírja tervalkotó éjszakák virrasztását. Itt az akarat, mely szilárdan

áll a kockáztatások sziklaélén és itt a becsület, amelynek homlokán talán nem ragyog ott az ész diadémja, de mert szobormerev erővel áll ellen a tolvajbecstelenség csábító szavának, megteesszük kiválasztottait félténivaló javaink kincstartóivá.

Igen, ezek a test, a szellem és az erkölcsi minőség erősei, kik fénylő fejükkel, idegerejükkel sikátort fúrnak maguknak a többi rend fekete tömegén keresztül. Sőt gyakran furakodás nélkül, önként, tiszteletből és szükségből megnyílik előttük a gyöngék millióinak sora.

Képzeld el a termelőrend olyatén szabályozását, hogy a ruha, élelem és lakás oly könnyen hozzáférhető, oly természetesen, ingyen kijáró életszükségleti tényezők lesznek, mint az ivóvíz, napfény, levegő. Képzeld el a tömegfogyasztási cikkek termelésének olyan fellendülését s a termelvényeknek államilag megszervezett olyatén elosztását, hogy a mai vagyoni különbségek terhétől úszított Káin és Ábel társadalom viskóinak és palotáinak romján egy óriás, békés, dús emberhízáló akol fog emelkedni. Bizony, ebben az álomvilágban is lesznek emberek, kikre a többiek újjal mutogatnak, kiknek különb voltát tapssal ismerik el s akiknek képére szobrot farag a hódolat. Ünneplik azt, aki megkapó verset ír és gyönyörű képet fest, akinek torkába csalogány költözött és ünneplik a bölcsét, akinek könyve megtanít mosolyogva élni, szelíden meghalni, ünneplik az embert, aki megtalálja a ráknak sérumát és ünneplik azt, aki a szén kifogytával új energiaforrást nyit s hajt az emberi jólét szolgálatába. Sőt megbámul-

ják akkor is a bátort, ki rohanó árból a fuldoklót kimentti, megbámulják a szívózt, aki a földtekét csupa tudományszomjúságból körülgyalogolja.

Hol a kommunizmus, mely az ész, jellem, akarat, szóval a felsőbbrendű lelki milyenségnek ezt a kapitalizmusát ki tudná irtani? Ennek csak egy módja volna: a fejjel kimagaslóknak, a Galileieknek, Michel Angelóknak, Petőfi Sándoroknak, Mommseneknek, Edisonoknak az egyenlőség szent nevében való lenyakaztatása. Ám egy gyártelepet összerombolhatok és újjáépíthetek, sőt egy szervezett államzsarnokság országfenntartó gyárüzemeknek egész rendszerét varázsolhatja elő a föld alól légyen szavának erejével: de tehetséget, lángészt gyártani, ösztönt, hajlamot kormányozni, képességnek, ihletnek kioltott életét halottaiból feltámasztani: erre még a legtökéletesebben szervezett állami mindenhatóság is képtelen.

Átmenetileg, az erőszak fázisában, faragthatnak széklábat Michel Angelóval, de mihelyt beáll a felzavart élet nyugalmi állapota, mihelyt érvényesülni tudnak a társadalmi egyensúly törvényei, a durvább matéria salakként ismét csak az alsóbb szintájakon fog elrétegeződni, míg a finomabb erők gyöngyként újra csak fölbuzognak a magasba.

Há az emberiség valaha meg tudna teremteni egy olyan világréndet, melyben az «anyagi gondok» megszűnnek, melyben a testi munka meg a szerencsés elmetevékenység számára nem az anyagi javak kisebb vagy nagyobb halmaza jelentené a karriert, szóval, ahol a vagyon megszűnik az em-

beri törekvés sarkantyúja lenni, az erősek s gyöngék élet-halálharca ott is tovább folya. Ha nem az aranyért, hát a munkakör minőségéért, ha nem a munkabérért, hát a munkatérért, a munkatér magasabb szintjéért, a hatáskör szebb, kitüntetőbb voltáért vívná tovább tusáját az egyének s népek örök ösztöne.

S ki győz az emberi ösztönöknek e halhatatlan tusájában mindig? Győz az erő, melynek tápláló forrásai : az önbizalom és akarat.

*

A megereszkedett húr, mely lazán, kényelmesen, henye lomként fekszik a hegedűn, zenei hangot soha sem fog adni. De ha meghúzom és kifeszítve tartom, az a húr madarak és üvegharagok nyelvén fog beszélni. A lemondó ember ilyen laza húr, néma és meddő tárgy a világ lomtárában. De akinek lelkét átfogja az önbizalom és akarat feszültsége, az az ember a siker, a célhozjutás kilátásainak legalább is vőlegénye lett. Aki ezt a húrt sarokba veti, porral lepeti, idő s egerek fogával eteti, még a lehetőség reményétől is megfosztotta magát, hogy az a reves, szakadozott húr valaha megszólaljon. De akinek lelkén keresztül húzódik az akarat kifeszített húrja, bizvást várhatja, hogy talán hónapok, talán évek múltán, talán egy félélet keserves hallgatása árán, de végre mégis csak rátalál a sors finom újja s azon a kész húron indulót penget egy új életiram elé s elmuzsikálja a régvárt diadalmat!

Az optimizmusnak szárnya van és ez a kép-

zelet. A beteg ember előtt lebegjen ott mindig a saját piros-pozsgás, egészséges arca. A matrózfiú lássa magát jóelőre a kormánykerék mellett, a kapitányi hídon, diák az egyetem katedráján és akaratja föl fogja oda lendíteni. És higgyen a legkisebb nép is az erőfölhalmozás olyan lehetőségeiben, hogy súlyának növekedtét előbb-utóbb megérzi majd a világ mérlege!

Tartsátok tiszteletben az ábrándokat! Az ábránd ködének magva van, melyben csillag vajudik s várja hajnalát: a céltudat, akarat és legeslegfelső fokán az eszme piros csillaga.

Carnegie, az amerikai pénz-Napoleon, újságárús gyerek volt, de bizonyos, hogy az ő gyermeki képzeletének vásznán ott lebegett ködképe a gyárkémények amaz erdejének, amelynek később szuverén urává emelkedett.

És Jászai Mari, a szegény proletárleány, vajjon álmodta-e, szoktuk kérdezni szokás-mondás szerint, de én kimondom, igenis bizonyosan megálmodta önfeledt ábrándok óráiban, hogy a keserves önképzés túráinak végén a nemzet színpadán, a fenség szerepkörében fogja majd egykor művészetét fennen ragyogtatni!

Ismertem egy «különc» parasztlegényt, akit azért tartott a faluja különcnek, mert nem akart házasodni, legényfővel lépte át a parasztházasságok legfelsőbb korhatárát, a huszonötödik esztendőt. A falu unszolta, faggatta, miért nem szánja már rá magát a nősülésre, de a legény határozottan megmondotta: nem addig, míg hat címeres ökör nem ballag a szekerem után a mai

két vézna tinó helyett! És a legény harmincadik életévének kapuján csakugyan hat címeres ökörrel hajtott be. Akkor asszony után nézett, családot alapított s ma egy következetesen gyarapodó, virágzó gazdaság gazdája.

Mindenféle siker javarészt az akaratösszpontosítás kérdése. De úgy a kicsinyek, mint a nagyok, úgy a magánember, mint a közéleti nagy úttörők diadalmenetének rettentő állomásai vannak. Hányszor szakad a törtetőre gyász, baj, ellenhatás és ólomterhe a küzdés végtelen unalmának. Az akarat rendszerint a holtpontokon, a kátyús fordulóknál és kapaszkodóknál vívja döntő ütközetét. A gyöngye kapitulál, az erős kitar és összeszorított ajakkal veti sarkát a meredeknek. Vigasztalan útján ember nincs vigasztalója, csak egy kis játszi tündér, a képzelet, amely, mint délibáb a tornyot, a távol látóhatáron fönt előtte lebegteti a célhozérkezés korszorúját s terített asztalát!

Képzeljük el a harminchat éves Kossuthot börtönében. Az élet derekán, a tettvágy s tetterő delelőjén egy nagy eszmék tüzétől fűtött férfilelek, tétlenül s kilátástalanul kénytelen rideg zárkája fapadján gubbasztani három hosszú esztendőn keresztül! Ott kinn a világ forr, vetélytársak és ellenfelek sütkéreznek a szabadság napfényén; a dohos középkor meg a butító osztrák hatalom még mindig rajta térdel az elalélt nép roppant mellkasán: az az ember pedig, aki érzi, hogy szabadítónak született, érzi, hogy «az Isten kezébe adta a tárogatót, mely fölkiáltja a halot-

takat», az az ember ott fonnyad, ott fetreng, ott köhécsel a tömlöc nyirkos vackán, tüdővész-mikrobák tenyésztelepén! Ez a szegény, lecsukott jurátus vajjon mit várhatott az élettől? Remélhetett-e mást a szabadulás nyomán, mint egy börtönviselt ember tört hitét és sótlan kenyerét? És ő mit csinál? Sírdogál talán és kétségbe rogyva, vezekelve hinti fejére a hamut? Nem, hanem tanul angolul, hogy egyszer töviskoronás dicsőségével s dacával útrakelve, Anglia miniszterelnökét, Palmerstont megbuktassa s nemzete nagy védőügyvédjeként az angol nyelv tribünjéről kiáltsa bele a világba megtiprott népe igazát!

Talán nincs nép, melynek útjába annyi torlaszt fektetett volna a történelem, mint a mi útunkba. A magyar erő eddig valamennyit felperzselte és szétszórta! Soha meg nem tört minőségbeli fölényünk önérzete! Életakarásunk kosuthi prófétái megtanítottak akarni! Most ezeröles kút fenekére löktek a világ népei. És én e kút mélységéből és sötétségéből kiáltom: Trianon magyarja! Föl! Álmodd a legmerészebbet! Akard a legnagyobbat! És higyj a győzelemben, mert egy erős mártírnép akarata magának az igazságtévő Istennek akarata!

NAGYATÁDI SZABÓ ISTVÁN.

Ember, akit oly sokan szerettek volna megölni, de aki soha senkit meg nem ölt. Ember, aki nevét s kezét véres eseményekben meg nem mártotta soha. Ember, aki életeket fel nem dúlt, életeket csak épített. Ember, aki fatörzset soha ki nem döntött, legföllebb nagy fák lombkoronáiról nyesegetett gallyat, hogy új emberoltványokat plántáljon a magyar televénybe. Kenyeret adott és követ kapott. Magyar volt, mártir volt, aki nem egy napig, de öt évig élt felfeszítve a politikai Golgotán.

*

Szép s könnyű a dolguk a szópolitikusoknak. A közélet primadonnái ők. Felvonják az égre távoli eszmények szivárványát s a szó varázsvesszejével felé verik az érzelmeket és a képzeletet. És tapsot, virágot kapnak a színjátékért, az esztétikáért. Az ilyen pálya azonban pusztá bengáli fény. Az élet mezején nem hagy egy barázdányi nyomot. Még miniszterkedni is könnyű, úri játék szélesendben, nyugodt közállapotok szépen kikövezett partjai között. Megalkudni az adott be-

rendezkedéssel. «Quieta non movere»; nagy nyugalmontó reformtettek nélkül vinni tovább az ügyeket: öröm, a hatalom zavartalan birtoklásának édes élvezete.

De politikai eszményeket nemcsak hirdetni, hanem kellemetlen-dacosan akarni is és életre kényszeríteni, szétfolyó programkeretek helyett a cél közepébe, húsába belevágni, szóval reálpolitikusnak, gyakorlati vívmányok bajvívójának és végrehajtó pallosának lenni: ez már a történelmi alakok áldott,átkozott, vérverejtékes, glóriás, keserves pályája!

Nagyatádi Szabó István pályája ilyen volt. .

*

A hatvanhetedik kiigyezés közjogi ellenzéke negyven esztendeig hirdette Kossuth evangéliumát, a nemzeti függetlenség elvét. Negyvenévi működése nem igen volt egyéb az egyetemleges elvi tiltakozás szilaj vétójánál. Mindent vagy semmit! A «minden»-hez azonban hiányzott belőle Kossuth forradalmi véralkata és cselekvő elszántsága, viszont a fokozatos függetlenségépítés hangyamunkájához nem volt elég önuralma, fufangja és nemzetszervező ereje. Maradt mindig egy szép, büszke magyar gesztus. Kossuth Lajos nem is vállalta el soha teljesen a maga politikai képviselőtének, pedig kétségtelen történelmi érdeme, hogy a függetlenségi gondolat lobogó vestamécsét nem hagyta sem kialudni, sem kioltani s ő volt az, aki ezt a fényt átmentette fáklyának negyvennyolcból a huszadik századba.

Nagyatádi szívében-lelkében negyvennyolcas volt, mint a fajmagyar tömegek általában. Az ő népi józansága azonban sehogyse érezte jól magát a földtől elszakadt politikai álmok világában. Ő is lelkesedett, csak nem úgy, mint a tömeg, amely gondolkodás nélkül lelkesedik. Ő lelkesedés közben gondolkodott s így lett akaratlanul is hőségé egy történelmi revelációnak, olyannak, amelyet lelkes agyagnak a nagy igazságok egyszerű bölcsessége súg.

Szájából hallottam egyszer megvilágosodásának történetét s ez az öntudatra eszmélés nála a világ legtermészetesebb gondolatmenetének alapján történt meg. Ki lesz a képviselő? Az, akit azzá választanak. S kik választják a képviselőt? A gazdák, a földművesrenden levő tömegek. Ha pedig ez a nép az ország fundamentuma, miért ne lehetne e nép érdeke az ország politikájának is fundamentuma?! Így vállalt ő 1908-ban mandátumot. Kihirdette a negyvennyolcas kisgazdapárt megszületését s ezzel a pusztá tüntetésekből kimerülő függetlenségi politikát visszazökentette a kossuthi vágányokra.

De hát mik azok a kossuthi vágányok?

Csupán az Ausztriától való függetlenülés gondolata? Nem. Ez csak egy óriási üres és ragyogó keret. A kossuthi politika melegebb gondoskodásának tárgya feltétlenül a keret foglaltványa, a nép, a szabaddá tett nép fölboldogítása és továbblendítése a gazdasági jobblét és művelődés világáramlatának útján! De hiszen ez a Széchenyi-féle tan. Igen. De Kossuth és Széchenyi lelke talál-

kozott a végcélben. A jobbágyszabadító Kossuth volt a magyar iparvédelmi mozgalom vezére és az adriai vasút eszméjének útnakindítója s Széchenyi István kereskedelmi miniszter volt az, aki megszabályozta a Tiszát, hogy a folyómenti gazdák tízezreinek vetését a Tisza romboló árjának kártevésétől megvédje! Egyek voltak az osztatlan nemzet felemelésének akaratában. Csak a születésük volt elhibázva. Nem egy időben kellett volna élniök. Két üstökös az égen egyszerre csak egymás pályáját zavarja. A pazarló magyar sors takarékosabban bánhatott volna e két ember küldetésével : nem együtt, hanem egymásután!...

Ami Kossuth és Széchenyi politikájában egybeesik : Nagyatádi Szabó István — *az!* Le kell ugyan fejtenünk e két lángeszű férfi alakjáról azt, ami náluk az egyéni géniusz fényképrázata, le kell fejtenünk az üstökös csóváját s ami így megmarad, az a szerény, de tömör fényforrás, a mag : az Nagyatádi Szabó István!

A hasonlítás vakmerőségén pedig ne mosolyogjon senki. Mi tudjuk, mit beszélünk. Tudjuk, hogy ő nem a személyes rendkívüliség és műveltség ezerélű és oldalú prizmája volt. De tudjuk azt is, hogy a magyar nép politikai lelke még nem kristályosodott ki tökéletesebb formában ember lelkében, mint Benne. A só kristályszemcséje ő, amelynek színe, íze, súlya, jegecesedési vonala, fénye, olvadákonysága és konzerváló ereje teljesen az, ami a föld minden saváé, e drága földi elem roppant egészéé. A só a nép, a kristályszemcse ő! Politikája is abban az egyszerű, de

nagy kozmikus igazságban jegecesedett ki, ami Kossuth s Széchenyi politikájának is alaptörvénye volt, hogy arany nélkül, bársony nélkül igen, de só nélkül élet, szerves élet nincs. Ragyoghatnak egy ország közéletének felszínén selymes, gyémántos méltóságok, ha ezt a közéletet nem itatja át a néperő teremtető s fenntartó hatalma, ott ízét, savát elveszti az élet s az ország piros arcát hullafoltokkal vonja be egy feltartóztathatatlan politikai rothadás!

Nagyatádi történelmi jelentősége az, hogy a magyar jelszópolitika taposó malmába földünk-ből sarjadt, komoly szociálpolitikát hetven után először ő kiáltott és kényszerített bele! . . .

*

A nagy kort nem ő szülte, az bizonyos. Napoleont is a forradalmak s Kossuthot is az európai politika légköri viszonyai tették tényezővé. Nagyatádit — a háború.

Mikor az ezeréves állam összeomlott teljes személyi garniturájával egyetemben, mikor kitortek odúkból a lekötött társadalmi erők fúriái, mikor inogni kezdett az egyensúlyát vesztett egész történelmi nemzet: egy feltétlenül szilárd fogódzó pontot keresett az élet s ezt a szilárd erőt Nagyatádi Szabó Istvánban találta meg. Ő már ekkor tíz esztendeje szemlélődött csöndes látnokul a parlament egyik szögletében s most egyszerre ennek a halk, mélyszemű, rejtélyes parasztnak az arcára villant a kétségbeesett nemzet tekintete! A nép földet és politikai uralmat, a felsőbb rend

féket és békét várt bölcs egyéniségétől. Valóban kevés államférfinak adatott meg, hogy a küldetéséhez fűzött várakozásnak úgy megfeleljen, mint ő. Földet adott a nélkül, hogy a gazdasági egységeket pozdorjává darabolta volna. A nép tehetőségeit beültette a parlamentbe s egy hatalmas kormányzó pártnak pillérévé tette. Dogmává avatta a gyökér és a virág, a nép és az értelmiség egymásra utaltságának és szövetségének elvét, mint a demokratikus nemzeti haladás alapfeltételeit! S ugyanakkor, mikor népét a hatalom osztályosává tette, lelkébe a kormányzással járó felelősségérzetet is beleiskolázta. Lehetett volna Dózsa György, Stambulinszky, lehetett volna diktátora kaszára kapott parasztmillióknak, lehetett volna Rém, olyan, aminőnek őt nyegle tollak s finnyás fantáziák kikiszínezték, de nagyatádi Szabó István maradt mindvégig komoly magyar gazda, aki tudta, mivel tartozik a multnak s mivel felelős a jövőnek, az új Magyarországnak!

Szemére lobbantják, hogy Hadik egynapos kormányától kezdve tagja volt minden kabinetnek. Igaz, de az is igaz, hogy soha se ő változtatott vallást, mindig a kormányok igazodtak hozzá, mint a magyargazda jellemszilárdságának szimbolumához! Módosított-e valamit a magyar gazda lelki szerkezetén a háború, a Károlyi kháosz, a kommunizmus, vagy az ellenforradalmi tajtékzás? Semmit! A magyar föld népe maradt mindvégig az az ősanyag, amibe a történelem ugyan magát beleírja, de mint anyag örökegy és változtathatatlan.

Bizony, szikla volt ő. Hegy! S minthogy nem mozdult, hozzázarándokolt minden jószemű politikai Mohamed! . . .

*

De láttuk ezt a bércembert könnyet is hullatni. Nem a villámcsapások, hanem a kígyómarások fájtak lelkének. A földáldozatra szorított világi és egyházi nagyvagyon őt tette felelőssé azért, ami világáramlat és történelmi szükségesség volt. A trónkérdés körül őt tartották a nemzeti gondolat leghegyesebb dárdájú őrszemének s lojális lelkek mélyén gyilkos harag forrt ellene. S minthogy táborra : a földműves és gazdarend teszi a magyar faj quintessentiáját, elfajzott liberalizmusunk őt tudta a magyar fajvédelem néma, de valódi tartó oszlopának s óvatosan bár, de szívesen dolgozott összemorzsolásán. Egyáltalában a város és a merkantilvilág mesterségesen szított ellenszenvvel nézte, hogy a nemzet többségét tevő földműves-seregnek, amely eddig iparnak, kereskedelemnek, katonaságnak, politikának egyaránt csak a nyersanyagot, a gyapjút, bakát és voksot szolgáltatatta, a Vezér most a hatalom egyik fogantyúját is kezébe játszotta.

Ki maradt tehát ennek a tennitudo embernek a pártján? Csak a falu népe, melynek nincs szervezetsége, nincs tőkéje, nincs politikai raffinériája s nincsenek sajtóütegei, csak magyar szíve s két munkás karja van. Pedig a szívek és a karok milliói mind védtelen fakardok a fejlett technikájú ellenérdekeltség nyilai, csapdái s mérges gázfelhői

ellen. Nem is tudta megvédeni őt a tulajdon szemé-
fényét. Túrte, hogy rágalmazzák, sőt maga rebes-
gette a kétezer holdas szerzemény legendáját.
Igazán rossz tréfája a közéleti ember sorsának,
hogy amikor a zsidóság háta libabőrzött a nagy
paraztsphynxtól, ugyanakkor elhitették, hogy
megfizette Rotschild.

De szívének talán legfájdalmasabb keresztje
a közelébe furakodott s földédelgetett famulusok
álnoksága volt. Fölszaggatták a jóságos kebelt,
hogy mint hiénák a sírok halottjait, kiássák, ki-
egyék a szívét. Torzbrutusok, akiknek kezébe
láthatatlan mefistofeések nyomtak tört, s ők a
terhelt agy és léha szív erkölcsi érzéktelenségével
beledöfték az apjukba . . .

De mint az átdöfött Cæsar letakarta palást-
jával arcát : úgy állt hallgatagon, behúnýt szem-
mel a megrohant Nagyatádi. Látszott, hogy tit-
kok nyugtalankodnak a nyelve hegyén s nem
szólt ; titok, amivel nemzetének árthat, soha át
nem kúszott összeszorított foga csontfalán.

Csak nyílt magyar szemén borongott örökké
valami kibeszélhetetlen, magasztos bánat finom
ködfátyola.

*

Mikor az álló ember hirtelen összerogyott, a
nép megtisztelte a legnagyobbal, szeretteinek : az
igazságos Mátyásnak, a költő Zrínyinek, Bocskay-
nak, Rudolf királyfinak és Baross Gábornak feje
köré font legendával. Azt susogta, hogy megölték.
Csak ott a nyitott sír szájánál csapta meg először

igazán Nagyatádi jelentőségének fuvallata. Ott érezte meg, hogy ő volt a csatatérnek az a fészülete, ki a költő szerint mind maga fogja föl a népre szórt ellenséges golyók záporát. A fészület forgácsa rongyolódott, a sereg győzött és fölemelkedett.

S bár ő maga meghalt, politikájának árja hömpölyög tovább feltartóztathatatlanul a történet medrében. Alakjáról pedig mindjobban letisztul a félreismerés homálya. S vezekelni fog még sírja mellett a nép, amely nem értette meg vezére szörnyű helyzetét s az elérhető eredményeken túl ábrándos követelményekkel zaklatta. Azt kívánta, hogy Isten legyen, aki megszüntet minden földi bajt s nem látta meg tört tekintetéből miatta át-sírt éjszakák virrasztását!

De vezekelni fog még a társadalom minden rétege, mely ellenséges indulatot vélt fölismerni Nagyatádi nagy kibékítő, kiegyenlítő munkájában. Igaz, hogy a föld népével szemben a politikai mellőzés történelmi igazságtalanságát jóvá tette, de viszont ő volt, aki saját népét a többi társadalmi osztályok megbecsülésére reászorította és nevelte s megakadályozta azt, hogy a forradalmi járványok évadján az agrármilliók félelmes tömege a marxi szociáldespotizmus lidérctüzes, vörös ingoványaira tévedjen. Ott, ahol a közélet egy polgárháborúval volt viselő, oda ez a vértől iszonyodó ember társadalmi egyensúlyt varázsolt.

És tartani fog a tisztulás folyamata mindaddig, amíg nemes alakja teljes szeplőtlenségű fénybe öltözik. — Alig, hogy bezárult az erdő-

csokonyai sír, nyilvánvalóvá lett, hogy oda bizony szerényvagyónú kiscgazdaként, szegény emberként tért meg a hatalmas Miniszter!

S akik életében kéjjel vágták bársonyszéke felé egyetlen ütőkártyaként a «paraszt» epithetont, most szemlesütve, halk szóval állapították meg egymás között, hogy «úr volt!» Kedves, komoly, gyöngéd, alázatos úr, kinek szép, meleg, barna szeméből Turán naiv, gyermekmosolya villódzott a jó ismerős felé, de maró bizalmatlanság süvöltött a kétes idegen arcába!

Elismerték, hogy művelt elme volt, hogy tizenhatéves parlamenti pályája alatt sokféle ismeret halmazát gyűjtötte össze annak a hatalmas előnynek birtokában, hogy minden tudását már mint érett férfi egy istenadta, nagy politikai judicium finomítóján desztillálhatta át.

S megértjük már a nagy töprengő ember oly sokszor kínos hallgatását is. Aki gyorsan szól, könnyelműen is szól. Szilaj indulat elsietti az ítéletet, az életet, pedig vannak dolgok, miknek beérését nem lehet siettetni se lángoló beszéddel, se mechanikai erőknek hatalmával! Ott gázolni, zúzni tudhat a szenvedély, de ért gyümölcsöt szedni, aratni csak ő bír, a türelem, a kivárás művésze és bölcse!

És mégis volt benne tűz! Emésztő, rejtett lángolás, olyan, amilyen sokszor megrázza a földet lábaink alatt. Mikor a meggyőződésének kellett hangot adni, hogy lelkeket büvöljön s mikor szerelme tárgyát, népét kellett védeni, korholni vagy buzdítani: úgy csattogtak ajkán az ige szárnyai,

mintha égbe készülő sasok lettek volna. Ilyenkor láttuk, micsoda vulkanikus tűz az benn a lélek mélyén, amely kiinn s fenn hajtóerővé idomulva tartja egyenletes, haladó mozgásban a magyar politika nagy lehetőségek formálására beigazított gépezetét.

Mindenesetre ajándéka volt az Istennek!

TARTALOM.

	Lap
1. Tájékoztató.....	3
2. Futam a jövő hangszerén	5
3. Árpád és Clemenceau.....	9
4. Függetlenség	16
5. Magyarország és a Habsburgok.....	20
6. A trónkérdés	30
7. Népek jelleme	42
8. Úr és paraszt	50
9. A népvezér	59
10. A föld	69
11. Többtermelés	79
12. Nem búzát : állatot!	83
13. Takarmány és kenyér	90
14. Állatfajok	98
15. Gazdasági népoktatás	115
16. A föld ipara	124
17. Szövetkezeti hatalom	131
18. Erő és akarat	137
19. Nagyatádi Szabó István	146

**Ugyanezen szerzőtől megjelent
művek :**

1. *Bokréta.* — 2. *Uj Bokréta.* — 3. *Bokréta.*
Harmadik könyv. Versek.
4. *Hajdúk beszéde.* Nyelvészeti tanulmány.
5. *A költői nyelv és Csokonai.*
6. *Egy év külföldön.*
7. *Ember szól a tűzből.* Hadi napló.
8. *Gondolatok szárnyán.* Versek.
9. *Magyar feltámadás.*

OSZEK

OSZK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár